

ΙΟΡΔΑΝΗΣ Β. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΚΑ
ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ
& ΛΑΪΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Φάρασα,
Σύλλη, Αραβάν, Γούρδουνος

Β' ΕΚΔΟΣΗ
ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. 2012

**Καππαδοκικά παραμύθια
& Λαϊκές Παραδόσεις
Φάρασα, Σύλλη, Αραβάν, Γούρδουνος**

Ιορδάνης Β. Παπαδόπουλος
Αρτέμιδος 54, Χολαργός 155 61
jrkappadokis@gmail.com
τηλ. – fax: 210.6527461

Επιμέλεια, εικονογράφηση,
εξώφυλλο: Μάκης Λυκούδης

Διορθώσεις: Χάρης Σαπουντζάκης

© 2011: Α΄ Έκδοση ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.
2012 : Β΄ Έκδοση ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.
Πατριάρχου Ιωακείμ 4, Νέα Ιωνία 14234
Τηλ.: 210 2795012
Fax : 210 2790775
[http: www.dimosneasionias.gr/kemipo.htm](http://www.dimosneasionias.gr/kemipo.htm)
e-mail: kemipo@otenet.gr

Παραγωγή: Γράμμα
Τηλ.: 210 5225202,
e-mail:katradi@otenet.gr

ISBN: 978-960-88117-7-5

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Β΄ ΕΚΔΟΣΗΣ

Το ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ υπηρετώντας έναν από τους βασικούς σκοπούς της ίδρυσής του από το Δήμο Νέας Ιωνίας έχει εκδώσει μέχρι σήμερα 13 βιβλία. Τα περισσότερα βέβαια αναφέρονται στην Ιστορία και τον Πολιτισμό των αξέχαστων πατριδών της Ανατολής, ενώ δε λείπουν κι εκείνα που εμπεριέχουν στοιχεία από την ιστορία της πόλης της Νέας Ιωνίας, πόλης άλλωστε που ιδρύθηκε από μικρασιάτες ξεριζωμένους πρόσφυγες του 1922.

Το βιβλίο «**Καππαδοκικά παραμύθια και λαϊκές παραδόσεις**» του κ. Ιορδάνη Παπαδόπουλου, που κρατάτε, ήταν το τελευταίο που εκδόθηκε.

Δεν έχουν περάσει ούτε έξι μήνες και τα 1.000 αντίτυπά του διατέθηκαν μέχρις ενός! Για ένα βιβλίο καθαρά εξειδικευμένου αντικειμένου με γλωσσολογικό περιεχόμενο, αναφερόμενο σε Καππαδοκικές ντοπιολαλιές, το γεγονός αυτό είναι σημαδιακό, είναι ενισχυτικό των προσπαθειών και των επιλογών που γίνονται.

Επειδή υπήρξαν πολλά αιτήματα για επανέκδοση, προχωρούμε στη Β΄ έκδοση. Σ' αυτήν επιφυλάσσουμε και μιαν έκπληξη στους αναγνώστες μας: τους προσφέρουμε κι ένα DVD για να έχουν τη δυνατότητα ν' ακούσουν το συγγραφέα κ. Ιορδάνη Παπαδόπουλο να ζωντανεύει με το δικό του πολύ εκφραστικό τρόπο τα «ρωμάκα».

Θέλουμε να ελπίζουμε ότι η προσπάθεια μας αυτή, παρά τις δυσκολίες και τα προβλήματα που έχει προκαλέσει η οικονομική κρίση, θα συνεχιστεί.

Η έρευνα και η προβολή των στοιχείων της πολιτισμικής κληρονομιάς μας μέσω των εκδόσεων είναι για μας πρώτο ζητούμενο.

Νέα Ιωνία, Μάιος 2012

Για το Διοικ. Συμβούλιο του ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ

Ο Πρόεδρος
Ηρακλής Γκότσης
Δήμαρχος Νέας Ιωνίας

Σημείωση: Όπως συμβαίνει σε κάθε έκδοση του ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. ο συγγραφέας παραιτήθηκε παντός συγγραφικού δικαιώματος, δεδομένου άλλωστε ότι η έκδοση δεν προωθείται στο εμπόριο, αλλά διατίθεται δωρεάν.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Α΄ ΕΚΔΟΣΗΣ

Το εκδοτικό έργο του Κέντρου Σπουδής και Ανάδειξης Μικρασιατικού Πολιτισμού (ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.) του Δήμου Νέας Ιωνίας νομίζω ότι ύστερα από 12 βιβλία έχει πια γίνει γνωστό. Βιβλία που αποκλειστικά αναφέρονται στην ιστορία και τον πολιτισμό των αξέχαστων πατρίδων της καθ' ημάς Ανατολής έχοντας δώσει την ευκαιρία σε αξιόλογους συγγραφείς κι ερευνητές να δουν το έργο τους να τυπώνεται και να κυκλοφορεί σε όσο το δυνατόν πιο καλαίσθητες και προσεγμένες εκδόσεις.

Το 13^ο βιβλίο, με το οποίο μάλιστα εγκαινιάζεται μια νέα περίοδος δράσης του ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. μπορεί να εστιάζει και αυτό, όπως του αείμνηστου Γιάννη Σταματιάδη, στην Καππαδοκία, όμως τώρα από άλλη σκοπιά, όχι αυτή της παρουσίας των βραχοκκλησιών και των πετρομοναστηρών της, αλλά από την εντελώς πρωτότυπη πλευρά της ανάδειξης μιας από τις σπάνιες αρχαίες διαλέκτους μας, της φαρασιώτικης διαλέκτου, η οποία εχρησιμοποιείτο, στην ευρεία περιοχή των Φαράσων κι έχει περάσει και μιλιέται από ανταλλάξιμους πρόσφυγες, ακόμη και σήμερα, σε ορισμένα χωριά της Κοζάνης, των Γρεβενών, των Γιαννιτσών.

Πρόκειται για ένα ιδιαίτερα σημαντικό «πόνημα». Ο συγγραφέας του, ο ακούραστος και πολυτάλαντος ερευνητής και συγγραφέας, Ιορδάνης Παπαδόπουλος προσεγγίζει με ευσύνοπτο αλλά και απολύτως επιστημονικό τρόπο το θέμα του. Το γεγονός ότι είναι ένας εκ των ελαχίστων που έχουν ασχοληθεί με αυτό το αντικείμενο, δίνει ξεχωριστή αξία στην προσπάθεια, γιατί χρειάστηκε πολύχρονη και επίμονη αναζήτηση πηγών από την πρωτογενή παράδοση.

Όπως θα προσέξει ο αναγνώστης, ο συγγραφέας καταγίνεται στην παρουσίαση αυτής της διαλέκτου, όχι με αυστηρά τυπική μέθοδο, αλλά μέσα από την κατάθεση ενός αξιόλογου λαογραφικού υλικού, παραμυθιών και παραδόσεων της περιοχής που ερευνά. Πρώτα διηγείται το μύθο στη φαρασιώτικη διάλεκτο και μετά δίνει και την «ερμηνεία» του στα νέα ελληνικά. Έτσι αφενός μεν καταδεικνύεται ο ελληνικός χαρακτήρας της διαλέκτου, αφετέρου δε προβάλλεται ο λαογραφικός πλούτος της Καππαδοκίας.

Ξεχωριστά χρήσιμο είναι το απαραίτητο λεξιλόγιο των Φαράσων αλλά ακόμη κι αυτό της Σύλλης, του Αραβάν και του Γούρδουνος.

Πριν κλείσω αυτό το εισαγωγικό μου σημείωμα θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά το Μάκη Λυκούδη, αγιογράφο και μέλος της διοίκησης του ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ., για την εξαιρετική εικονογράφηση του βιβλίου.

Επίσης το Δήμαρχο Νέας Ιωνίας κ. Ηρακλή Γκότση και το Δημοτικό Συμβούλιο και βέβαια τους συναδέλφους μου στη διοίκηση του ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ., γιατί με τις αποφάσεις τους και το ενδιαφέρον τους έγινε δυνατή αυτή η έκδοση.

Ν. Ιωνία 1^η Σεπτεμβρίου 2011
Για το Δ.Σ. του ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.
Ο Πρόεδρος
Χάρης Σαπουντζάκης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα **ΦΑΡΑΣΑ** αποτελούνταν από το κεφαλοχώρι Βαρασός και την "πλειάδα" των ελληνικών ομόγλωσσων χωριών: Αφσάρι, Κίσκα, Σαπτί, και Τσουχούρι, που βρίσκονταν ΒΑ του Βαρασού, προς την πλευρά της Καισαρείας και το Κάρσαντι, ΝΔ προς την πλευρά των Αδάνων.

Για το Κάρσαντι, που ήταν πολύ μακρύτερα, ΝΔ του Βαρασού χρειάζονταν δυο - τρεις ημέρες δρόμο. Για το Αφσάρι οι Φαρασιώτες χρειάζονταν μια μέρα δρόμο, "μο το βουρτόνι" (με το μουλάρι) και άλλη μια μέρα από το Αφσάρι για τα άλλα χωριά: Κίσκα, Σαπτί, Τσουχούρι, τα οποία μεταξύ τους απείχαν μισή ως μια ώρα δρόμο. Εδώ εντάσσονται και τα τουρκόφωνα ή δίγλωσσα χριστιανικά χωριά: Τασσί, Χοστσάς, Μπεσκαρδάς, Κϋρϋμτζέ (Γαριπτσάς). Κοντά σ' αυτά ήταν και τα τουρκόφωνα ή δίγλωσσα χριστιανικά χωριά: Καράτζορεν, Ζήλε. Υπήρχαν ακόμη δυο χωριά το Μπαχτζετζικί και Τσαίρλήκ που διαλύθηκαν λίγα χρόνια πριν την Ανταλλαγή.

Όλα τα ελληνικά χωριά και άλλα δέκα περίπου τουρκικά ήταν μεχταρλίκια. Δηλαδή Κοινότητες με τον Κοινοτάρχη (muhtar) και το Κοινοτικό Συμβούλιο (muhtar meclis) αποτελούμενο από 5-7 αιρετούς άρχοντες που εκλέγονταν τον Ιανουάριο, για ένα χρόνο. Έδρα του Δήμου τους ήταν η Κίσκα. Οι κάτοικοι όλων των ελληνόφωνων χωριών μιλούσαν την κοινή Καππαδοκική διάλεκτο, "το γλωσσικό ιδίωμα των Φαράσων". Οι Φαρασιώτες, όταν αναφέρονταν στη γλώσσα τους, έλεγαν "το μέρτο η γώσσα" ή "**τα ρωμάκα**".

Για τη γλώσσα των Φαρασιωτών ο Ιστορικός Π. Καρολίδης γράφει¹:

«Ο γνησιότερος τύπος της Καππαδοκικής γλώσσας, αι πλείσται Καππαδοκικαί λέξεις, και εν γένει τα σπουδαιότερα, ως μοι φαίνονται, λείψανα της γλώσσας εκείνης εσώθησαν εν τη γλώσση των Φαρασιωτών. . . . Επειδή η Φαρασιωτική διάλεκτος είναι η σπουδαιότερα διασώσασα λείψανα της εν Καππαδοκία λαλουμένης ποτέ προελληνικής Αρίας, ταύτην κυρίως έχομεν υπ' όψιν ομιλούντες υπό γλωσσολογικήν έποψιν περί της Ελληνικής διαλέκτου της Καππαδοκίας».

Το Κ. Μ. Σ. αναφέρει ως Φάρασα μόνο το Βαρασό και τα άλλα χωριά ως "Αποικίες των Φαράσων". Την ίδια ορολογία ακολουθούν και οι συγγραφείς που αναφέρονται στα Φάρασα.

Στο θέμα αυτό συμφωνώ με τον αιδ. πατέρα Θόδωρο Θεοδωρίδη που επιμένει στα γραπτά του να αποκαλεί Φάρασα, όλα τα χωριά, με κεφαλοχώρι το Βαρασό.

ΦΑΡΑΣΑ (ΒΑΡΑΣΟΣ)

Ο Βαρασός² (ΦΑΡΑΣΑ, Τσάμλιτζα - Camlica η σημερινή ονομασία) βρίσκεται στις ΒΑ πλαγιές του Αλά ντάγ, 89 χλμ. Ν της Καισαρείας και 103 χλμ. Β-ΒΑ των Αδάνων. Ο ποταμός Ζαμάντη (Ονοπνίκτης) περνάει σε απόσταση 2,5 χλμ.. Οι κάτοικοι το 1924 ήταν Έλληνες ελληνόφωνοι (204 οικογένειες – 583 άτομα) και ελάχιστοι Τούρκοι (15 άτομα περίπου). Τα Φάρασα είχαν δύο μουχταρλίκια (του πάνω μεχά και του κάτω μεχά. Υπάγονταν στο μουδουρλίκι του Γιάχγιαλι, στο μουτεσαριφλίκι της Καισαρείας και στο Βαλελίκι της Άγκυρας. Εκκλησιαστικά ανήκαν στη Μητρόπολη της Καισαρείας.

Μέσα 18ου αιώνα και πριν αποσπαστούν τα χωριά Καρσαντί και Αφσάρι, ο Βαρασός είχε πάνω από χίλιες οικογένειες.

Ο Καρολίδης σημειώνει³:

«...τα δε Φάρασα αποτελούσι την μόνην απωσούν πολυάνθρωπον κομμόπολιν εν μέσω των κατά τας συσσίους κλιτύας ή αποτόμους φάραγγας πλανωμένων νομαδικών τουρκομανικών φυλών, ένθεν δε υπό ιστορικήν και εθνολογικήν έποψιν οι κάτοικοι των Φαράσων μετά της Χριστιανικής θρησκείας, της αρχαϊκής αυτών Ελληνικής διαλέκτου ανακαλούσιν εις τον νουν τον περιηγητού ολόκληρον ιστορικόν κόσμον του παρελθόντος εν μέσω της Σκυθών ερημίας του ενεστώτος. Τα Φάρασα είναι σπουδαίον λείψανον της Βυζαντινής και μεσαιωνικής Καππαδοκίας και του Καππαδοκικού Βυζαντινού Ελληνισμού, όιος εμορφώθη ούτος εκ της αναμίξεως των παλαιών Καππαδοκών μετά των εποικησάντων Ελλήνων, συγχωνευθέντων δια του χριστιανισμού. Είναι δε και σπουδαίον κέντρον των κατά τον νότιον Αντίταυρον διεσπαρμένων Ελληνοφώνων Καππαδοκών...»

Οι πρώτοι κάτοικοι του Αφσαριού και του Καρσαντί (η πλειονότητα τουλάχιστο) ήταν έποικοι από το Βαρασό (αρχές του 18ου αιώνα). Κατόπι από το Αφσάρι ίδρυσαν τα χωριά: Σαττί, Κίσκα, Τσουχούρι. Στην Κίσκα (Κισκισός) ήταν η έδρα του Μουτούρη (Τούρκου Δημάρχου). Εκεί υπήρχε ήδη οικισμός Ρωμιών τουρκόφωνων και Τούρκων κατοίκων κυρίως υπαλλήλων του Δήμου.

Ο Βαρασός δεν ανήκε διοικητικά στην Κίσκα αλλά στην Καισάρεια. Μερικές οικογένειες από το Βαρασό και από το Αφσάρι μετοίκησαν στην Κιουρούμτζα. Αυτές οι οικογένειες, κατά την Ανταλλαγή μιλούσαν τουρκικά. Μια γειτονιά "Φάρασα μαχλεσί" και μια γειτονιά "Αφσάρι μαχλεσί" αναφέρονταν στην Κιουρούμτζα, από τους πρόσφυγες που έφτασαν στην Ελλάδα. Οστόσο, στην περιοχή των "αποικιών" ήλθαν "τζάκια" και από άλλα χωριά της Καππαδοκίας και από τον "Μακρινό Πόντο". Ενδεικτικά αναφέρω πως ο παππούς της μητέρας μου, ο Βασίλειος Τσαγμέν (cağmen: λαμπρός, ένδοξος), ήλθε από την Αμάσεια του Πόντου (προς Πόντον Καππαδοκία) και εγκαταστάθηκε στο Σαττί όπου και δημιούργησε οικογένεια. Οι Σκεντέριδες ήλθαν από την Καισάρεια καταγόμενοι από την Αλεξανδρέττα (εξ ου και το επώνυμο) και εγκαταστάθηκαν στο Αφσάρι.

Έχουμε συνεπώς, στις απρόσιτες για τους Τούρκους βουνοκορφές του οροπεδίου, τα Φάρασα, αυτήν την «Πούλια του Αντίταυρου με τα επτά αστέρια»: Ο Βαρασός αστέρας α' μεγέθους, τα δυο Κάρσαντι (β'), Αφσάρι (β'), τα τρία (γ' μεγέθους): η Κίσκα, το Σατί και το Τσουχούρι. Το Ξουρδζαίδι διάπτων αστέρας. Η Μέλπω Μερλιέ σημειώνει⁴:

«Πέντε είναι οι αποικίες, αλλά δύο οι κατ' ευθείαν αποικίες των Φαράσων, το Αφσάρι και το Φκόσι (Κάρσαντι). Οι άλλες τρεις, η Κίσκα, το Σατί και το Τσουχούρι, είναι αποικίες του Αφσαριού, σα να λέμε εγγόνια των Φαράσων. . .»

Το Αφσάρι και οι αποικίες του ήταν μουχαρλίκια και υπάγονταν στο μουδουρλίκι της Κίσκας, στο καϊμακαρλίκι του Φέκε, στο μουτασαριφλίκι του Σίσι (Κοζάν) και στο βαλελίκι των Αδάνων. Εκκλησιαστικά ανήκαν στη μητρόπολη της Καισαρείας.

Ο αιδιδμος Παπά Θόδωρος Θεοδωρίδης, (από μάνα Βαρασιώτης και πατέρα Καρσαντιλού) συγγραφέας μελετητής της ιστορίας και λαογραφίας των Φαράσων, αναφέρει πως υπήρχε ακόμη ένα χριστιανικό ελληνόφωνο χωριό το Ξουρδζαίδι⁵:

«ΝΔ του Βαρασού, 3-4 ώρες δρόμο, είναι μια μεγάλη χαράδρα με ομώνυμο ρύακα, . . . που μέσα σ' αυτή ήτο άλλοτε το ρωμαίικο χωριό Ξουρδζαίδι. Το χωριό αυτό 100-150 χρόνια πριν την Ανταλλαγή, διαλύθηκε και μερικές οικογένειες ήρθαν στο Βαρασό (έχτισαν τον πάνω μεχά) και άλλες πήγαν στο Φκόσι ή Κάρσαντι, και γι' αυτό ονομάστηκε Πος-Γαράκιοι. Οι νέοι αυτοί κάτοικοι και στα δυο χωριά είχαν το παρωνύμιο Ξουρδζαϊδώτων»

Ο Οκτάβ Μερλιέ γράφει για τα Φάρασα⁶:

"Χαμένα μέσα στα υψίπεδα της Καππαδοκίας τα Φάρασα, στα βόθρη της Μικράς Ασίας, παρέμειναν μια εστία Ελληνισμού. Εκεί πάνω δεν ήταν πλέον Ευρώπη, είναι Ανατολή. Και όμως τα Φάρασα είναι το πρώτο προκεχωρημένο φυλάκιο της Ευρώπης"

ΚΑΡΣΑΝΤΙ (ΦΚΟΣΙ, ΠΟΣΤ ΚΑΡΑ ΚΙΟΪ)

Ο οικισμός βρισκόταν στις πλαγιές του Αλά νταγ, στα όρια Καππαδοκίας – Κιλικίας, στη νοητή γραμμή Καισάρεια – Άδανα, σε απόσταση 105 χλμ. από τα Άδανα (οδικώς) και 130 από την Καισάρεια. Πριν από την Ανταλλαγή ήταν έδρα Δήμου (Μουδούρ). Και σήμερα στην Τουρκία είναι έδρα Δήμου και διατηρεί το όνομα Καρσαντί, αλλά το επίσημο είναι Αλά Νταγ. Μεταξύ των κατοίκων, το χωριό ήταν γνωστό ως Καρσαντί, στα επίσημα έγγραφα ήταν Ποστ Καρά κιόι. Οι Βαρασιώτες το έλεγαν Φκόσι (το), παρά τις διαμαρτυρίες των ίδιων των Καρσαντιλούδων που το ονομάζουν Καρσαντί. Οι ίδιοι οι Καρσαντιλούδες πίστευαν πως το χωριό τους βρίσκεται στην Κιλικία και όχι στην Καππαδοκία. Γι' αυτό συστήνονται ως Κίλικες.

"Το Κάρσαντι⁷ (τουρκ. Mansurlu) βρίσκεται 42 χιλ. Ν-ΝΔ των Φαράσων και 129 χιλ. Ν - ΝΔ της Καισάρειας στις βόρειες πλαγιές του Καλέ νταγ (Αλά νταγ). Οι κάτοικοί του τη στιγμή της Ανταλλαγής ήταν

Έλληνες ελληνόφωνοι (53 οικογένειες-208 άτομα). Το Κάρσαντι ήταν μουδουρλίκι και υπαγόταν στο Βαλελίκι των Αδάνων.

Ο Κάλφογλους σημειώνει⁸:

«ΠΙΟΣΤ ΚΑΡΑ ΚΙΟΪ. Φάρασανην δζουνουπινδέ 400 χανελί (200 Ισλάμ βε κουσουρή Ρουμ ολμάκ ουζερέ) πηρ καργέδιρ».

(Σε απόσταση από τα Φάρασα, είναι ένα χωριό με 400 οικογένειες από τις οποίες 200 Μουσουλμάνοι και οι λοιποί Ρωμιοί.)

Παρατηρούμε πως σε 25 χρόνια (1898-1924) ο πληθυσμός έπεσε στο ένα τέταρτο (¼).

ΑΦΣΑΡΙ

Το Αφσάρι⁹ (Ansar) βρίσκεται 75 χλμ. Ν - ΝΑ της Καισαρείας και 22 χλμ. ΒΑ των Φαράσων, μέσα σε ρεματιά και στις δυτικές πλαγιές του Τσαμβάζ ντάγ, πρόβουνου του Κοζάν ντάγ (Αντίταυρος). Οι κάτοικοί του το 1924 ήταν Έλληνες ελληνόφωνοι (44 οικογένειες – 186 άτομα).

Το Αφσάρι βρισκόταν μια μέρα δρόμο ΒΑ του Βαρασού. Ήταν το δεύτερο από τα χωριά που αποσπάστηκαν από το Βαρασό στα μέσα του 18^{ου} αιώνα. Προηγήθηκε το Κάρσαντι.

«Το Αφσάρι πρέπει να έχει σχέση με τους Ισαύρους που ήσαν ένας λαός από τους αρχαίους λαούς της Μικρασίας που ζούσε στα όρη και κυρίως στις οροσειρές του Ταύρου και Αντίταυρου» (χειρόγραφο του Παπά Θόδωρου).

Ι. Κάλφογλους, γράφει¹⁰:

«Έξω από το χωριό εις μέρος το οποίον λέγεται "Δερεδζέ" ευρίσκειται ένας μεγάλος βράχος ύψους 100 πήχεων, που ονομάζεται Δελικλί τας (τρόπια πέτρα) μέσα εις την οποίαν υπάρχει μια σκαλιστή πολύ ωραία εκκλησία ύψους 12 πήχεων. Οι μόνιμοι κάτοικοι του Αυσάρκιοϊ φτάνουν τις 150 ελληνικές οικογένειες. Η τοποθεσία του είναι βραχώδης, πετρώδης και πολύ ανωφερής».

Παρατηρούμε πως μέσα σε 25 χρόνια (1898-1924) ο πληθυσμός μειώθηκε στο ένα τρίτο (1/3), από 150 έφτασαν εδώ 44 οικογένειες.

ΣΑΤΤΙ

Ο Κάλφογλους αναφέρει¹¹:

«Μισή ώρα μακριά από την Κίσα, βρίσκεται ένα μικρό χωριό Ρωμίων με 90 οικογένειες».

Ο Λεβίδης αναφέρει¹²:

«Εν Σάτη ευρέθησαν σπήλαια, εν οίς πολλά οστά ανθρώπων. Ίσως τα σπήλαια ταύτα εχρησίμευον ως κατακόμβαι ή κοιμητήρια καθότι ευρίσκονται και πολλά δακρυδόχα αγγεία νέλινα, εν ενί δε ευρέθησαν τα πτώματα ορθίως ιστάμενα και κεχωσμένα. . .»

Ο Λεβίδης στις αρχές του 20ου αιώνα σημειώνει ακόμη¹³:

«ΣΑΤΗ. Η Σάτη προ 37 ετών συνοικισθείσα εκ των αποίκων της Αυσάρ κιοϊ, σύγκειται εξ οικιών 23. Οι κάτοικοι, την γλώσσαν ελληνόφωνοι, το δόγμα ορθόδοξοι

έχοντες μίαν εκκλησίαν τιμωμένην επ' ονόματι των Αγίων Αναργύρων Κοσμά και Δαμιανού. Ιερέα ένα. Ημίσειαν ώραν μακράν αυτής αρχαίον κτίριον ακέραιον σωζόμενον και Μοναστήριον καλούμενον, ου οι λίθοι υπερμεγέθεις».

Αν πάμε 37 χρόνια πίσω από το 1904, χρονιά που γράφει στο ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ, ο οικισμός πρέπει να στήθηκε, κατά τον Λεβίδη, στα 1870.

Το Σαπί¹⁴ (διατηρεί και σήμερα το ίδιο όνομα) βρίσκεται 64 χιλ. ΝΑ της Καισαρείας και 38,5 χιλ. ΒΑ των Φαράσων, στην κοιλάδα του Ταχταλίμεζαρ ντερέ, παραπόταμου του Ζαμάντη. Οι κάτοικοί του το 1924 ήταν Έλληνες ελληνόφωνοι (47 οικογένειες - 180 άτομα).

Ο Κάλφογλους αναφέρει 90 οικογένειες το 1897 και ο Λεβίδης 23 οικογένειες στα 1905. Το Κ. Μ. Σ. υπολογίζει σε 47 τις οικογένειες που ήλθαν από το Σαπί με την Ανταλλαγή. Σύμφωνα με μαρτυρίες προσφύγων, το χωριό χτίστηκε στα μέσα του 19ου αι. από 15 - 20 οικογένειες που ήλθαν από το Αφσάρι και ύστερα από λίγα χρόνια, ήλθαν 5-6 οικογένειες από την Κίσκα. Αν πάρουμε "τους μετρητοίς" τους αριθμούς που μας δίνουν ο Κάλφογλους και ο Λεβίδης, παρατηρούμε μια δραματική μείωση του πληθυσμού κατά τη δεκαετία ανάμεσα στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αι. και μια ανάκαμψη πριν την Ανταλλαγή.

ΤΣΟΥΧΟΥΡΙ

Τσουχούρ γιουρτ το έλεγαν οι Τούρκοι και πρέπει να διαστέλλεται από το Τσουχούρι, ελληνικό χωριό στα Βόρεια της Καισαρείας. Ο Κάλφογλους σημειώνει¹⁵:

«Κάϊσεριεδετ 15 σαατ ουζακδά τεκλίμ τεκλίμ Ρουμ Ορθόδοξοσαρδαν μουρεκκέπ ολμάκ ουζερέ 120 χανελί καργέδιρ».

(Από την Καισάρεια 15 ώρες μακριά είναι ένα χωριό με συνολικό πληθυσμό 120 οικογένειες: Ρωμιοί Ορθόδοξοι Χριστιανοί.)

Ο Λεβίδης αναφέρει: *«ΤΣΟΥΚΟΥΡ-ΓΟΥΡΤ. Κώμη συνοικισθείσα προ 40 ετών εκ των μετοίκων της Αυσάρ-κιοϊ και έχουσαν οικογενείας ορθοδόξους 50, εκκλησίαν μίαν, τιμωμένην επ' ονόματι του Αγίου Νικολάου. Σχολείον δεν έχουσιν, αλλ' η γλώσσα ελληνική. Ιερέα δ' έχουσιν ένα».* (Α. Λεβίδης, στο "ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ", 1905 σελ. 150).

Το Κ.Μ.Σ σημειώνει¹⁶:

«Το Τσουχούρι (Cukuryurt) βρίσκεται 60 χιλμ. ΝΑ της Καισαρείας και 39 χιλμ. ΒΑ των Φαράσων, στην κοιλάδα του Ζαμάντη. Οι κάτοικοί του το 1924 ήταν Έλληνες ελληνόφωνοι (83 οικογένειες - 377 άτομα)».

Ο Κάλφογλους (1898) μας δίνει 120 οικογένειες, ο Λεβίδης (1905) αριθμεί 50 οικογένειες και το Κ. Μ. Σ. μέτρησε 83 οικογένειες ανταλλάξιμους. Ιστορικά δεν αναφέρονται δραματικά γεγονότα που να δικαιολογούν τόσο μεγάλες διαφορές.

ΚΙΣΚΕ

Η Κίσκα, για τους ελληνόφωνους των Φαράσων, Κίσκε για τους τουρκόφωνους, ήταν τρεις μέρες δρόμο ΝΑ της Καισαρείας, έδρα του Δήμου Ρουμ Ναχισί (Επαρχία Ρωμιών). Οι Ρωμιοί «λαλούσι την βαραχιωτικήν γλώσσαν», προερχόμενοι οι περισσότεροι από το Αφσάρι. Υπήρχαν και 20 περίπου οικογένειες Τούρκων οι οποίοι ήταν διοικητικοί υπάλληλοι του Δήμου ή πρόσφεραν βοηθητικές υπηρεσίες στους Ρωμιούς.

Ο Κάλφογλους αναφέρει¹⁷:

«ΚΙΣΚΕ, Ρούμτζε ισμί Κισκισσός ολούπ, Κάϊσεριδεν 18 σαάτ ουζακδά βε δζουνούπι σαρκ (ΝΑ) δζιχετινδέ Ζαμαντή (Ονοπνίκτης = Φηραχτήν) ηρμαγνηήν γιανηνδά εσσί πιρ καργέδιο, πουραδά Χριστιανλήκ ζεμανλαρηνδάν εβέλ χεκ οληνηής, Ρούμτζα λεβχάλαρ πουληνηήσδηρ. Βακτή ιλέ επισκοπή ιδί. Μεβδζούδ 100 χανέ εχάλινίν άνδζακ 20 χανεσί ισλάμδηρ».

[ΚΙΣΚΕ, Το ελληνικό της όνομα είναι Κισκισσός. Είναι ένα αρχαίο χωριό 18 ώρες μακριά από την Καισάρεια στα ΝΑ κοντά στον ποταμό Ζαμάντη (Ονοπνίκτης = Φηραχτήν). Εδώ βρέθηκαν σκαλιστές ελληνικές επιγραφές προ χριστιανικής εποχής. Άλλοτε υπήρξε επισκοπή. Έχει 100 οικογένειες, από τις οποίες μόλις 20 είναι ισλαμικές].

Ο Λεβίδης έξι χρόνια πιο ύστερα σημειώνει¹⁸: ΚΙΣΚΕ.

«Η κώμη αυτή, πρωτεύουσα Δημαρχίας, είναι δε η αρχαία Κισκισσός, Επισκοπή της πρώτης Καππαδοκίας, κειμένη ΝΑ της Καισαρείας και απέχουσα αυτής ώρας 18. Υπάρχουσι πολλά ερείπια εκκλησιών, πασών Βυζαντινής εποχής μετά πελωρίων εξειργασμένων λίθων. Επί λόφου προς Ν υπάρχει εκκλησία σταρωειδώς εκτισμένη, ής οι τοίχοι σώζονται μετά τριών πυλώνων και Ιερού Βήματος. Οι νυν Κισκαίοι εισιν άποικοι της Αυσάρ-κιοϊ και λαλούσι την βαραχιωτικήν γλώσσαν. Συγκείμενοι δ' εκ 40 οικογενειών έχουσιν εκκλησίαν τιωμένην επ' ονόματι του Αγίου Ανδρέου και ένα ιερέα και μικρόν Σχολείον. Οι δέ Χριστιανοί της δύο ώρας απ' αυτής απεχούσης αρχαίας κώμης Καλέ μετώκησαν εις άλλας κώμας και η εκκλησία ηρειπώθη».

Το Κ. Μ. Σ. σημειώνει¹⁹:

«Η Κίσκα (Kisge) βρίσκεται 67 χλμ. ΝΑ της Καισαρείας και 36,5 χλμ. ΒΑ από τα Φάρασα, στην κοιλάδα του Ταχταλί Μεζάρ ντερέ, αριστερού παραπόταμου του Ζαμάντη. Οι κάτοικοί της το 1924 ήταν Έλληνες ελληνόφωνοι (71 οικογένειες – 314 άτομα) και Τούρκοι (100 άτομα περίπου)».

Ο Κάλφογλους (1898) δίνει 80 οικογένειες, ο Λεβίδης (1905) 40 οικ. Και το Κ. Μ. Σ. (1924) 71 οικ.

Ο ΒΑΡΑΣΟΣ, ήταν απομονωμένος, όχι μόνο από όλα τα αστικά και ημιαστικά κέντρα της Καππαδοκίας, αλλά ακόμη και από τις αποικίες του. Ωστόσο, ήταν η μητρόπολη όλων των Φαρασιώτικων ομόγλωσσων χωριών και το θρησκευτικό τους κέντρο. Συνεπώς εκεί γίνονταν τα σπουδαιότερα πολιτιστικά και πολιτισμικά δρώμενα, τα οποία σχεδόν πάντοτε ήταν συνυφασμένα με θρησκευτικά λατρευτικά έθιμα.

Ο Βαρασός ήταν μια κωμόπολη χτισμένη πάνω σε απρόσιτα φαράγγια του Αντίταυρου, στο μέσο περίπου της απόστασης ανάμεσα στην Καισάρεια και στα Άδανα. Καρόδρομοι δεν υπήρχαν σε απόσταση 40 - 50 χιλιομέτρα²⁰.

Πρέπει να τονίσουμε όμως, πως δεν υπήρχε σχέση εξαρτήσεως "μητρόπολης προς αποικίες", ανάμεσα στο Βαρασό και στα γύρω χωριά. Οι κάτοικοι των αποικιών πήγαιναν στο Βαρασό στις μεγάλες γιορτές και στα πανηγύρια (ζιαρέτ). Οι αποικίες όμως ήταν, κατά κανόνα, πιο εύρωστες οικονομικά. Οι Βαρασιώτες πήγαιναν ως εποχικοί εργάτες στις αποικίες το καλοκαίρι.

Οι γονείς μου, Βασίλειος και Δέσποινα, ήλθαν με τους «Ανταλλάξιμους» από το Σαπί Φαράσων. Η οικογένεια εγκαταστάθηκε πρώτα στα Γρεβενά, πέρασε στα Πετρανά Κοζάνης και ύστερα στο Πλατύ Ημαθίας, όπου και μεγάλωσα, ανάμεσα σε γειτονίες προσφύγων από τα χωριά των Φαράσων. Εκεί που ακόμη και σήμερα πολλοί "πρόσφυγες" δεύτερης και τρίτης γενεάς, μιλούν τα «**Ρωμάκα**» (το Φαρασιώτικο ιδίωμα της Καππαδοκίας).

Γνώρισα και κουβέντιασα με πρόσφυγες Καππαδόκες στους οικισμούς Πλατύ, Πετρανά και Βαθύλακκο Κοζάνης, Μπούρα (Δοξαρά) Γρεβενών, Αγροσυκέα και Μυλότοπο Γιαννιτσών.

Στο παρόν πόνημα περιέχονται μερικά παραμύθια και παραδόσεις από πληροφορίες που πήρα από Ανταλλάξιμους..

Στη συλλογή περιλαμβάνονται και 7 παραμύθια του Dawkins. Ο R.M.Dawkins (1871-1956), καθηγητής του Πανεπιστημίου Cambridge και του British School of Athens, επισκέφτηκε τη Μ. Ασία 4 φορές (1909-1914) και συγκέντρωσε υλικό από Πόντο, Καππαδοκία και λοιπή Μ. Ασία. Το πλούσιο γλωσσικό υλικό, περιλαμβάνεται στο έργο του "Modern greek in Asia Minor (Cambridge, 1916).

Αισθάνομαι την ανάγκη να αφιερώσω αυτό το μικρό πόνημα στον πνευματικό μου Παπά Θόδωρο Θεοδωρίδη, στους γονείς μου, στη γιαγιά μου παπαδιά Ευλαμπία, στους συγγενείς Δημητρό και Κυριακή και στους γνωστούς που μου διηγήθηκαν τα παραμύθια.

Εκφράζω τις ευχαριστίες μου στο προσωπικό του Κ.Μ.Σ. που μου προσφέρει "φιλοξενία" όποτε χρειαστώ πρόσβαση στο πλούσιο Αρχείο του, στον αγαπητό Χάρη Σαπουντζάκη που είχε την υπομονή να διαβάσει τα χειρόγραφα και να κάνει τις διορθώσεις των και στον εκλεκτό «επίτιμο» Φαρασιώτη Μάκη Λυκούδη θερμές ευχαριστίες γιατί χωρίς την υπομονή και επιμονή του δεν θα είχαμε στα χέρια μας αυτό το καλαίσθητο βιβλίο.

Ιορδάνης Β. Παπαδόπουλος

Σημειώσεις:

1. Π. Καρολίδου, «Γλωσσάριον συγκριτικόν ελληνοκαππαδοκικών λέξεων, ήτοι η εν Καππαδοκία λαλουμένη ελληνική διάλεκτος και τα εν αυτή σωζόμενα ίχνη της αρχαίας Καππαδοκικής γλώσσης». Εν Σμύρνη 1885 σελ. 33-37.
2. Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών (Κ. Μ. Σ.) «*Η ΕΞΟΔΟΣ*». Εισαγωγή - επποπτεία Π. Μ. Κιτρομηλίδη, επιμέλεια Γιάννη Μουρέλου, τ. Β' ΑΘΗΝΑ, 1982 σελ. 30.
3. Π. Καρολίδου ανωτ. σ. 33 – 34.
4. Μέλπωσ Μερλιέ, «*Οι Ελληνικές κοινότητες στη σύγχρονη Καππαδοκία*», Κ. Μ. Σ., «*ΔΕΛΤΙΟ*», τ. Α', ΑΘΗΝΑ, 1977, σελ. 65.
5. Πρωτοπρεσβυτέρου Θεόδ. Θεοδωρίδου «*Τοπωνύμια και Λαογραφικά των Φαράσων της Καππαδοκίας*». «*Μικρασιατικά Χρονικά*», Σύγγραμμα Περιοδικόν της Ενώσεως Σμυρναίων, τ. ΙΓ' 1967, σελ. 209 και τ. ΙΔ' 1970 σελ. 152.
6. OCTAVE MERLIER, «*Proverbes de Farassa*», Collection De L' Institut Français D' Athens. Κ. Μ. Σ., 1951 σελ. 13.
7. Κ. Μ. Σ., «*Η ΕΞΟΔΟΣ*» τ. Β' 1982, σελ. 317.
8. Ιωάννη Η. Κάλφογλους «*ΜΟΝΗ ΦΛΑΒΙΑΝΩΝ*», Αλεξαν. Νομισματίδης ΜΑΤΠΑ 1898, σελ. 568.
9. Κ. Μ. Σ., «*Η ΕΞΟΔΟΣ*» τ. Β' σελ. 314.
10. Ιωάννη Η. Κάλφογλους «*ΜΟΝΗ ΦΛΑΒΙΑΝΩΝ*», 1898, σελ. 569
11. Ιωάννη Η. Κάλφογλους, «*ΜΟΝΗ ΦΛΑΒΙΑΝΩΝ*», 1898, σελ. 569
12. Αναστ. Μ. Λεβίδου, «*Αι εν Μονολίθοις Μοναί της Καππαδοκίας και Λυκαονίας*». Εν Κωνσταντινουπόλει, 1899, σελ. 103.
13. Α. Μ. Λεβίδου, «*Αι εν τω κλίματι του Οικουμενικού Πατριαρχικού Θρόνου Ιεραί Μητροπόλεις*», Εθνικά Φιλανθρωπικά Καταστήματα εν Κωνσταντινουπόλει, «*ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ*» 1905, σελ. 150, Ι. Μονή του Τιμίου Προδρόμου, 1904 Ιουνίου 11.
14. Κ. Μ. Σ., «*Η ΕΞΟΔΟΣ*», τ. Β', 1982 σελ. 330.
15. Ιωάννη Η. Κάλφογλους «*ΜΟΝΗ ΦΛΑΒΙΑΝΩΝ*», 1898, σελ. 568.
16. Κ. Μ. Σ., «*Η ΕΞΟΔΟΣ*», τ. Β' 1982, σελ. 336.
17. Ιωάννη Η. Κάλφογλους, «*ΜΟΝΗ ΦΛΑΒΙΑΝΩΝ*» 1898 σελ. 569.
18. Α. Μ. Λεβίδου «*ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ*» 1905 ανωτ. σελ. 149.
19. Κ. Μ. Σ., «*Η ΕΞΟΔΟΣ*», τ. Β', 1982, σελ. 320.
20. Μέλπωσ Μερλιέ, «*ΔΕΛΤΙΟ*» Κ. Μ. Σ., τ. Α', ΑΘΗΝΑ 1977, σελ. 69 και 72.

ΦΑΡΑΣΙΩΤΙΚΑ

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

1. Των τζαναβαρίων το μεντζιλίσι.

Σηκώθην τζαι πα σηκώθη.

Σα μπρο τον ταρό, του ρουσου τα τζαναβάρα νανόστανε κι: «Να σωρευτούμε α ημέρα 'ς α μεντζιλίσι». Είπαν δι κι: «πα ποίκομε να γλιτώσουμε στου νοματιουν το τζυνη'ν». Στριγξαν τζαι του χωρού τα χαιβάνα να ειπούν τζαι τζείνα το κετσίμιν δουν μο τις χωρώτοι.

Σωρεύτανε, αν Τζερετζή την εβίτζα, σου Καβάρη το κάτζι μπρο. Ήρτανε, κάτσανε 'ς όνα τη μερέ του 'ρουσου τα τζαναβάρα: ο ασλάνος, το καπλάνι, το 'ρκούδι, ο λύκος, ο αωπός, η 'γρουκάτα. Στ' άβο τη μερέ ήρταν κάτσαν του χωρού τα χαιβάνα: τ' άβουγο, το βουρτόνι, το γαιϊρίδι, το βόϊδι, το γουβάλι, το πρόβατο, το σοιρίδι. Ήρταν τζαι στο ορμάνι ατόνε τα 'πομεινά του ρουσου τα χαιβανόκκα. Πουσιέσαν παρέτζει: το ζαρκάδι, ο πουρτσούχος, τζ' αγός.

Σο μεντζιλίσι τα τζαναβάρα, έβγκαλαν τσουφαλάς τουνε τον αωπό. Είπαν δι κι πενεντάβου τουνε τα δρα τα τζαναβάρα: «Ατό το μέτρο το κετσίμι, κετσίμι τζό 'νι. Κάτα ημέρα έρχονται οι τζυνη'οί τζαι μες σκοτώνουν τζάπου να μες εύρουν. Μες συραίνουν μο τον τσιφτέ τζαι μες καρφώνουν μο το τσίκκι. Τάημισα οι νομάτοι θέκνουν μέγκενε τζαι πιένουν μες αρά. Φταίνουν μες τελέφι. Ατό το μέτρο το κετσίμι κετσίμι τζό 'νι. Πα ποίκομε να γλιτώσουμε 'π' από το σεφιλλίκι;»

Κάτζιψαν τζαι του χωρού τα χαϊβάνα. Είπαν δι κι: «Με μεις, το μέτρο το σεφιλλίκι ένι τζάβου ζόρι. Χεμ 'αμναίνουμε την Άνοιξη τζαι το Μαθόπωρο τα χωράφα τουν, χεμ ταβρούμε το τουκάνι σ' αώνι σ'ον τεμίση πέσου, χεμ κουβαλαίνουμε σου σειμού το τουφάνι ξύα στο ορμάνι. Τζαι ουστουνέ, κοπανίζουν μες μο το ραβδί, τζεντάν μες μο το βουτζέντρι. Τε στέρου πάλι τάημισα φήνουν μες νηστικά σα οράνα τζαι τάημισα φσάκνουν μες. Τρων το κρες μας τζαι μο το πόστι μας φταίνουν τσαρούχα. Ίνεται τελέφι το δέρμα μας σ' η στράτα. Από το μέτρο το κετσίμι κετσίμι τζό 'νι. Να νάβρουμε αν τσαρές να γλιτώσουμε».

Είπεν τι κι τζ' αωπός, ο Μουδούρης, σο μεντζιλίσι: «Ε δόστοι, είστε χαχλούδες. Οι νομάτοι σκοτώνουν του ρουσού τα τζαναβάρα τσαι φσάζουν τα χαϊβάνα. Με νανόστετε σο τίπος φταίνουν τα αούτζι; Μεις, οι αωποί, κλέφτουμε τα 'ρνίθε τουν, τα 'ρκούδε αχτούνε τα μελίσα τουν τζαι τρων το μέλι, ο λύκος τρω τα πρόβατα τζαι τα γίδε, ο ασλάνος παρτσαλατίζει τα μου-

σκάρα τζαι τα γαιρίδε. Σεις πάλι του χωρού τα χαϊβάνα πα ποίτζετε δεχούς την παχνή του αυτέδη σας; Τούς 'χα κετσητήσετε σα ρουσία δεχούς σταύκο σο τουφάνι πέσου, δεχούς άσερο, δεχούς χορτάρι τζαι πασκά τουρλου ταγι' το σειμού, δεχούς τ' αρτέντη σας το σαγιά;»

Αδού, σ' αωπού το κατζί πάνου, είπανε τζαι τα 'πομεινά του ρουσού τα τζαναβάρα: «Τεμέκ πω λέτε δόστοι; Απιδού στέρου να 'υριστούμε τζας είμεστε ση φωλέ μας. Τα τζαναβάρα σο ρουσί, χερκές να υπά σο σπήλο του. Ερ να πασλατίσουμε χαρέτζα μουχαρεπέ μο τις χωρότοι, πελάς α νάρτει σο τσουφάλι μας». Είπανε τζαι του χωρού τα χαϊβάνα: «Να υπάμε τζαι μεις σις χωρότοι μας κοντά. Χέρκες σ' αρτέδη του το σταύκο».

Αωπός είπεν δι κι: «Αμέτε, τα τζαναβάρα χέρκες σο σπήλο του τζαι τα χαϊβάνα σο παχνή τουνε».

Των τζαναβαριών το μεντζιλίσι χως αδού ήτουνε. Χωρίστανε, πηάγανε.

Έφραγαν, έπαν, έφρασαν σα μουράτε τουν.

Ερμηνεία

Η Συνέλευση των αγριμιών.

Σηκώθηκε και ανασηκώθηκε. Στον πρώτο καιρό, τα αγρίμια του βουνού σκέφτηκαν: «Να μαζευτούμε μια μέρα σε μια συνέλευση», κι είπαν «κάτι να κάνουμε για να γλιτώσουμε από το κυνήγι των ανθρώπων». Κάλεσαν και τα χαϊβάνια του χωριού να πουν κι εκείνα τη ζωή τους με τους χωρικούς.

Συγκεντρώθηκαν μια Κυριακή το πρωί, μπροστά στο βράχο του Καβάρη (σ. σ. τοπωνύμιο στο Βαρασό). Ήλθαν, κάθισαν στη μια μεριά τα αγρίμια του βουνού: το λιοντάρι, η τίγρη, η αρκούδα, ο λύκος, η αλεπού, η αγριόγατα. Στην άλλη μεριά ήλθαν κάθισαν τα χαϊβάνια του χωριού: το άλογο, το μουλάρι, ο γάιδαρος, το βόδι, το βουβάλι, το πρόβατο, το γουρούνι. Ήλθαν και από το δάσος κάποια άλλα ζώακια του βουνού. Λούφαξαν παρέχει: το ζαριάδι, το κουνάβι, ο λαγός.

Στη συνέλευση τα αγρίμια έβγαλαν επικεφαλής τους την αλεπού. Είπαν μεταξύ τους τα μεγάλα τα αγρίμια: «Αυτή η δική μας ζωή, ζωή δεν είναι. Κάθε μέρα έρχονται οι κυνηγοί και μας σκοτώνουν όπου μας βρουν. Μας τουφειίζουν με το δίκαννο ή μας καρφώνουν με τα τόξα. Μερικοί άνθρωποι βάζουν παγίδες και μας πιάνουν ζωντανούς. Μας λιανίζουν. Αυτή η ζωούλα μας, ζωή δεν είναι. Τι θα κάνουμε για να γλιτώσουμε από αυτή την αθλιότητα;»

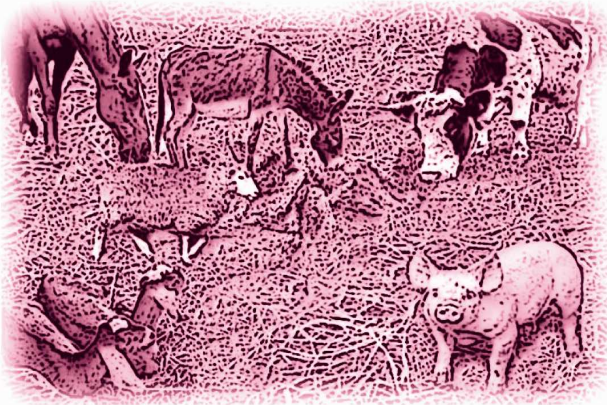
Μίλησαν και τα ζώα του χωριού. Είπαν λοιπόν: «Μα εμείς; Το δικό μας βάσανο είναι χειρότερο. Οργώνουμε την Άνοιξη και το Φθινόπωρο τα χωράφια τους, και σέρνουμε στην κάψα του καλοκαιριού τη δοκάνα στο αλώνι, και κουβαλάμε μέσα στην ανεμοθύελλα του χιονιά, ξύλα από το δάσος. Μας δέρνουν και από πάνω με το ραβδί, μας κεντούν με τη βουκέντρα. Και στα στερνά, μερικούς μας αφήνουν νηστικούς στις ερημιές και μερικούς μας σφάζουν. Τρώνε το κρέας μας και με το δέρμα κάνουν τσαρούχια. Λιώνει το πετσί μας στο δρόμο. Αυτή η ζωούλα μας, ζωή δεν είναι. Να βρούμε ένα τρόπο να γλιτώσουμε».

Είπε τότε και η αλεπού, που ήταν Πρόεδρος στη Συνέλευση:

«Ε' σύντροφοι, έχετε δίκιο. Οι άνθρωποι σκοτώνουν τα αγρίμια του βουνού και σφάζουν τα χαϊβάνια. Μα σκεφτήκατε γιατί φέρονται

έτσι; Εμείς, οι αλεπούδες, κλέβουμε τις κότες τους, οι αρκούδες κλοτσούν τα μελίτσια και τρώνε το μέλι τους, ο λύκος τρώει τα πρόβατα και τα γίδια, το λιοντάρι κατασπαράζει τα μοσχάρια και τα γαϊδούρια. Σεις πάλι, τα ζώα του χωριού, τί θα κάμετε χωρίς το παχνί του αφέντη σας; Πώς θα πορευτήτε στα βουνά, χωρίς στάβλο στην ανεμοθύελλα, δίχως άχερο, δίχως σανό και διάφορες άλλες τροφές το χειμώνα, χωρίς την προστασία του αφεντικού σας;»

Εδώ, πάνω στο λόγο της αλεπούς, είπαν και τα άλλα αγρίμια του βουνού: «Ωστε τί λέτε σύντροφοι; Από δω κι ύστερα να γυρίσουμε όπως είμαστε στη φωλιά μας: Τα αγρίμια στο βουνό, ο καθένας να πάει στη σπηλιά του. Αν αρχίσουμε τώρα πόλεμο με τους χωρικούς θα μας έλθει μελάς στο κεφάλι μας». Είπαν και τα χαϊβάνια του χωριού: «Να πάμε κι εμείς κοντά στους χωρικούς μας, ο καθένας στο στάβλο του αφέντη του».

Η αλεπού είπε:
«Πηγαίνετε, τα αγρίμια ο καθείς στη σπηλιά τους και τα χαϊβάνια στο παχνί τους». Η Συνέλευση των αγριμιών ως εδώ ήταν.

Σκόρπισαν, πήγαν.

Έφραγαν, ήπιαν, έφτασαν στην ευτυχία τους.

Αφηγητής: Ηλίας Ζαχαρόπουλος, από τα Φάρασα.

Ήταν μέλος της Εκτιμητικής Επιτροπής στην Αθήνα. Έκρινε τις αιτήσεις για αποζημίωση των Φαρασιωτών που εγκαταστάθηκαν στην Αττική (Μοσχάτο, Ταύρο Πειραιά, Ιωνία). Οι Επιτροπές ήταν τριμελείς, με τέταρτο τον Γραμματέα.

Συνεδρίαζαν (δεκάδες ταυτοχρόνως) στην Παλαιά Βουλή.

Ο Ηλίας Ζ. υπήρξε εξέχον μέλος της "ομάδας" των Φαρασιωτών που εγκαταστάθηκαν στο Μοσχάτο και στο Ρέντη. Εργαζόταν ως φωτογράφος.

Η συνέντευξη έγινε στο Μοσχάτο, Δεκέμβριος 1963.

Σχετικό παραμύθι του Παπά Θόδωρου περιέχεται στη «ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ» τόμ. ΙΘ σελ. 224, αριθμ. 9, με άλλη εξέλιξη.

2. Το σοιρίδι τζ'ο ασλάνος.

Σα παλέ τις χρόνες τζας ήσανται τα καμήλε τελλάλοι τζ' οι παντιτζοί ξουριστέροι, του ρουσουό τα τζαναβάρα ποίκαν α μεντζιλίσι να ιδούν το κετζίμι τουν.

Πασλάτσαν να τζαναβαρίζουν, τους α 'ινεί να χωρίσουν το χαβλού τουν τζαι το τζυνη'ι τουν σο ρουσί τζαι σο ορμάνι.

Σηκώθην τζαι είπεν τι κι τζ' αωπός: «Ε δόστοι, τε μπρο να βγκάλουμε τουν τσουφαλά μας σο μεντζιλίσι».

Είπεν τι κι τζ' ο ασλάνος χέμεν: «Γω είμαι ο πατισάχος τσιπ του ρουσουό τζαι του ορμανού των τζαναβαρίουν, πρέφτει με να 'νώ γω ο τσουφαλάς σο μεντζιλίσι».

Σηκώθην τζαι το σοιρίδι τζαι είπεν δι κι: «Ο ασλάνος ένι βυνατό τζαναβάρι, με τ' αχίλι του ένι λειψό. Να ποίκουμε το 'ρκούδι τσουφαλά μας, τσούγκι χεμ πολύ αχιλλούς ένι, χέμ κατέσει παιζήματα τζαι νσανού τερτίπε».

Ο ασλάνος χολιέστι μο το του σοιριδού το κατσί. Κόνσεν da α μούντος τζαι είπεν δι κι: «Χα βρωμιέρη!»

Τα τζαναβάρα, με τ' ε μούγκρισμα, έβκαλαν το 'ρκούδι μεχτάρη σο μεντζιλίσι. Τε στέρου, τζας όρσανε τ' αβτζιλίκι τουνε, το 'ρκούδι ποσάλτσεν το μεντζιλίσι.

Το σοιρίδι τζας δεβαίγκε στον ασλάνο μπρο, υρίστη τον κων του τζ' έκκουασεν σο μυτί του γνέντα. Ο ασλάνος χολιέστην, σηκώθην του γουρ-γουρού του τα τσάρε, με ντραπή ν' τα σπαράζει σο μεντζιλίσι πέσου.

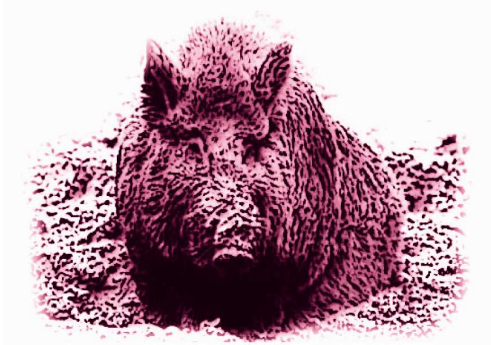
Είπεν τι κι σο σοιρίδι: «Να κρατεί ο κω σου, εδώ την εβή αδέ σου Καβάρη το κάτζι να μετρηθούμε».

Είπεν δι τζαι το σοιρίδι κι: «Χα νάρτου».

Πην το σοιρίδι σο κουμάσι, είπεν τι σ'η 'ναίκα του κι: «Την εβή χα υπάω να μετρηθώ μο τον ασλάνο σου Καβάρη το κάτζι».

Τρόμαξεν η σκρόφα, πασλάτσεν να τζαναβαρίζει: «Βάι, ποτς εν από του μας ήρε σο τσουφάλι μας. Την εβίτζα ο ασλάνος 'α παρτσαλατίσει τον άντρα μου. Πα ποίκω γω δεχούς άντρα μο τα εννέ μαχσούλε μου, τα 'ρφανά;»

Τα σοιριδόκα πασλάτσαν να βουρκανίζουν: «Πα 'νούμε μεις τα 'ρφανά δεχούς τον παπάκα μας; Α μας φαν οι λύτζοι.» Με το σοιρίδι πην τζαι ύπνωσεν χως την εβήτζα. Χορλατίζει σερμπέσα.

Τζας σηκώθην την εβήτζα, πην τζαι πήρεν το γουβάλι μάρτυρα τεϊ. Τε μπρο τουλίσταν σα κάκα πέσου. Στέρου γιαβάσα γιαβάσα πη-άγαν σου Καβάρη το κάτζι.

Ατζεί πεκλετήγεν ο ασλάνος μο το καπλάνι μάρτυρα. Ήτουν ντάμα τουν τζαι αωπός μεχτάρης

τζαι τοκτόρης. Τζας γιαναστέσαν το σοιρίδι μο το γουβάλι σα κάκα πέσου, τα πεμεινά τζο πόρκαν να κρατήσουν το σολούχι τουν στη βρώμα του φερήγκην άνεμους.

Ο ασλάνος πήρεν το καπλάνι τζαι χύτσαν, έφταν μακρά.

Ο αωπός, του ήτουν ατζεί μεχτάρ τζαι τοκτόρ, πόμεινην λείκο.

Πιέσην το μυτί του, έθιτζίν τα κοζλούχα σα φτάλμε του. Έγραφεν σο τεφτέρι του κι: «Ο ασλάνος έφυν, πόμεινεν παλικάρι το σοιρίδι». Δώτζεν το χαρτίο σο σοιρίδι τζαι χύτσεν ο αωπός σον ασλάνο κοντά.

Υρίστην το σοιρίδι σο κουμάσι, δώτζην το χαρτίο σ'η 'ναίκα του.

Χάρην η σκρόφα.

Πέτσαν στη χαρά τουν τα σοιριδόκα. Το σοιριδί δέβην πάνου σον ασλάνο πηρ μου τα γουτσαχλατίσει!

Έφαγαν, έπαν, έφτασαν σα μουράτε τουν.

Ντεμέκ: «Σο σοιρίδι μη πουλαστές, α υείς περπάτι. Τζαι 'τζείνο σαίρεται».

Ερμηνεία

Το γουρούνι και ο λέων.

Στα παλιά τα χρόνια όταν ήταν οι καμήλες τελάληδες και οι ποντικοί μπαρμπέρηδες, τ' αγρίμια του βουνού έκαμαν συνέλευση για να δουν πώς θα πορευτούν. Άρχισαν να κουβεντιάζουν, πώς θα γίνει να ορίσουν την αυλή τους και το κυνήγι τους στο βουνό και στο δάσος. Σηκώθηκε πήρε το λόγο η αλεπού και είπε: «Σύντροφοι, πιο πρώτα να βγάλουμε τον επικεφαλής στη συνέλευση». Αμέσως σηκώθηκε το λιοντάρι και είπε: «Εγώ είμαι ο βασιλιάς όλων των αγριμιών του βουνού και του δάσους, μου πρέπει να γίνω εγώ ο πρόεδρος στη συνέλευση». Σηκώθηκε το γουρούνι και είπε: «Το λιοντάρι είναι δυνατό θηρίο, μα το μυαλό του είναι λειψό. Να κάνουμε την αρκούδα πρόεδρό μας. Διότι και πολύ μυαλωμένη είναι και γνωρίζει χορούς και από ανθρώπινες συμπεριφορές». Το λιοντάρι νευρίασε με αυτό το λόγο του γουρουνιού. Του έριξε μια μούντζα και του είπε: «Να, βρωμιάρη!»

Τα αγρίμια του βουνού με μια βοή έβγαλαν πρόεδρο στη συνέλευση την αρκούδα. Στο τέλος, αφού όρισαν την περιοχή κυνηγιού τους, η αρκούδα διέλυσε τη συνέλευση. Ο γουρούνος, καθώς περνούσε μπροστά από το λιοντάρι, του γύρισε τον πσιινό και του αμόλησε μια πορδή κατάντικρο στη μύτη του. Το λιοντάρι νευρίασε, του σηκώθηκαν οι τρίχες της χαιτίης του, μα ντράπηκε να τον κατασπαράξει μέσα στη συνέλευση. Είπε στο γουρούνι: «Αν σου βαστάει ο πσιινός, έλα εδώ αύριο, στου Καβάρη το βράχο να μετρηθούμε». Είπε και το γουρούνι: «Θα έλθω».

Πήγε ο γουρούνος στην καλύβα και είπε στη γυναίκα του: «Αύριο θα πάω να αναμετρηθώ με το λιοντάρι στου Καβάρη το βράχο». Τρόμαξε η σκρόφα και άρχισε να ουρλιάζει: «Βάι, τί είναι αυτό που μας βρήκε στο κεφάλι μας. Το λιοντάρι την αυγή θα ξεσκίσει τον άντρα μου. Τί θα κάμω εγώ δίχως τον άντρα μου με τα εννιά ορφανά μωρά μου;» Τα γουρουνάκια άρχισαν να γρυλίζουν: «Τί θα γίνουμε εμείς τα ορφανά δίχως τον πατερούλη μας; Θα μας φαν οι λύκοι». Μα ο γουρούνος πήγε και κοιμήθηκε ως την αυγή. Ροχάλιζε αμέριμνα.

Όταν ο γουρούνος σηκώθηκε το πρωί, πήγε και πήρε τον βούβαλο για μάρτυρα. Πρώτα κυλίστηκαν μέσα στα κόπρανα. Ύστερα, αργά αργά πήγαν στου Καβάρη το βράχο. Εκεί περίμενε το λιοντάρι με την τίγρη για μάρτυρα. Μαζί τους και η αλεπού, γραμματέας και γιατρός.

Καθώς πλησίασαν το γουρούνι και το βουβάλι πασαλειμμένα στα κόπρανα, οι άλλοι δεν μπόρεσαν να κρατήσουν την αναπνοή τους από τη βρώμα που έφερε ο άνεμος. Το λιοντάρι πήρε την τίγρη και τρέχοντας έφυγαν μακριά. Η αλεπού, γραμματέας και γιατρός που ήταν εκεί, αναγκάστηκε να μείνει για λίγο. Έπιασε τη μύτη της, έβαλε τα γυαλιά της στα μάτια. Έγραψε στο τεφτέρι

της ότι: «Το λιοντάρι έφυγε, έμεινε νικητής ο γουρούνος». Έδωσε το χαρτί στο γουρούνι και έτρεξε κι η αλεπού κοντά στο λιοντάρι.

Γύρισε ο γουρούνος στην καλύβα, έδωσε το χαρτί στη γυναίκα του.

Χάρηκε η σκρόφα. Χοροπήδησαν στην τρελή χαρά τα γουρουνόπουλα. Ο γουρούνος κατατρόπωσε τον λέοντα χωρίς να τον ακουμπήσει!

Έφαγαν, ήπιαν, έφτασαν στην ευτυχία τους.

Σα να λέμε: «με το γουρούνι μη πιάνεσαι, θα λερωθείς. Κι εκείνο θα χαίρεται».

Αφηγητής: Δημ. Παπαδόπουλος, γιος του Παπά Μάρκου από το Σαπί Φαράσων, αδελφός του πατέρα μου. Πετρανά Κοζάνης 1951.

3. Αωπός τζαι το λαχτόρι.

Σα μπρο τον ταρό, 'ς εν κουμάσι ήσαντε για 'ρνίθε τζαι α ζόρι λαχτόρι. Τόνα τη μία έμπ' αν αωπός σο κουμάσι να φα τα 'ρνίθε. Στάθη το λαχτόρι στον αωπό γνέντα. Μη τα φήτζει να πνίξει τα ρνίθε. Είπεν 'τι κι: «Ε 'ρνιθού κλέφτη. Πώς 'υρέυεις αδού; Από το κουμάσι εν το μόνα τζαι γω είμαι των 'ρνιθίουν ο τσουφαλάς». Είπεν 'τι κι τζ' αωπός: «Ατέ το κουμάσι εν το μόνα. Συ τίς είσαι τζαι μο το λειφό σου τ' αγίλι ίνεσαι κουμασού αφτέν τζαι 'ρνιθίουν τσουφαλάς».

Πέττασεν αωπός σο λαχτόρι πάνου τζαι πίεςεν τα στο γουργούρι ντα πνίξει τεϊ. Είδεν το λαχτόρι κι πνίγεται. Νανόστε να νάβρει α δεβσούνη, να κομπώσει τον αωπό. Είπεν 'τι κι: «Ε ντόστη, άφτσε με τζαι μή με πνίξεις, τζαι 'γω να σα υπώ αν αγιλλούς κατζι». Λέ' 'τι τζ' αωπός: «Πέ με να 'ούμε π' α μα ειπείς». «Ε ντόστη», λέ 'τι κι το λαχτόρι, «με 'γω κουμασού αφτέν τζαι 'ρνιθίουν τσουφαλάς ίνομαι; Γω είμαι άλει φρακιάρ'. Αφτέν του κουμασού είσαι συ. Χα τιδέ είπα σε τ' αβούτζι αν ασλανίχι να 'ουμε π' α με ποικ τεϊ». Λε' 'τι τζ' απός κι: «Ματέμ κι 'υρεψες να με ζαναχέπ' πίσι λαχτόρι ραδέ, εμ μπρο αρέ να σε πνίξω, να σε παρτσαλατίσω τζαι τε στέρου να σε ποίκω α ζόρι φάεμα».

Είπεν τι τζαι το λαχτόρι κι: «Γροίξα τα κι στα σέρα σου κατιέν τζο γλιτώνω. Α με φας α υπά. Πιρ μη με φας, να γαπάς το Θεό σου, άφτσε με να βκώ 'τζα σο δώμα πάνω ν' αλήσω στερνά δύο τρία φορέδες, να πητάζω σελάμι σις χωρότοι. Τζαι στέρου ποικ το κέφι σου τζαι φα με μο το χουζούρι σου. Εδώ τζαι συ ντάμα μου να σεριανείς του χωρού τα κουμάσα». Είπεν 'τι τζ' αωπός κι: «Χύτα να βκούμε σο δώμα, να 'ινεί το στερνό σου το χατίρι».

Πέττασεν το λαχτόρι, έβκη σο δώμα. Ήρτε τζ' αωπός κοντά του, στάθη παρέκει. Αωπός μετρά του χωρού τα κουμάσα, σάιρεται τα πουά 'ρνίθα του χα φα. Το λαχτόρι άλτσε δύο τρία φορές.

Τε στέρου σιτσιράτσεν σ' απού τη χαραιή, τσιρμαλάτσεν τα, έβκαλεν τα φτάλμε του ποίτζεν da κοριένι. Αωπός ενότουν πουσιμάνι. Νανόστε κι: «Απιδέ στέρου να νάχω τ' αχίλι μου σο τσουφάλι μου, τζαι αβούτζι να μη με ζαναχεύει αν πίσι λαχτόρι. Ήτουν σα σέρε μου, κέσκε ντα φάω τσας τα είχα σα σέρε μου».

Σ'του λαχτορού το λάληλα ζύπνησαν οι χωρότοι ήρταν, πίεςαν τον κιορ αωπό, κόνσαν τα σον δερέ.

Έφαγαν, έπαν, έφτασαν σα μουράτε τουν.

Ερμηνεία

Η αλεπού κι ο κόκορας.

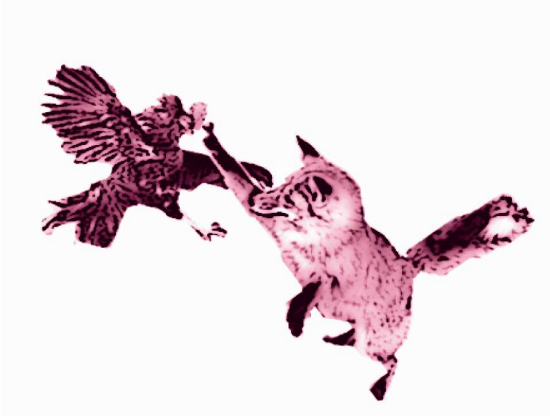
Στον παλιό τον καιρό, σ' ένα κουμάσι (κοτέτσι) ήταν λίγες κόττες και ένας θαρραλέος κόκορας. Κάποια φορά μπήκε μια αλεπού στο κουμάσι για να φάει τις κόττες. Στάθηκε ο κόκορας αντίκρυ στην αλεπού για να μην την αφήσει να πνίξει τις κόττες. Της είπε: «Βρε κλεφτοκοτά, τί γυρεύεις εσύ εδώ; Αυτό το κουμάσι είναι δικό μου και εγώ είμαι επικεφαλής των ορνίθων». Είπε κι η αλεπού: «Αυτό το κουμάσι είναι δικό μου. Ποιος είσαι εσύ και με το λειψό σου μυαλό, γίνεσαι αφεντικό στο κουμάσι κι επικεφαλής των ορνίθων».

Πήδηξε η αλεπού πάνω στον κόκορα και τον έπιασε από το λαιμό να τον πνίξει. Όταν είδε ο κόκορας πως πνίγεται, σκέφτηκε να βρει μια διαβολιά να ξεγελάσει την αλεπού. Της είπε λοιπόν: «Ε φιλενάδα, άφησέ με, μη με πνίξεις, κι εγώ θα σου δώσω μια σοφή συμβουλή». Λέει η αλεπού: «Πες μου να δούμε τί θα μου πεις». «Βρε φιλενάδα», λέει τότε ο κόκορας: «εγώ μπορώ να γίνω αφεντικό στο κουμάσι και επικεφαλής στις κόττες; Εγώ είμαι μόνο ένας απλός φύλακας. Αφέντης στο κουμάσι είσαι εσύ. Να, εγώ σου είπα ένα αστείο να δούμε τί θα μου κάνεις». Η αλεπού απάντησε: «Αφού λοιπόν ήθελες να με κοροϊδέψεις βρωμιάρη κόκορα, πρώτα τώρα να σε πνίξω, να σε κατασπαράξω και να σε κάνω ένα θαυμάσιο γεύμα».

Είπε κι ο κόκορας: «Κατάλαβα πως από τα χέρια σου δεν γλιτώνω με καμιά δύναμη. Θα με φας και πάει. Όμως πριν με φας, αν αγαπάς το Θεό σου, άφησέ με να βγω στο δώμα πάνω να λαλήσω στερνά δυο τρεις φορές, να στείλω χαιρετίσματα στους χωρικούς. Και ύστερα κάμε το κέφι σου και με τρώς με την ησυχία σου. Έλα κι εσύ μαζί μου να σεργιανίσεις τα κοτέτσια του χωριού». Είπε κι η αλεπού: «Τρέξε να βγούμε στο δώμα, να γίνει το στερνό σου χατίρι».

Πήδηξε ο κόκορας, βγήκε στο δώμα. Ήλθε κι η αλεπού κοντά του, στάθηκε παρέκει.

Η αλεπού μετράει τα κοτέτσια του χωριού, ενθουσιάζεται και χαιρέται τις πολλές κόττες που θα φάει.

Ο κόκορας λάλησε δυο τρεις φορές.

Και ύστερα σάλταρε στη μούρη της αλεπούς, τη γρατζούνισε, της έβγαλε τα μάτια, την τύφλωσε.

Μετάνιωσε η αλεπού. Σκέφτηκε πως: «Από δω και στο εξής, να έχω το μυαλό μου στο κεφάλι, κι έτσι να μη

με κοροϊδεύει ένας χαζός, βρωμιάρης κόκορας.

Ήταν στα χέρια μου, μακάρι να τον έτρωγα όταν τον είχα στα χέρια μου». Από το λάλημα του κόκορα ζύπνησαν οι χωρικοί ήλθαν, έπιασαν την τυφλή αλεπού, την έριξαν στο ρέμα.

Έφραγαν, ήπιαν, έζησαν ευτυχισμένοι.

Αφηγητής: Ο παπά Θόδωρος Θεοδωρίδης, ο ιστορικός ηγέτης των Φαρασιωτών που εγκαταστάθηκαν στην Αττική.

Η Αμερικανική Οργάνωση Near East Relief τον έφερε δωδεκαετή με άλλα ορφανά (7000 ψυχές) από την Καισάρεια στην Κόρινθο το 1923, μετά την κατάρρευση του μετώπου και πριν από την Ανταλλαγή.

Παντρεύτηκε την Ανατολή, ορφανή από τον Πόντο προστατευόμενη του Αρχιεπισκόπου Δαμασκηνού. Ο παπά Θόδωρος, υπηρέτησε ως εφημέριος και εξομολογητής σε διάφορους Ιερούς Ναούς των Αθηνών, Περιστερίου, Αγ. Παρασκευής και για πολλά χρόνια στην Παναγία τη Γρηγορούσα στην Πλάκα.

Υπήρξε συγγραφέας μονογραφιών ("Χυτάτε να υπάμε σ'ον Εζ' Βασίλη" κ.α.). Έγραψε το λεξικό της Φαρασιωτικής γλώσσας (αδημοσίευτο) και δημοσίευσε πλήθος άρθρα σε προσφυγικά έντυπα: "Προσφυγικός Κόσμος", "Μικρασιατική Ηχώ", σε συλλογικούς τόμους, στο ΔΕΛΤΙΟ του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, στη "ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ", στα ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ της Ένωσης Σμυρναίων.

Υπήρξε τακτικός συνεργάτης του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών για πολλά χρόνια. Διετέλεσε για δεκαετίες Πρόεδρος του Ιστορικού Συλλόγου Φαρασιωτών Αττικής.

Συνιδρυτής με τον Συνασίτη Λάζαρο Τακαδόπουλο και Πρόεδρος της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Καππαδοκικών Συλλόγων (Π. Ο. Κ. Σ.).

Επισκέφτηκε την Καππαδοκία με αποστολή του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών και μελέτησε την περιοχή Φαράσων.

4. Αωπός τζαι το λαχτόρι. Β'

Σον παλό τον ταρό, α φορά αν αωπός πίεςεν α λαχτόρι ν' τα φα, τζ' είπεν 'τι: «Ε λαχτόρι, συ πώτ'ς είσαι τζαι αντί πέγος - αβγάτ'ς, φοραίνεις τζαι τζισμέδε αβγάτη σα ποδάρε σου; Πώτς έν' ατέ το κουκούλι σο τζουφάλι σου; Μην είσαι ζαπίτ'ς του Γενιτζερίουν; Συ τελλάλ είσαι τζαι 'ξωματικός; Τζαι τσιράς νυέχτα τζαι ημέρα; Τζαι αλεις αντί πέγος, δεχούς μάνα τζαι 'δελφές!»

Το λαχτόρι πάλι δώτζεν τζογάπην τζ' είπεν 'τι: «Ούμα είμαι!» Για αωπός είπεν 'τι: «Ο,τι τζαι να με ειπείς 'πέ με! Χαχλούς πάλι να είσαι τζαι χαχτσούζης να είσαι, γω τζο χαρίζω σε! 'Ηρτες μπρο μου, α σε φάγω!» Είπεν τι τζαι το λαχτόρι κι: «Πιρ μη με φας, άφτσε με να βκώ 'τζα σο δώμα πάνω ν' αλήσω στερνά δύο τρία φορέδες, να πητάζω σελάμι σις χωρώτοι. Τε στέρου φα με μο το χουζούρι σου. Εδó τζαι συ ντάμα μου να σεριανείς του χωρού τα κουμάσα». Είπεν 'τι τζ' αωπός κι: «Χύτα να βκούμε σο δώμα, να ινεί το στερνó σου το χατίρι».

Πέττασεν το λαχτόρι, έβκη σο δώμα. 'Ηρτε τζ' αωπός κοντά του, στάθη παρέκει. Αωπός μετρά του χωρού τα κουμάσα, σαίρεται τα 'ρνίθα του χα φα. Το λαχτόρι άλτσε δύο τρία φορές. Τε στέρου σιτσιράτσεν σ' απού τη χαραή, τσιρμαλάτσεν τα, έβκαλεν τα φτάλμε του, ποίτζεν da κοριένη.

Αωπός ενότουν πουσμάνι. Νανόστε κι: «Κέσκε ντα φάω τσας τα είχα σα σέρα μου». Του λαχτορού το λάληλα ήζαν τα οι χωρώτοι ήρταν, πίεςαν τον κιορ αωπό, κόνσαν τα σο γουγί.

Έφαγαν, έπαν, έφτασαν σα μουράτε τονν.

Ερμηνεία

Η Αλεπού και ο κόκορας. Β'

Τον παλιό τον καιρό, κάποτε μια αλεπού έπιασε ένα πετεινάρι να το φάει, και του λέει: «Βρε κόκορα, τί είσαι εσύ και σαν μπέης - ιπότης, φοράς και σπιρούνια καβαλάρη στα πόδια σου; Τί είναι αυτή η κουκούλα στο κεφάλι σου; Μπας κι είσαι βαθμοφόρος των Γενιτσάρων; Είσαι συ κήρυκας και αξιωματικός και φωνασκείς νύχτα μέρα; Και λαλείς σαν μπέης δίχως μάνα και αδελφές!»

Ο πετεινός πάλι έδωσε απάντηση κι είπε: «Ναι είμαι!» Όμως η αλεπού επέμενε: «Ό,τι και να μου πεις μου το λες! Έχεις δεν έχεις δίκιο, εγώ δε σου χαρίζω τη ζωή! Ήλθες εμπρός μου, θα σε φάω!» Είπε και ο κόκορας: «Πριν με φας, άφησέ με να βγω εκεί δα στο δώμα πάνω, να λαλήσω στερνά δυο τρεις φορές, να στείλω χαιρετίσματα στους χωριανούς. Και φάγε με ύστερα με την ησυχία σου. Έλα κι εσύ μαζί μου να σεργιανίσεις τα κοτέτσια του χωριού». Είπε κι η αλεπού: «Τρέξε να βγούμε στο δώμα, να γίνει η τελευταία σου επιθυμία».

Πήδηξε ο κόκορας, βγήκε στο δώμα. Ήλθε κι η αλεπού κοντά του, στάθηκε παρέκει. Η αλεπού μετράει τα κοτέτσια του χωριού, χαίρεται τις κότες που θα φάει. Ο κόκορας λάλησε δυο τρεις φορές. Τελικά σάλταρε στη μούρη της αλεπούς, τη γρατζούνισε, της έβγαλε τα μάτια, την τύφλωσε.

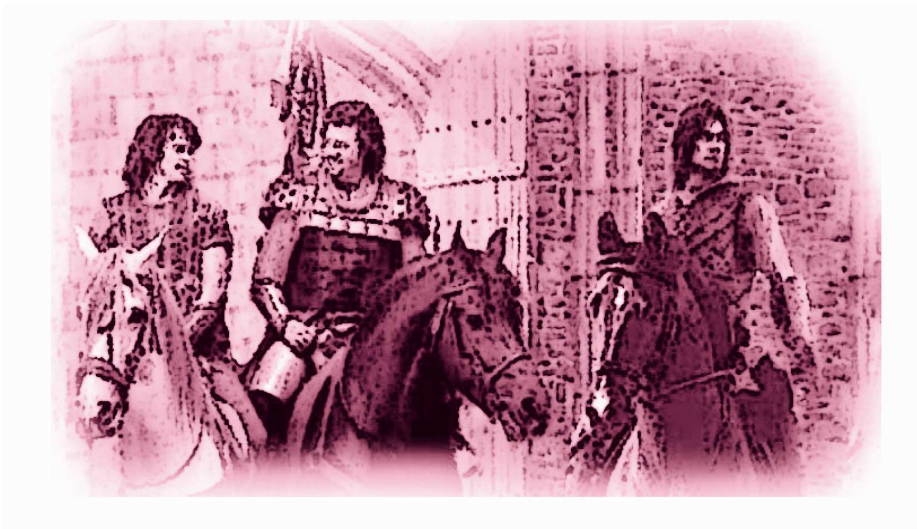
Μετάνιωσε η αλεπού. Σιέφτηκε: «Μακάρι να τον έτρωγα όταν τον είχα στα χέρια μου». Άκουσαν το λάλημα του κόκορα οι χωριανοί. Έτρεξαν ήλθαν, έπιασαν την τυφλή αλεπού, την έριξαν στο λάκκο.

Έφαγαν, ήπιαν, έζησαν ευτυχισμένοι.

5. Του Βασιλό τα φσάχα τζ' οι Ντιλπέρτσες.

Σον παλό τον ταρό ήτουν α βασιλός τζ' είσεν τρία γιοί.

Σ' η βασιλεία του πέσου κορίτσε σα παλικάρα του γκιορέ τζο βρισκούσαντε. Α ημέρα, τα φσάχα ποίκαν το κατζί, να υπάν' σ' εν άβου χώρας τόπος να 'ναύρουν νυφάδες. Γαλίτζεψαν τ' άβγα τουν, τζ' έβκαν ση στράτα.

Πηάγαν, πηάγαν, δέβαν ρουσία τζαι χαϊτζοί, τζ' ήρταν 'σ εν πεγάδι η ράστα. Ατζεί χωρίζουσαντε τρία στράτες. Τό ινα η στράτα λένκεν 'τι: «Α υπάς τζαι α 'υριστείς ξοπίσω». Το δεύτερο η στράτα πάλι είπεν da αβούτσι. Το τρίτον η στράτα λέγκεν 'τι κι: «Α υπάς για, τζ' α 'υριστείς ξοπίσω!»

Το μέγο τουν αδερφός έμπη σο πρώτον τη στράτα, 'σ μέσης τουν έμπην σο δεύτερο τη στράτα τζαι το μιτοίκκο αδερφός έμπην σο τρίτον τη στράτα. Πίρ μη μπουν σις στράτες, έθακαν τα δαχτυλίδε τουν σ' ε θάλιν πουκάτου, τζ' είπαν 'τι: «Ότις 'α προμπήσει, 'α φνάξει αδοú 'ς ως του να νάρτουν τζαι τα πεμεινά μας». Πήραν τζαι μασία.

Τα πρωτινά τουν τα δύο γιοι, πηάγαν λέικο σ'η στράτα, τζ' 'υρίσταν ξοπίσω σο πεγάδι.

Το μιτοίκκο τουν πάλι πήρεν τη στράτα μπρο του τζαι πααίνει. 'Σ τ' εν ταρός 'στέρου θωρεί 'τι κι, γνέντα του ένι αν κάπνη τζαι απή τζει ήρτεν αν τσίκνα σο μυτήν του. Πήεν να 'υρέψει φωμί να φα. Έμπην σο σίτιν πέσου τζαι θωρεί 'τι κι!

Ένι α Μαρκάλτσα, είσεν το φούρνον απμένον τζαι φρουκαλένκεν τα μο τα βυζία τ'ς! Το φσάχι μα στάθην, χεμέν πήρεν αν τζαλούς τζ' είπεν 'τι ση Μαρκάλτσα, «Ω νημά! Μη φρουκαλέν' μο τα βυζία σου, 'α καφτούνται! Φρουκάλ' τα μο τον τζαλούς».

Η Μαρκάλτσα χάρην, τζ' είπεν 'τι: «Σ τ' εμέν' γιο μου, τούς καό 'υρέβ' να σε ποίκω;» Είπεν 'τι τζαι το φσόγκο: «Συ σε μένα 'π 'α πορέζ' να με ποικ;» Η Μαρκάλτσα ατέ τη μία έβκαλεν 'πο πέσου σ'το ντουλάπι αν τσίκκιν, δώτζεν τα, τζ' είπεν 'τι κι: «Έπαρ' τ' ατέ το τσίκκι, τζαι ό,τι α 'υρέβ' 'α σε τα ποίτζει!» Το φσάχι ατότε πήρεν το τσίκκιν τζαι δέβην πήεν.

Πολόν παρπάτσεν, λαϊκον παρπάτσεν, ήρτεν σ' ε Γαλάς 'μπρο! Έκωσεν 'ς ου να κώσει το Γαλάν, για πούτ' α θύριν τζούβρεν να μπει πέσου!

Τε στέρου τσίριζεν τζαι νοίγ' α θύρι. Αδού σο θύριν μπρο έβκην αν Ντιλπέρτσα. Σα τα είδεν, ατέ τη μία το φσάχι παϊντζεν. Το κορτζόγκο για τα χεμέν μο τις τζιράχτσες του,

πήρεν το φσάχι, τζ' έμπασέν τα πέσου. Σ τ' εν κούτι στέρου το φσάχι ήνοιζεν τα φτάλμε του τζ' ήρτ' ο νους του σο τσουφάλι του.

Το κορτζόγκο παλί ατότε ρώτσεν τα: «Έ φσάχι μου! Αδέ πάνου, ατζεινιά του πετάν τα πουλία πάλι τζο πορούν να νάρτουν. Με συ τούζ ήρτες;» Αε' 'τι τζαι το φσάχι κι: «Με μένα τίς χα με κρατήσει τζαι μη με φήτζει νά 'ρτω αδέ;» Το κορτζόγκο δώτζην το τζεβάπι του: «Έ νομάτη, γω έχω αν Αράπ! Ατός μο τ' άβγο του κάτα ημέρα 'ξειά στο γεφύρι σο ποτάμι. Ερ συ να 'υρέφ να ζήσεις πρέφτει σε, τε μπρο ν' τα δός' σο τζουφάλι του ν' τα κρεμίς' σο ποτάμι, τζαι να γαλιτζέψεις τ'άβγο του. Ερ να μη τα πασαρέψεις, σεν παλί 'α σε φα, μεν πάλ' 'α με φα!».

Ατέ τη μία το φσάχι μα στάθη. Πήρεν, 'ς ου να γρεπ, το τσίκκιν δου, γαλίτσεψεν τ'άβγο του, πήεν σο γεθύρι, τζαι φύαζεν ατζεί σ'ώστου να νάρτ' Αράπ. Σα δώδεκα το σαγάτι, κατακρώτσεν ο ουρανός τζαι σείστην ο κόσμος! Τζαι θωρεί 'τι κι ήρτεν Αράπ σ' άβγον πάνου. Τζαι πίρ μη μπει σο ποτάμι, το φσάχι τάνισεν το τσίκκιν δου, σεμάδεψεν τζαι δότζεν da σο τζουφάλιν δου, κρέμσην da σο ποτάμι. Τζαι 'ς ου να γρεπ, πέττασεν τζαι γαλίτζεψεν τ'άβγο του Αράπη!

Τ' άβγ' ατότε σηκώθην, έβκην σον ουρανό, στέρου κατέβην σον κόσμον, λιέγωσεν τζαι είπεν 'τι σο φσάχι: «Έπαρ 'ς το βράδι μ' αν τσάρι, τζαι 'ν ώρα να 'υρέπ τσούσ' τα, τζαι γω 'χα να είμαι κοντά σου». Το φσάχι τάβρισεν αν τσάρι στο βράδι του, τζαι παλί γαλίτζεψεν τ' άβγο του έμπην σ' η στράτα να υπά σο κορίτζιν κοντά. Για ση στράτα, φωτές 'υρίζούτουν, ήρτεν σ'εν άβου γαλάς μπρο, μα στάθη, δέβην πήε σο κορίτσι. Ρώτσεν τα, τζ' είπεν τι: «Ατζεινέ τ' άβου ο γαλάς πωτς ένι;» Είπεν 'τι τζαι το κορτζόκκο: «Ατζεί ένι τ' άβου μου η 'δεφή».

Το φσάχι μα στάθη. 'Σ ατέ τη μία πήεν σε τ' άβου το γαλά, τσίριξεν τζαι 'δού νοίγην τζαι τούτου το θύριν, φάνην μπρο του αν άβου Ντιλμπέρτσα. Τζας είδεν τζαι τούτηννας, παϊντσεν το φσάχι. Τζαι 'δού χέμεν πήρεν τα τζαι τούτη πέσου, μο τις τζιράχτσες τ'ς. Τζαι 'σ 'τ εν κούτι στρέρου σα τα ζύπνησεν το παλικάρι, ήνοιζε τα φτάλμε του, τζ' ήρτε ο νους του σο τζουφάλιν του. Ρώτσεν τα τζαι τούτη τζ' είπεν 'τι: «Έ φσάχι, συ αδέ τούς ήρτες, τούς τα πασάρεφες τζ' ήρτες; Αδέ του πετάν τα πουλία παλί τζο πορούν να νάρτουν». Λε' 'τι τζαι το φσάχι κι: «Με μένα τις χα με κρατήσει τζαι μη με φήτζει να νάρτω αδέ;» Το κορτζόκκο δώτζην το τζεβάπιν του: 'Τω έχ' αν Αράπ μο τα δύο τζουφάλε. Ατός μο τ' άβγο του κάτα ημέρα 'ξειά στο γεφύρι σο ποτάμι. Ερ συ να 'υρέφ να ζήσεις πρέφτει σε ν' τα δός' με τη μία σα δύο του τα τζουφάλε ν' τα κρεμήσ' 'ς σο ποτάμι, τζαι να γαλιτζέφεις τ' άβγο του! Ερ να μη τα πασαρέφεις, τζαι ατός ερ να σε ναύρει, σεν' παλί ά σε φα, μέν πάλ' ά με φα».

'Σ ου να γρεπ, πήρεν, το τσίκκιν του, γαλίτσεψεν τ' άβγο του, πήεν σο γεθύρι, τζαι φνάξεν ατζεί σ' ώστου να νάρτ' Αράπ. Τζαι πίο μη μπει σο ποτάμι, το φσάχι τάνισεν το τσίκκιν του, σεμάδεψεν τζαι δότζεν τα σα δύο τζουφάλε του, κρέμσην τα σο ποτάμι. Τζαι 'ς ου να γρεπ, πέττασεν τζαι γαλίτζεψεν τ' άβγο του Αράπη! Τ' άβγ' ατότε σηκώθην, έβκην σον ουρανό, στέρου κατέβην σον κόσμον, λιέγωσεν τζαι είπεν 'τι σο φσάχι: «Έπαρ 'ς το βδάδι μ' αν τσάρι, τζαι 'ν ώρα να 'υρέπ τσούσ' τα, τζαι γω 'χα να είμαι κοντά σου». Τάβρισεν αν τσάρι στο βράδι ρου, πήρεν τζ' από την Ντιλπερτσα σ' άβγο του πάνω, 'υρίστη να υπά σ' άβο το κορτίτσι κοντά. Ση στράτα φωτές 'υρίζούτουν ήρτεν σ'εν άβου γαλάς η ράστα.

Είπεν 'τι το κοριτζί: «Αδού ένι τ' άβου μου η δεφή». Σου να γρεπ' πάγασεν τζαι τούτινα σο πρωτινό το κοριτζί κοντά τζαι 'υρίστη πίσω σο γαλά. Τζιριζεν το φσάχι σο Γαλά μπρο. 'Νοίγη το θύρι, φάνη μπρο του αν Ντιλπέρτσα. Τζας τα είδεν παίνσεν το φσάχι. Πήραν τα πέσου οι τσιράχτσες. Τζαι σ' 'τ εν κούτι στέρου, ήνοιζεν τα φτάλμε του το φσάχι, τζ' ήρτεν ο νούς του σο τσουφάλι του. Τζ'είπεν το κοριτζόκκο: «Έ παλικάρι μου, συ αδέ τούς ήρτες, τούς τα πασάρεφες τζ' ήρτες; Αδέ του πετάν τα πουλία πάλι τζο πορούν να νάρτουν!» Δε' 'τι τζαι το φσάχι κι: «Με μένα τίς χα με κρατήσκει τζαι μη με φήτζει να νάρτω αδέ;» «Έγω έχω αν Αράπ μο τα τρία τσουφάλε», είπεν τι το κοριτζόκκο, «ατός μο τ' άβγο του κάτα ημέρα ξειά στο γεφύρι σο ποτάμι. Ερ ντα δος με τε τσίκκι σα τρία του τσουφάλε, χα με παρ. Ερ να μη τα πασαρέφης, τζαι σένα χα σε φα, τζαι μένα χα με φα». Πην το φσάχι σο γεθύρι. Τζας είδεν τον αράπ σ' άβγο πάνω, τάνισεν το τσίκκιν του δότσεν da με τη μία σα τρία τσουφάλε του, κρέμσεν da σο ποτάμι.

Γαλίτζεψεν τ' άβγο του Αράπη. Γάβρησεν στο βράδι του αν τσάρι, πήρεν το κοριτζόκκο σ' άβγο του πάνω τζαι πην σα πρωτινά τα κοριτζόκκα. Τσούριζεν τα τσάρε του πήρην στο πρωτινό τ' άβγο τζαι στο δεύτερο άβγο τζαι στο τρίτο άβγο.

Ήρταν τα τρία τ' άβγα, γαλίτσεψαν τα κοριτζόκκα, πήρεν τα τζαι πήγαν ατζεί σο πεγαίδι. Ηύρεν τα δέλφα του, δέβασαν τ' αλτουνώνα λαχτυλίδα σων κοριτσών τα σέρα σεμαδεύταν.

Ήρταν σο Σεράη του βασιλό.

Πήγαν γάμος οφτά ημέρες οφτά νυέχτες.

Έφραγαν, έπαν, έφτασαν σα μουράτε τουν.

Ερμηνεία

Τα παιδιά του Βασιλιά και οι Πεντάμορφες.

Στον παλιό τον καιρό ήταν ένας βασιλιάς κι είχε τρεις γιους. Μέσα στο βασίλειό του, κορίτσια ταιριαστά με τα παλικάρια του δεν υπήρχαν. Μια μέρα τα αγόρια συμφώνησαν να πάνε σε τόπους μιας άλλης χώρας για να βρουν “ταιριαστές” νύφες. Καβάλησαν τα άλογά τους και βγήκαν στο δρόμο.

Πήγαν, πήγαν, πέρασαν βουνά και λαγκάδια, κι έφτασαν μπροστά σ' ένα πηγάδι. Εκεί υπήρχε ένα τρίστρατο. Ο ένας δρόμος έλεγε: «Θα πας και θα γυρίσεις πίσω». Ο δεύτερος δρόμος έλεγε τα ίδια. Η τρίτη στράτα έλεγε: «Θα πας αλλά δε θα γυρίσεις πίσω».

Ο μεγάλος αδελφός μπήκε στην πρώτη στράτα, ο μεσαίος μπήκε στη δεύτερη στράτα. Κι ο πιο μικρός αδελφός μπήκε στην τρίτη στράτα. Πριν πάρουν τους δρόμους, έβαλαν τα δαχτυλίδια τους κάτω από ένα λιθάρι, κι είπαν: «Όποιος έλθει πρώτος θα παραφυλάξει εδώ, ώσπου να έλθουν και οι άλλοι». Πήραν και όριο!

Οι δυο πρώτοι γιοι, πήγαν για λίγο στο δρόμο και γύρισαν πίσω στο πηγάδι. Ο πιο μικρός λοιπόν πήρε τη στράτα μπρος του και πηγαίνει. Ύστερα από λίγο καιρό βλέπει απέναντι μια καπνοδόχο από όπου του ήρθε τσίκνα στη μύτη. Πήγε να γυρέψει ψωμί να φάει. Μπαίνει μέσα στο σπίτι και τί να δει! Μια Δράκαινα είχε το φούρνο αναμμένο και σκουπίζε τη θράνα με τα βυζιά της! Το αγόρι δε χάνει καιρό, αμέσως παίρνει ένα φροκάλι: «Μητερούλα», της λέει, «μή σκουπίζεις με τα μαστάρια σου, θα καούν. Σκουπίσε με τα φρύγανα».

Η Δράκαινα τότε χάρηκε! Και του λέει: «Από μένα αγόρι μου, τί καλό θέλεις να σου κάμω;» Είπε και το παλικάρι: «Εσύ σε μένα τί καλό μπορείς να μου κάνεις». Η Δράκαινα, με μιας έβγαλε από το ντουλάπι ένα τόξο, του το έδωσε και είπε: «Πάρε αυτό το τόξο με τα βέλη. Και στην ανάγκη, ό,τι να του ζητήσεις θα σου το κάμει». Το αγόρι πήρε το τόξο προσπέρασε και έφυγε.

Πολύ περπάτησε, λίγο περπάτησε, έφτασε σε ένα κάστρο μπροστά. Έκλωσε γύρω από το κάστρο, μα δε βρήκε πόρτα να μπει μέσα. Στο τέλος τσίριξε και άνοιξε μια πόρτα. Μπροστά στο

κεφαλόσκαλο παρουσιάστηκε μια πεντάμορφη. Σαν την είδε ξαφνικά, το παλικιάρι λιποθύμησε. Η κοπέλα με τις δούλες της πήραν το μουσαφίρη το έμπασαν μέσα. Ύστερα από λίγο το αγόρι άνοιξε τα μάτια του και ήλθε στα συγκαλά του.

Το κορίτσι λοιπόν τότε ρώτησε: «Παλικιάρι μου, εδώ ακόμη κι εκείνα τα πετούμενα πουλιά δεν μπορούν να φτάσουν. Εσύ πώς τα κατάφερες και ήλθες;» Λέει και το παλικιάρι: «Μα μένα ποιος θα μπορούσε να με κρατήσει και να μη με αφήσει να έλθω εδώ». Αμέσως το κορίτσι έδωσε απάντηση: «Βρε άνθρωπε, εγώ έχω ένα Αράπη. Αυτός με το άλογό του κάθε μέρα πέφτει από το γεφύρι στο ποτάμι. Αν εσύ θέλεις να ζήσεις, σου πρέπει να τον βαρέσεις στο κεφάλι να τον γκρεμίσεις στο ποτάμι και να καβαλήσεις το άλογό του. Αν δεν τα καταφέρεις, κι εσένα λοιπόν θα σε φάει, κι εμένα πάλι θα με φάει».

Με μιας το παλικιάρι δεν κοντοστάθηκε. Πήρε αμέσως το τόξο του, καβάλησε το άλογό του και πήγε στο γεφύρι. Φύλαξε εκεί ώσπου να έλθει ο Αράπης. Στις δώδεκα η ώρα, βρόντηξε ο ουρανός και σειστηκε ο κόσμος! Και θεωρεί πως ήλθε ο Αράπης πάνω στο άλογο. Και πριν μπει στο ποτάμι, το παλικιάρι τέντωσε το τόξο του, σημάδεψε και τον χτύπησε στο κεφάλι του, τον γκρέμισε στο ποτάμι. Κι' ώσπου να δεις, πήδηξε και καβάλησε το άλογο του Αράπη!

Το άλογο τότε σηκώθηκε, πέταξε στον ουρανό, ύστερα κατέβηκε στη γη, κουράστηκε και είπε στο αγόρι: «Πάρε από την ουρά μου μια τρίχα, και όποτε με χρειαστείς, να την τσουρουφλίσεις. Κι εγώ θα είμαι κοντά σου». Και το παλικιάρι πήρε μια τρίχα από την ουρά, καβάλησε το άλογό του και πήρε δρόμο να πάει κοντά στο κορίτσι. Όμως, καθώς γύριζε στο δρόμο, βρέθηκε μπροστά σε ένα άλλο κάστρο, μα δε στάθηκε, πέρασε και πήγε στο κορίτσι. Ρώτησε την κοπέλα: «Εκείνο το άλλο κάστρο τί είναι» Είπε και το κορίτσι: «Εκεί είναι η άλλη μου αδελφή».

Το παλικιάρι δε στάθηκε. Με μιας πήγε στο άλλο κάστρο, τσίριζε και αμέσως άνοιξε και αυτού η θύρα. Φάνηκε μπροστά του μια άλλη Καλλονή. Καθώς είδε την κόρη, λιποθύμησε το αγόρι. Κι εκείνη, αμέσως με τις δούλες της τον πήραν μέσα. Κι ύστερα από λίγο ξύπνησε, άνοιξε τα μάτια του κι ήλθε στα συγκαλά του.

Ρώτησε η κοπέλα: «Βρε παλικάρι μου, εσύ πώς έφτασες εδώ; Πώς τα κατάφερες και ήλθες; Εδώ και τα πουλιά που πετούν πάλι δεν μπορούν να έλθουν». Λέει και το παλικάρι: «Μα μένα ποιος θα με κρατήσει και να μη μ' αφήσει να έλθω εδώ;» Απάντησε το κορίτσι: «Εγώ έχω ένα Αράπη με δυο κεφάλια. Αυτός με το άλογό του κάθε μέρα, έρχεται τα μεσάνυχτα και πέφτει από το γεφύρι στο ποτάμι. Αν εσύ θέλεις να ζήσεις, σου πρέπει να τον χτυπήσεις με τη μία στα δυο του κεφάλια και να τον γκρεμίσεις στο ποτάμι και να καβαλήσεις το άλογό του! Αν δεν τα καταφέρεις κι αν αυτός σε βρει, εσένα λοιπόν θα σε φάει, κι εμένα πάλι θα με φάει».

Όσπου να δεις, το αγόρι πήρε το τόξο του, καβάλησε το άλογό του και πήγε στο γεφύρι να φυλάξει εκεί ώσπου να έλθει τα μεσάνυχτα ο Αράπης.

Ο Αράπης πριν μπει στο ποτάμι, το αγόρι τέντωσε το τόξο του, τον σημάδεψε, με μια σαϊτιά τον χτύπησε στα δυο του κεφάλια, τον έριξε στο ποτάμι. Και ως που να δεις, πήδηξε και καβάλησε στο άλογο του Αράπη! Το άλογο τότε σηκώθηκε, βγήκε στον ουρανό, ύστερα κατέβηκε στη γη, κουράστηκε και είπε στο αγόρι: «Πάρε από την ουρά μου μια τρίχα, και όποτε χρειαστείς, να την τσουρουφλίσεις. Κι εγώ θα είμαι κοντά σου».

Πήρε μια τρίχα από την ουρά του αλόγου, γύρισε και πήρε το κορίτσι μαζί του στο άλογο καβάλα. Στο δρόμο καθώς γύριζε, βρέθηκε μπροστά σε ένα άλλο κάστρο.

Είπε το κορίτσι: «Εδώ είναι η άλλη μου αδελφή». Όσπου να δεις, πήγε την κόρη στο προηγούμενο κορίτσι κοντά και γύρισε πίσω στο κάστρο. Τσίριζε το παλικάρι μπροστά στο κάστρο. Άνοιξε η πόρτα, φάνηκε μπροστά του μία Καλλονή. Μόλις την είδε, λιποθύμησε το παλικάρι. Τον πήραν μέσα οι δούλες. Και ύστερα από λίγο, άνοιξε τα μάτια του και ήλθε στα συγκαλά του.

Είπε το κορίτσι: «Βρε παλικάρι μου, εσύ πώς έφτασες εδώ; Πώς τα κατάφερες και ήλθες; Εδώ και τα πουλιά που πετούν πάλι δεν μπορούν να έλθουν». Λέει και το παλικάρι: «Μα μένα ποιος θα με κρατήσει και να μη μ' αφήσει να έλθω εδώ». Είπε και το κορίτσι: «Εγώ έχω ένα Αράπη με τρία κεφάλια. Αυτός με το άλογό του κάθε μέρα πέφτει από το γεφύρι στο ποτάμι. Αν τον χτυπήσεις με μια σαϊτιά στα τρία κεφάλια, θα με πάρεις. Αν δεν τον πετύχεις, κι εσένα

θα σε φάει, κι εμένα θα με φάει!» Πήγε το αγόρι στο γεφύρι. Μόλις είδε τον Αράπη πάνω στο άλογο, τέντωσε το τόξο του, έριξε μια σαΐτιά, τον χτύπησε στα τρία κεφάλια του και τον γιρέμισε στο ποτάμι. Καβάλησε το άλογο του Αράπη. Τράβηξε μια τρίχα από την ουρά του, πήρε και αυτό το κορίτσι στο άλογό του και πήγε στα άλλα κορίτσια.

Τσουρούφλισε τις τρίχες που πήρε από το πρώτο και δεύτερο και το τρίτο άλογο. Ήλθαν τα τρία άλογα, καβάλησαν τα κορίτσια, τα πήρε και πήγαν εκεί στο πηγάδι. Βρήκε τα αδέρφια του που τον περίμεναν, πέρασαν τα χρυσά δακτυλίδια στων κοριτσιών τα χέρια, αρραβωνιάστηκαν. Ήλθαν στο παλάτι του βασιλιά. Έγαμαν γάμο που κράτησε επτά μέρες και επτά νύχτες.

Έφαγαν, ήπιαν, έφτασαν στην ευτυχία τους.

Αφηγήτρια: Η γιαγιά μου, Ευλαμπία, πρεσβυτέρα του παπά Μάρκου από το Σαπί Φαράσων.
Συνέντευξη στο Πλατύ, 1950.

6. Δουλγέρ, Κουγιουμτζής, Τερζής τζαι τ' ένα καό Θεού νομάτ.

Dawkins σελ. 464.

Σηκώθην *γαι* βά σηκώθη. Σ *αμ* πρώτο ζαμάνι ήτουνε τέσσερα νομάτοι. Τ' ένα ήτουνε [δουλγάρ]*, τ' ένα ήτουνε κουγιουμτζής, τ' ένα τερζής, *γαι* τ' ένα καό Θεού νομάτ. Πηγάγανε *ς'* *αν* ορμάνι. Α*γέ* σ' ορμάνι ήσανδαι πονά λύσοι. *γαι* σκοούνδαι. Είπαν *δι* *κι* «Να πνώσωμε με *do* νοβάτι [ξύπνο].»

Ο κουγιουμτζής, ο δουλγέρ, η ναίκα, ο τερζής, τ' ένα καό Θεού νομάτ.

Ύπνωσανε τα τρία. Ο δουλγάρ φάξε. Είδεν [ατζεί παρέκει] *α* μέγα ξύο. Σηκώθην, έκοψεν το ξύο. Ήφαρέν *da*, ποίτζεν *da* *α* νομάτ, τίπκε νομάτ. Ύπνωσε. Σηκώθη ο τερζής. Ήγρεψεν *κι*, ένι *α* *γ* *αν* ξύο. Πήρεν *da*. Ήγρεψεν *δι* *κι* ένι τίπκε νομάτ. Ποίjen *da* *α* ζύ ρούχα. Ύπνωσεν ο τερζής. [Σηκώθην ο κουγιουμτζής]. Δέβασέν *da* βρασόλε *γαι* κερδάνε. Ύπνωσεν *γ'* ο κουγιουμτζής.

Σηκώθην *γαι* του Θεού το καό ο νομάτ. Ήγρεψεν *κι* ένι *α* *γ* *αν* ξύο *σον* *διέ*χο *τεν*δεμένο. Πήρεν *da*. Ήγρεψέν *da* *κι* έν' *α* σουράτι. Είπεν *δι* *κι*, «Αλλάχ, Παναγία μου, *α*δέ το κοριότζι *δος* τα *αμ* ψυσή». Δώjen *da* ο Θεός *αμ* ψυσή. [Ύπνωσε *γαι* του Θεού το καό ο νομάτ.]

Σηκώθανε τηρεβίδζα. Ξημέρεψε. Μαογάωσεν ο δουλγέρ. Είπεν *δι* *κι*, «Αδέ ποίκα *da* *γω*, [*αν* τα πάρω *γω*].» Είπεν *δι* *κι* *γαι* ο κουγιουμτζής,

«Χαϊρ, ἔγω πάλι δέβασά da γουμουσόνα βρασάλε jai αλτούνε. Αν da πάρω γω». Εἶπεν δι jai ο τερζής: «Χαϊρ, αν da πάρω γω. Φόρεσά τα ρούχα».

[Εἶπεν δι κι τζαι του Θεού το καό ο νομάτ, «Αν da πάρω γω. Σ' το μον την ευσή πήρεν ψυσή].» Μαργάωσανε πενενδάβου τουνε.

Εἶπαν δι κι, «Α υπάμε να δανισεφτούμε.» Πηάγανε, πηάγανε. Φοδές πααίνγκανε, ήρταν ἔς α Δερβίς ιράστα. Εἶπαν δι κι [ο δουλγέρ], «Αδέ ποίκα τα γω. Αδέ πάλι φόρεσέν τα ρούχα, αδέ πάλι δέβασέν da βρασάλε, αδέ πάλι δώζεν da ψυσή. [Τίς αν da πάρει];»

Εἶπεν δι κι ο Δερβίσης, «Σεις πο λέτε;

Αδό ήδουνε το μονα η κόρη. Σεις πού da ήβρετε;» Εἶπαν δι κι jai jέινου: «Έ χοjά, δομαίνο μή ίνεσαι;» Εἶπαν δι κι, «Χίδα να υπάμε, jai σου.»

Σο σερεχάτι ενόσανδαι πένδε πίλενε.

Πηάγανε. Ήρτανε ἔς αν Δερβίσης ιράστα. Εἶπεν δι κι ο Δερβίσης, «Αδό ένι το μονα η ναϊκα. Σεις πού τα ήβρετε;» «Ολάν, δομαίνο μη ίνεσαι; Αδό ποίκαμ' da μεις.» Ενόσανδαι έξι πίλενε. Πηάγανε σον γα-dή. Εἶπεν δι κι j' ο γαdής, «Ένι το μόνα η 'ναϊκα. Σεις πού τα ήβρετε;» Εἶπεν δι κι. Σωρεύτανε το μεντζίλσι.

Ο Χότζας, ο τερβίσης κι' ο Καdής

Τον φαρέν δου jo βόρχανε da νάβρουνε. Εἶπαν δι κι: «Άμε ja σο ξύο.» Πηάγανε σο ξύο.

Δένσεν το κορίdζι ajεί σο ξύο. Κανίστη το ξύο.

Έμβη το κορίdζι πέσου. Qαπαdίστη πάλι το ξύο.

* Τα εντός των αγκυλών είναι προσθήκες για να καλυφθούν τα κενά του αφηγητή, ώστε το κείμενο να αποκτήσει πληρότητα.

Ερμηνεία

Ο Ξυλουργός, ο Κοσμηματοπώλης, ο Ράφτης κι ένας καλός άνθρωπος του Θεού.

Σηκώθη και πάλι σηκώθηκε. Στον παλιό τον καιρό ήταν τέσσερις νομάτοι. Ήταν ένας ξυλουργός, ένας ράφτης, ένας κοσμηματοπώλης, και ένας καλός άνθρωπος του Θεού. Πήγαν στο δάσος. Εκεί στο ρουμάνι ήταν πολλοί λύκοι που σκούζανε. Είπαν τότε: «Να κοιμηθούμε αλλά με ένα άτομο ξύπνο».

Κοιμήθηκαν οι τρεις. Φύλαξε ο ξυλουργός. Είδε εκεί κοντά ένα μεγάλο ξύλο. Σηκώθηκε, έκοψε το ξύλο. Το έφερε, το έκαμε ένα άγαλμα, παρόμοιο με άνθρωπο. Κοιμήθηκε ο ξυλουργός. Σηκώθηκε ο ράφτης. Είδε πως εκεί είναι ένα ξύλο. Το πήρε. Πρόσεξε πως είναι όμοιο με γυναίκα. Της έκαμε μια φορεσιά ρούχα. Κοιμήθηκε και ο ράφτης. Σηκώθηκε ο κοσμηματοπώλης. Της πέρασε βραχιόλια και καδένες. Κοιμήθηκε και ο κοσμηματοπώλης. Σηκώθηκε και ο καλός άνθρωπος του Θεού. Κοίταξε εκεί, είδε πως είναι ένα ξύλο ακουμπισμένο στον τοίχο. Το πήρε. Το κοίταξε και πρόσεξε πως έχει πρόσωπο κοριτσιού. Έκανε μια ευχή: «Θεέ και Παναγία μου, σ' αυτό το κορίτσι δώστε μια ψυχή». Της έδωσε ο Θεός μια ψυχή. Κοιμήθηκε και ο καλός άνθρωπος του Θεού.

Ξημέρωσε. Σηκώθηκαν την αυγή. Μάλωσε ο ξυλουργός. Είπε πως: «Αυτή, την έκαμα εγώ, θα την πάρω εγώ». Είπε και ο ράφτης: «Όχι, θα την πάρω εγώ. Της φόρεσα ρούχα». Είπε και ο κοσμηματοπώλης: «Όχι, εγώ πάλι της πέρασα ασημένια βραχιόλια και χρυσαφιά. Θα την πάρω εγώ». Είπε και ο καλός άνθρωπος του Θεού: «Θα την πάρω εγώ. Με την προσευχή μου πήρε ψυχή». Μάλωναν μεταξύ τους.

Είπαν τότε: «Να πάμε να συμβουλευτούμε». Πήγαν, πήγαν. Καθώς πήγαιναν, συνάντησαν ένα Ντερβίση. Είπε τότε ο ξυλουργός: «Αυτή την έκαμα εγώ, αυτός της φόρεσε ρούχα, αυτός πάλι της πέρασε βραχιόλια, και αυτός της έδωσε ψυχή. Ποιος θα την πάρει;» Είπε και ο Ντερβίσης: «Τι λέτε εσείς; Αυτή ήταν η κόρη μου. Σεις πού τη βρήκατε;» Ξεφώνισαν οι άνθρωποι: «Έ χότζα τί μας λες; Μην τρελαίνεσαι, αυτή την κάναμε εμείς!»

Είπαν τότε όλοι μαζί: «Τρέξετε να πάμε να συμβουλευτούμε. Έλα κι εσύ Ντερβίση». Στην πραγματικότητα έγιναν πέντε.

Πήγαν. Στο δρόμο είχαν συναπάντημα με ένα άλλο Ντερβίση και τον ρώτησαν. Είπε και ο Ντερβίσης: «Αυτή είναι δική μου γυναίκα. Σεις πού τη βρήκατε;» «Βρε μη δαιμονίζεσαι! Αυτή την κάναμε εμείς». Έγιναν σωστά έξι. Πήγανε στον Καδή. Είπε και ο Καδής: «Αυτή είναι δική μου γυναίκα. Σεις πού τη βρήκατε;»

Μαζεύτηκε πολύς κόσμος. Δεν μπόρεσαν να βρουν τη λύση. Είπαν τότε όλοι μαζί: «Άμετε εκεί στο ξύλο».

Πήγανε στο ξύλο. Ακούμπησαν το κορίτσι εκεί στον κορμό. Σκίστηκε το ξύλο, μπήκε το κορίτσι μέσα. Έκλεισε πάλι ο κορμός του δέντρου.

Αφηγητής στον Dawkins ο Γουσούφ Μουλαχασάν, ο γιος του Τούρκου φύλακα που του διηγήθηκε και άλλα παραμύθια.

Στα χωριά των Φαράσων δεν υπήρχαν Τούρκοι. Μόνο είχαν ένα ή δύο Τούρκους για πεκτσιδες (φύλακες για να τους προστατεύουν από τους τσέτες) από τότε που απαγορεύτηκε η οπλοφορία στους Ρωμιούς, επί Νεότουρκων. Αυτοί οι φύλακες έμεναν με τις οικογένειές τους στο χωριό. Τους παραχωρούσαν και ένα κλήρο για να πορευτούν, πέρα από το μισθό σε είδος. Τα παιδιά των φυλάκων πήγαιναν μαζί με τα Ρωμιόπουλα στο σχολείο της κοινότητας και μάθαιναν τη Φαρασιώτικη γλώσσα.

Διασώθηκαν συμβόλαια αγοραπωλησίας χωραφιών, γραμμένα στα Καραμανλίδικα, στα οποία αναφέρεται το όνομα Μουλαχασάν να συνορεύει με Φαρασιώτες. Τις ημέρες της Ανταλλαγής υπήρχαν στο Βαρασό δυο οικογένειες Τούρκων.

7. Ο τζυνογάρο, ο 'αγός τζ' ο πρακανάς.

(Το 32^ο του Dawkins, σελ. 564
από τη συλλογή του Lagarde σελ. 7)

Μο d' αν δαρός α ιυνογάρο γατιέσεν αν 'αγός. Έφυγε j' ο 'αγός
ξείλτσεν σου πρακανά δη φωλά. Έρτ' ο ιυνογάρο να πάρη τον 'αγό.
Σωρέφταν τα πρακανάδε, jo δώκαν da σα σέρε. Χολιέστη j' ο τζυνογάρο.
Τάβρησε τον 'αγό, πήγεν jαι έφαγέν
da. Χολιέσταν τα πρακανάδε.

Πήγεν j' ο τζυνογάρο, έντσε
ση φωλά δύο βα. Πηάγανε τα
πρακανάδε [σ' η φωλέ, του τζυνο-
γάρο] ζύλτσανε τα βα, κάντσαν da.

Οφτά χρόνες πουλία τζο
βόρκεν να βγάλει [ο τζυνογάρο]. Στα
οφτά χρόνες στέρου πήγε ο ιυνογάρο,
ήβρε τομ βροφήτη Ηλία σα σύννεφα
πέσου. Ρώτσεν da [πό να ποίτζει].

Ίαι έφκωσε τον γόφαν δου ο προφήτ'
Ηλίας. «Εδώ, γέννα σον γόφα μου, εδώ
να νδα γρογήσω να ιδούμε τούς jo βόρκες
να βγάλεις τα πουλία». Έρτε, έντσε σον
κόφα του δύο βα. Πήγε να βοσταιθή ο
ιυνογάρο. Πήγε j' ο πρακανάς, ποί' αν
κιλαλάτζι, ξείλτσεν σου προφήτ' Ηλία τον
κόφα: «Να κρεμίσω να γονδίσω την dζελέ
στον κόφα μου.» [είπεν δι ο προφήτ'
Ηλίας. Τίναξε τον κόφα του], σουλίσταν
τα βα, κανίστανε. Έρτ' ο τζυνογάρο. Ρώτσεν
[ο Προφήτ'], «Μο το τίνα είσαι μαβρο-
μένο;» Είπεν jαι jείνος «Μο do πρακανά». «Στρίνζε τα να 'γαπήσα da», είπεν ο
προφήτ Ηλίας.

Ερμηνεία

Ο αετός, ο λαγός και το σιαθάρι.

Κάποτε ένας κυνηγάρης (αετός) καταδίωξε ένα λαγό. Έφυγε ο λαγός κι έπεσε στη φωλιά των σιαθαριών. Ήρθε ο αετός να πάρει το λαγό. Μαζεύτηκαν τα σιαθάρια δεν τον παρέδωσαν. Νευρίασε ο αετός, τράβηξε πήρε το λαγό, πήγε στο βουνό και τον έφαγε.

Θύμωσαν τα σιαθάρια. Πήγε ο αετός και γέννησε δυο αβγά στη φωλιά του. Πήγαν τα σιαθάρια στη φωλιά του αετού, κύλησαν τα αβγά τα έσπασαν.

Εφτά χρόνια δεν μπόρεσε ο αετός να βγάλει πουλάκια. Ύστερα από επτά χρόνια, πήγε ο αετός και βρήκε τον προφήτη Ηλία μέσα στα σύννεφα. Τον ρώτησε τί να κάνει. Άπλωσε την ποδιά του ο προφήτης Ηλίας: «Έλα, γέννα στην ποδιά μου» είπε. «Έλα, για να καταλάβω, πώς και δεν μπόρεσες να βγάλεις τα πουλάκια». Ήρθε ο αετός, γέννησε στην ποδιά του προφήτη δυο αβγά.

Πήγε να βοσκήσει ο αετός. Πήγε και το σιαθάρι, έκαμε ένα σιατουλάκι, το έριξε στην ποδιά του προφήτη Ηλία.

«Να γιρεμίσω να πετάξω τη βρωμιά από την ποδιά μου». σκέφτηκε ο Προφήτης Ηλίας. Τίναξε την ποδιά του, κύλησαν τα αβγά και έσπασαν.

Ήρθε κι ο αετός. Ρώτησε ο Προφήτης: «Με ποιον είσαι μανιασμένος;» Είπε κι εκείνος: «Με τα σιαθάρια».

«Κάλεσέ τα να φιλιώσετε», του είπε ο προφήτης Ηλίας.

Σημείωση: Υπάρχει παραπλήσιος μύθος του Αισώπου, όπου αντί του Προφήτη Ηλία αναφέρεται ο Δίας: Θεόδωρος Γ Μαυρόπουλος «Αισώπειοι μύθοι» Εκδόσεις ΖΗΤΡΟΣ Θεσσαλονίκη 2005 αρ. 7 σελ. 42

8. Αβτζής τζαι το πουλπούλι.

Πην αβτζής σο ρουσί να σύρει τζαι να φέρει ορτύτζε τζαι αγοί. Λιέγουσιν τζαι γιαναστέσην σ' ε σσιαίδι να πάρει αν ύπνος τεϊ. Με σόν ύπνο του πέσου νεκρώστην αν πολύ γλυτζή λαλία νος πουλίου.

Σηκώθην, ήγρεψε κι, σο τάλι πάνου ένι αν πουλπούλι του λαλεί ζόρε. Ατέ τη μία πην σο σπίτι, πήρην αν καπάνι τζ'ήρτε, πίεςε το πουλπούλι αρό. Κάτζηψηην τζαι είπεν το πουλπούλι μο ινσανού γώσσα: «Πού με παγαίνεις μένα, πά με ποικ;» «Α σα θέκω σ'ε καφέσι πέσου», είπεν τι ο νομάτ, “τάμα να κούω τα

τραγώδε σου». «Ερ να με θέκ σο χαπίσι», είπεν τι το πουλπούλι, «γω γάτιεν τζο τραγωδώ». «Οϊλέ ισέ», είπεν τι ο νομάτ, «α σα ψήσω τζαι α ποίκω α ζόρι φάεμα». «Να με ψήσεις ση θράκα το κρες μου ίνετα σερτι τσο μασιέται, να με βρας, α 'νω τελέφι χα 'πομείνει άλει το πόστι μου. Άφτζε με τζαι γω α σα δώκω αν αχλλούς κασί», είπεν τι το πουλπούλι. Ο νομάτ φήτζεν το πουλπούλι τζ' τζέινο πέττασεν πα σ'ε ψεό τάλι. Απη τζεί είπεν τι το πουλί: «Χέρκες σου λε τα κατζία τι μου κρους».

Τε στέρου είπεν τι: «Ε ατάμογλου, είσες σα σέρα σου το ιχπάλι σου με έχασές τα. Σο μον την τζουιλία ήτουν αν ελμάς αμόν το γιουμπρούχι σου, αρέτσα έχασές τα». Ο νομάτ ενότουν πισμάνι του φήτζεν το πουλπούλι. Πασλάτσιν να τσιρπαλατίζει: «Βάι, βάι έχασα το ιχπάλι μου», τεϊ. Το πουλπούλι στο τάλι πάνου λέ τι κι: «Ατάμογλου, σα είπα κι, χερκές σου λε τα κασία τι μου κρους. Γω σο γιουμπρούχι σου πέσου να μπω τσο φτάνω τα ντα πλευρώσω, σο γιουμπρούχι σου κατάρ ελμάς τούς α χωρέσει σ' ην τζουιλία μου;»

Ερμηνεία

Ο κυνηγός και το αηδόνι.

Πήγε ο κυνηγός στο βουνό να τουφειώσει και να φέρει ορτύκια και λαγούς. Κουράστηκε και ξάπλωσε σε μια σιακά να πάρει ένα υπνάκο. Μα μέσα στον ύπνο του άκουσε ένα πολύ γλυκό κελάδημα πουλιού. Σηκώθηκε, κοίταξε γύρω του, πάνω στο κλαδί είδε ένα αηδόνι που λαλεί θαυμάσια.

Πήγε στο σπίτι του αμέσως και πήρε μια παγίδα, ήλθε και έπιασε το πουλί ζωντανό. Μίλησε το αηδόνι και είπε με ανθρωπινή φωνή, «Πού με πηγαίνεις εμένα, τι θα με κάνεις;» «Θα σε βάλω μέσα σε ένα κλουβί για να ακούω πάντοτε τα τραγούδια σου!» λέει ο άνθρωπος. «Αν με φυλακίσεις,» λέει το αηδόνι, «εγώ ποτέ δεν τραγουδώ». «Αν είναι έτσι,» είπε ο άνθρωπος, «θα σε ψήσω και θα κάνω ένα θαυμάσιο γεύμα». «Αν με ψήσεις στη θράνα,» λέει το αηδόνι, «το κρέας μου γίνεται σέριτικο δε μασιέται, αν με βράσεις, θα λιώσω, θ' απομείνει μόνο το πετσί μου. Άφησέ με, κι εγώ θα σου δώσω μια σοφή συμβουλή».

Ο άνθρωπος άφησε το αηδόνι κι εκείνο πέταξε πάνω σ' ένα ψηλό κλαδί. Από εκεί πάνω είπε το πουλί: «Μη δίνεις πίστη στα λόγια που σου λέει ο καθένας».

Πιο ύστερα είπε: «Ε' ανθρωπάκο, είχες στα χέρια σου την τύχη σου και την έχασες. Στην κοιλιά μου ήταν ένα διαμάντι σαν τη γροθιά σου, τώρα το έχασες». Ο άνθρωπος μετάνιωσε που άφησε το αηδόνι. Άρχισε να σπαράζει: «Βάι, βάι, έχασα την τύχη μου!» Το αηδόνι πάνω από το κλαδί του λέει: «Ε ανθρωπάκο, σου είπα, μη δίνεις πίστη στα λόγια του καθενός. Εγώ και να μπω μέσα στη φούχτα σου δε φτάνω να τη γεμίσω. Πώς μπορεί να χωρέσει στην κοιλιά μου διαμάντι ίσα με τη γροθιά σου;»

Διήγηση: Μία γιαγιά από το Καρσαντί στο Πλατύ, 1956.

9. Ο Πόνος του καργά.

Σον παλό τον ταρό, α φορά πόνεσεν ζόρα 'νος καργά η τσοιλία, τζ'είπεν 'τι ση μαν του:

«Ω νιμά, σαντζιλάνσα! Παρακάλεσ' το Θεό να μ' αρρώσει».

Είπεν 'τι τζ' η μα του κι: «Τα ποίο το Θεό να παρακαλέσω; Με συ τζιπ του Θεούν τα κρέτε έκλεψές τα. Με 'φήτζες με τζαι χαραή; Να παρακαλέσω στις Θεοί τόναν τουν, 'φ' ότες τζιπ του Θεϊουν τα κρέτε έκλεψές τα».

Τεμέκ, μη 'υρέφ καοσύνη
τσάπου φταίνεις κιοτουλούκι.

Ερμηνεία

Ο πόνος του κόρακα.

Στον παλιό τον καιρό, μια φορά πονούσε φοβερά η κοιλιά ενός κόρακα, κι είπε της μάνας του: «Μάνα, κοιλοπονώ! Παρακάλεσε το Θεό να με γιάνει». Είπε και η μάνα του: «Ποιον από τους Θεούς να παρακαλέσω; Μα συ όλων των Θεών τα κρέατα τα έκλεψες. Με τι πρόσωπο, να παρακαλέσω έναν από τους Θεούς; Εσύ όλων των Θεών τα κρέατα τα άρπαξες».

Σα να λέμε, μη ζητάς καλοσύνη εκεί όπου έκανες κακό.

Αφηγητής: Παπά Θόδωρος Θεοδωρίδης.

Παρόμοιος μύθος του Αισώπου:

Κόραξ νοσών έφη τη μητρί: «Εύχου τοις θεοίς και μή θρήνει.» Η δ' υπολαβούσα έφη: «Τίς σε, τέκνον, των θεών ελεήσει; Τίνος γαρ κρέας υπό σου γε ουκ εκλάπη;»

Ο μύθος δηλοί, ότι οι πολλούς εχθρούς εν βίω έχοντες ουδένα φίλον εν ανάγκη ευρήσουσιν.

Ένας άρρωστος κόρακας λέει της μάνας του: «Ζήτα βοήθεια από τους θεούς και μην κλαις». Και αυτή απάντησε: «Παιδί μου ποιος από τους θεούς θα σε ελεήσει; Ποιανού το κρέας δεν έκλεψες;»

Ο μύθος δηλώνει πως όποιος έχει πολλούς εχθρούς στη ζωή του, δεν βρίσκει κανένα φίλο στην ανάγκη.

10. Ο Ναστρανήν Χότζας τζαι το μέγο το χαριένι.

Ο Ναστρανήν Χότζας 'ύρεφεν στο γοντσή του το μέγο το χαριένι να βράσει κοτσά να ποίτσει πλεγούρι τεϊ.

Στα δύο ημέρες στέρου 'υρίστη σο γοντσή του μο το μέγο το χαριένι, με ντάμα του ήφαρην τζαι α μιτσίκκο χαριένι σο μέγα κοντά. Ο γοντσή ρώτσην da: «Χοτζά εφεντή, από το μιτσίκκο το χαριένι πώτς ένι;» Ο Χότζας χέμεν δώτζην το τζεβάπι του: «Ατό ένσεν da το μέγο το χαριένι. Μαδέμ κι η μα του ένι το σον, τζαι το μαχσούλι του ένι το σον».

«Με το στείρο χαριένι εννά ποτί, Χότζα εφεντή; Από του λες ασλ έσει;»

Ήρτεν τζαι η ναίκα του γοντσή τζαι είπεν τι: «Ακ σαχαλλούς ο Χότζας ψέματα λε; Ιστέ το μέγο το χαριένι ένσεν α μιτσίκκο χαριένι. Χότζα εφεντή νάχουμε το πασί σου την ευσή, είσαι του Θεού νομάτ τζαι ήφαρες το μαχσούλι σου αρτένη του!»

Τε στέρου σα λιέγα ημέρες ήρτεν ο Χότζας τζαι 'ύρεφεν πάλι το μέγο το χαριένι σ' τη γοντσίσα του. Χάρην η ναίκα, νανόστε κι πάλι α νάρτει ο Χότζας μο το μέγο το χαριένι τζαι μο τ' ε μιτσίκκο ντάμα του.

Δέβαν πέντε έξ ημέρες με ο Χότζας νε φάνη νε πήταξην ώνεμα ση γοντσίσα του.

Πην η ναίκα σο κονάχι του Χότζα τζαι ρώτσην da: «Χότζα εφεντή, που ένι το χαριένι μας;» «Ψόφσην» είπεν δι ο Χότζας. Η 'ναίκα παγήρσην: «Με Χότζα δομένο μη ίνεσαι, το πακιρένιο χαριένι τους φοφά ποτέ;» «Χανίμ εφεντή, του 'εννά φοφά τζόγας!» Είπεν δι ο Χότζας.

Ερμηνεία

Ο Ναστρατήν Χότζας και το μεγάλο καζάνι.

Ο Ναστρατήν Χότζας ζήτησε από το γείτονα το μεγάλο καζάνι για να βράσει σιτάρι τάχα, να κάνει πλιγούρι.

Ύστερα από δυο μέρες γύρισε στο γείτονα με το μεγάλο καζάνι, μα έφερε μαζί του και μια μικρή κατσαρόλα δίπλα. Ο γείτονας ρώτησε: «Αφέντη Χότζα, τι είναι αυτή η μικρή κατσαρόλα;»

Ο Χότζας αμέσως έδωσε την απάντηση: «Αυτό το γέννησε το μεγάλο καζάνι. Αφού η μάνα είναι δική σου, και το μωρό είναι δικό σου».

«Μα το στείρο καζάνι γεννά ποτέ Αφέντη Χότζα; Αυτό που λες έχει λογική;»

Ήλθε και η γυναίκα του γείτονα και είπε: «Γίνεται να λέει ψέματα ο ασπρομάλλης Χότζας; Να που το μεγάλο καζάνι γέννησε ένα μικρό καζάνι. Αφέντη Χότζα να έχουμε τη θερμή σου ευχή, είσαι άνθρωπος του Θεού και έφερες το μωρό στον κύριό του!»

Πιο ύστερα σε λίγες μέρες ήλθε ο Χότζας και ζήτησε πάλι το μεγάλο καζάνι από τη γειτόνισσα. Χάρηκε η γυναίκα, σκέφτηκε πως πάλι θα έλθει ο Χότζας με το μεγάλο το καζάνι και με ένα μικρό μαζί του.

Πέρασαν πέντε έξι μέρες μα ο Χότζας μήτε φάνηκε μήτε έστειλε μήνυμα στη γειτόνισσα.

Πήγε η γυναίκα στο κονάκι του Χότζα και τον ρώτησε: «Χότζα αφέντη πού είναι το καζάνι μας;» «Ψόφησε,» είπε ο Χότζας. Η γυναίκα ξεφώνισε, «Μα Χότζα μην τρελαίνεσαι, το μπακιρένιο καζάνι πώς μπορεί να ψοφήσει;» «Αξιότιμη κυρία μου, ό,τι γεννάει ψοφά κιόλας». Είπε ο Χότζας.

**ΛΑΪΚΕΣ
ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ**

1. Η Χαχανάσα.

(Σαττί)

Ο τατά μου λεγνιν τι κι: Σ' ε χωρίος ήτουν α ναίκα, Χαχανάσα, κιουζέλ-
τσα χα μον Ντιλπέρτσα. Από η ναίκα σερνικού χατίρι τζο τζακόνκεν da.
Απιδού στην άκρα παλί του χωρού οι 'ναίτζες μαργαώνανε μο τις άντρες τουν.

Α ημέρα από τη 'ναίκα στρίγξεν τα ο Μεχτάρ σου χωρού το
μεντζιλίση ντα θέτσει τερπιές τεϊ. Είπεν τι: «Κόρη μου, ατέ τ' άπρεπα του
φταίνεις μο τις χωρώτοι είναι μέγο κουνάχι. Μαργαώνουνε μο τις 'ναίτσες
τουν τζαι ίνονται ρεζίλι.

Απιδού στέρου 'ίνου τερπιελούς τζαι κάθου». Είπεν τι τζαι η Χαχανάσα
κι: «Ατέ το πιτίχι εν το μον, τζάπου 'υρέβου αν τα δώκω,»

Ο Μεχτάρ πήεν σο Βερέκι σον Τούρκο το Μουδούρη να ιδούνε πα
ποίκουνε με τε τη 'ναίκα.

Ο Μουδούρ είπεν τι κι «Μπεν που γαρνίν πατζαγλαρινά τολασμάμ. Κίτιν πασημιάν».

Απιδού στέρου, ατό η 'ναίκα, τζαι μο του Μουτούρη το ιζίνι, κίμιν σικί κακάρσα ονά κοπάρτι.*

Α ημέρα, αν τουβεκέλ τεληκαννούς είπεν τι κι: «Χαχανάσα, κατέχου τα κι πονείς καρδιά σ' ις άντροι, με σο μον το κατζί χετς τι τσο κρους». Είπεν τι τζαι η ναίκα κι: «Με δεφό μου, να με τα είπες τε χτες, το χατίρι σου τσο τσακώγκα τα. Με σήμερα είμαι σο τόμπε, ένι κουνάχι, είπε με ο παπάς».

Γω ρώτσα τον τατά μου κι: «Τους 'ίνεται τζαι σ' ε μιτσίκκο χωρίος βρίσκειται αβούτζι 'ναίκα» «Ογλού μου», είπεν τι ο τατά μου, «δεχούς παπάς χωρίος βρίσκειται, δεχούς κούρβα χωρίος τζούνετα».

* Αυτή η πρόταση δεν αποδίδεται κατά λέξη στην καθομιλουμένη.

Ερμηνεία

Η Χαχανάσα.

(Η χαζογυναίκα)

Ο πατέρας μου έλεγε πως: Σ' ένα χωριό ήταν μια όμορφη γυναίκα η Χαχανάσα, μα ήταν σαν Νεράιδα. Αυτή η γυναίκα αρσενικού χατίρι δε χαλούσε. Και του χωριού οι γυναίκες λοιπόν μάλωναν με τους άντρες τους εξ αιτίας της.

Μια μέρα αυτή τη γυναίκα την κάλεσε ο Πρόεδρος στο Συμβούλιο του χωριού για να τη συνετίσει. Της είπε: «Κόρη μου αυτές

οι απρέπειες που κάνεις με τους χωριανούς είναι μεγάλη αμαρτία. Μαλώνουν με τις γυναίκες τους και γίνονται ρεζίλι.

Από εδώ και ύστερα να φέρεσαι σεμνά και να κάθεται. Είπε και η Χαχανάσα: «Αυτό το πράμα είναι δικό μου κι όπου θέλω το δίνω».

Ο Πρόεδρος πήγε στο Βερέκι, στον Τούρκο Δήμαρχο, να δούνε τί θα κάνουν με αυτή τη γυναίκα. Ο Δήμαρχος είπε: «Εγώ δεν μπερδεύομαι στα πόδια αυτής της γυναίκας. Φύγετε από το κεφάλι μου».

Ύστερα από αυτό, η γυναίκα εκείνη και με την άδεια του Δημάρχου, έτρεχε στους σερνικούς χωρίς διάκριση.

Μια μέρα ένας αφελής νεαρός της είπε: «Χαχανάσα, γνωρίζω πως είσαι πονόψυχη με τους άντρες, όμως δεν ιδρώνει τ' αυτί σου στο λόγο μου».

Είπε και η γυναίκα: «Αδελφέ μου, αν μου το έλεγες από χτες, δε θα σου χαλούσα χατίρι. Όμως σήμερα βρίσκομαι σε επιτίμιο, είναι αμαρτία μου είπε ο παπάς».

Εγώ ρώτησα τον πατέρα μου: «Πώς γίνεται και σ' ένα μικρό χωριό να βρίσκεται μια τέτοια γυναίκα;». «Αγόρι μου», είπε, «χωριό δίχως παπά βρίσκεις, χωριό δίχως “παστρισιά” δε γίνεται».

Διήγηση: Ο πατέρας μου Βασίλειος Παπαδόπουλος, Πλατύ 1953.

Ο Βασίλειος Παπαδόπουλος, ήταν γιος του Παπά Μάρκου “Ανταλλάξιμος” από το Σαπί Φαράσων Καππαδοκίας (Σαπί 1900-Θεσσαλονίκη 1966).

Την ημέρα του γάμου του εξαδέλφου του, Σάββα Παπαδόπουλου (Πιτόνη), επιστρατεύτηκε μαζί με τον γαμπρό και κατετάγησαν στα “αμελέ ταπιρλαρι” (amele tapirlari - τάγματα εργασίας). Τους συνέλαβαν οι Τούρκοι χωροφύλακες μετά τη στέψη έξω από την εκκλησία. Η νύφη γύρισε στο πατρικό της.

Ο Βασίλης δραπέτευσε και πήγε στη Μέση Ανατολή, στη Δαμασκό. Καταδικάστηκε ερήμην σε θάνατο. Με την υπογραφή της Συνθήκης δόθηκε αμνηστία. Μετά την Ανταλλαγή πληθυσμών το 1924, ήλθε στην Ελλάδα και συνάντησε την οικογένειά του στα Γρεβενά Κοζάνης όπου και παντρεύτηκε τη Δέσποινα του Τσιαγμέν (μητέρα μου), με την οποία προϋπήρχε αμοιβαία συμπάθεια εκεί στην πατρίδα.

2. Ο Αϊτζής.

(Κίσα)

Σ' ε χωρίος ήτουν α νομάτ κιοβταλούς, αμόν ρκούδι, ήτουν του χωρού ο πεχλιβάνης. Σ' ις ορτάδισ τζαι σα παναύρια από ο νομάτ βγέγκην δάιμα μπρο να πιεστεί μο τα παλικάρα στα πομεινά τα χωρία.

Α φορά τζας πην σο ρουσί να φέρει ζύα ήρτην σ' ε μέγο ρκούδι η ράστα. Το τζαναβάρι χύτσεν πάνου σο νομάτι ντα παρτσαλατίσει.

Με ο πεχλιβάνης χέμεν μούχσιν το γιουμπρούχι του σου ρκουδού τον τσενέ έκοιφε το σολούχι του, έβγην του τζαναβαρού η ψυσή. Ο νομάτ ζύα τσού 'φαρην στο ρουσί, με φορτώθη το 'ρκούδι, ήφαρην τα σο χωρίος.

Σωρεύταν τσιπ του χωρού οι νομάτοι να ιδούν το τζαναβάρι. Οι χωρώτοι είπαν τι κι, ν'τα θέκουμε σο ζυ να ιδούμε πόσα χιάδα ένι, πέλκι κατόν πενήντα, πέλκι δύο εκατό. Πηάγασαν το τζαναβάρι σο χασάπη, δέβασαν το ζιντζί σο καντάρι, έβκην εκατόν εξήντα χιάδα. Έγδαρεν ο νομάτ το τζαναβάρι, πήρην το πόστι δέβασέν τα σ'η ράση του. Ενότουν τίπχε 'ρκούδι.

Απιδού στέρου, από το νομάτι λέγκαντα σο χωρίος: “Αϊτζή - Αϊτζή”. Ζελμώνσαν τ' όνυμά του. Τίς να 'ρχότουν η ράστα μπρο του, ρωτάγκην τα: «Αϊτζή, τους ενότουν του 'ρκουδού ο μεσελές;». “Αϊτζή - Αϊτζή” δέρκεν, σασιέσην ο νομάτ, ενότουν περισάνι.

Πην στον παπά του χωρού παρακάλτσεν da να υπεί στις χωρώτοι να μην τα λένε Αϊτζή. Έβκην ο παπάς την Τζερετζή στον άμβωνα είπεν τι κι: «Ε χωρώτοι, ατέ ο Χριστενός ενότουν σεφίλι. Απί 'δού στέρου μη τα ρωτάτε του 'ρκουδού το μεσελέ, μή τα λέτε Αϊτζή. Ο νομάτ έσει όνυμα. Βαπτίστη Κωσταϊνος!»

Ε, απιδού στέρου, τζαι 'τζείνα οι χωρώτου του τζο κατέχκαν του 'ρκουδού το μεσελέ, έμαθαν da, τζαι δάιμα, μιτσίκκα, δρα οι χωρώτοι λέγκαν da πάλι “Αϊτζή”. Το χαβατίσι έφτασεν τζαι σα κοντινά τα χωρία. Ο νομάτ τζάπου πααίγκεν λέγκαν da: “Αϊτζή - Αϊτζή”.

Πόμεινην τ' όνυμά του “Αϊτζής”.

Ερμηνεία.**Ο Αρκουδιάρης.**

Σ' ένα χωριό ήταν ένας άνθρωπος σωματώδης όμοιος με αρκούδα, ήταν του χωριού ο παλαιστής. Στις γιορτές και στα πανηγύρια αυτός ο άνθρωπος έβγαινε πάντα μπροστά να παλέψει με τα παλικάρια από τα άλλα χωριά*.

Μια φορά που πήγε στο βουνό να φέρει ξύλα, είχε καιό συναπάντημα με μια μεγάλη αρκούδα. Το θηρίο όρμησε πάνω στον άνθρωπο να τον κατασπαράξει. Όμως ο πεχλιβάνης αμέσως έχωσε τη γροθιά του στα σαγόνια της αρκούδας έκοψε την ανάσα της, και βγήκε η ψυχή του θηρίου. Ο άνθρωπος ξύλα δεν έφερε από το βουνό, μα φορτώθηκε την αρκούδα και την έφερε στο χωριό.

Μαζεύτηκαν όλοι οι άνθρωποι του χωριού να δουν το αγρίμι. Οι χωριανοί είπαν, να τη βάλουμε στη ζυγαριά να δούμε πόσες οκάδες είναι, ίσως εκατόν πενήντα, ίσως διακόσιες. Πήγαν το θηρίο στο χασάπη, πέρασαν την αλυσίδα στο καντάρι, βγήκε εκατόν εξήντα οκάδες (πάνω από 200 κιλά).

Έγδαρε ο άνθρωπος το θηρίο, πήρε το δέρμα, το πέρασε στη ράχη του, έγινε όμοιος αρκούδα.

Από δω κι ύστερα αυτό τον άνθρωπο τον έλεγαν στο χωριό: “Αϊτζή - Αϊτζή” (Αρκουδιάρη).

Ξέχασαν το όνομά του.

Όποιος τύχαινε μπροστά του τον ρωτούσε: «Αϊτζή, πώς έγινε το περιστατικό με την αρκούδα;» “Αϊτζή”, “Αϊτζή” λέγοντας, τα έχασε ο άνθρωπος, έγινε περιγελος.

Πήγε στον παπά του χωριού τον παρακάλεσε να πει στους χωριανούς να μην τον λένε “Αϊτζή”. Βγήκε ο Παπάς την Κυριακή στον άμβωνα και είπε:

«Έ χωριανοί, αυτός ο Χριστιανός είναι για λύπηση. Από εδώ κι ύστερα μη τον ρωτάτε για το περιστατικό της αρκούδας, μην τον λέτε Αϊτζή. Ο άνθρωπος έχει όνομα. Βαπτίστηκε Κωνσταντίνος!»

Από τότε, ακόμα κι εκείνοι οι χωριανοί που δε γνώριζαν την περιπέτεια της αρκούδας, την έμαθαν. Και πάντοτε, μικροί μεγάλοι, οι χωριανοί τον έλεγαν πάλι Αϊτζή. Το νέο έφτασε και στα κοντινά χωριά. Ο άνθρωπος όπου και να πήγαινε του φώναζαν: “Αϊτζή - Αϊτζή”.

Του έμεινε το όνομα “Αϊτζής”.

Αφηγητής: Η γιαγιά μου Ευλαμπία, παπαδιά του Παπά Μάρκου Παπαδόπουλου που ήταν εφημέριος στον Ιερό Ναό των Αναργύρων Κοσμά και Δαμιανού στο Σαπί Φαράσων Καππαδοκίας. Εγκαταστάθηκε αρχικά στα Πετρανά Κοζάνης και κατόπιν στο Πλατύ. Συνέντευξη στο Πλατύ Ημαθίας, καλοκαίρι 1952.

* Στην Καππαδοκία με την ευκαιρία πανηγυριών ή και γάμων, όπου ο γαμπρός και η νύφη ήταν από διαφορετικά χωριά, διοργάνωναν παλαιστικούς αγώνες στους οποίους έπαιρναν μέρος παλικάρια από τα γύρω χωριά που μετείχαν στη σύναξη.

3. Ο Δεσπότης τζαι η κλουτσίστρα.

(Καρατζορέν)

Σο μερλεκέτι μας, του χωρού οι παπάδες πουά γράμματα σο κατέχκανε. Ψαλέγκαν τζαι δεβάσκαν το Ευαγγέλιο σα ρωμάκα τζαι σα τούρτζικα. Με νε τα ρωμάκα γροικάγκαν, νε τα τούρτζικα.

Αμμα, σ' ε χωρίος ήτουν ο παπά Νικόλας, πολύ δεβασμένο παπάς. Έβγαλν το μέγο το σκολείο σο Ζιντζίτερε. Ατό, ο παπά Νικόλας, εμ δεβάσκην το Ευαγγέλιο το ορθό του, εμ βκαλήγκην λόγος, να γροικίσουν οι χωρώτοι τ' άσλι του. Ήτουν σπουδαγμένος μο τη Βυζαντινή μουσική τζαι το σάσι του βγαίγκην αντι ασότρα στο παγάνι. Τζάπου να τα στριγκάγκαν πααίγκην: σα πομεινά τα χωρία τζάπου παπάς τσ' ούχαν, σα οράνα τζάπου ήσαντε παλέ εκκλησίας τόποι. Με από ο παπά Νικόλας ήσην αν μιτσόκο χούι. Τζάπου να βρισκούτουν, σο μεϊτάνι για σην εκκλησία μπέσου βρίσκην κάμα, χελέ τις 'ναίτσες.

Ατέ του παπά τα τερτίπε έφτασαν σου Δεσπότη τα τία.

Ατό τη μία, ο Δεσπότης ήρτην αν Τζερετζή σο χωρίο να ιδεί μο τα φτάλμα του τζαι να κούσει μο τα τία του, πα επειό ο παπάς τεϊ. Πην σην Εκκλησία, είδεν τι κι ο παπάς έβκαλν τη λειτουργία ταμάμ. Εζήγησε το Ευαγγέλιο, δώτζην τις ευλογίες του σο μεντζιλίση, τιδέ στέρου φίλσην τζαι του Δεσπότη το σέρι σο Ιερό πέσου..

Ο Δεσπότης είπεν τι κι: «Είδα τα κι ψαλαίνεις Βυζαντινή Μουσική τζαι εξήγησες το Ευαγγέλιο αούτζι κι, γω πάλι τζο πορήγκα ν'τα πασαρέψω. Με οι χωρώτοι έχουν στη σένα παράπονο». «Πως ένι το παράπονο Δεσπότη Εφεντή;» είπεν τι ο παπάς. Ο Δεσπότης έκρουσεν το δισώμι του παπά μακούσκα τζαι είπεν τι κι: «Παπά μου, λέν τι κι βρίζεις πολύ κάμα σα τούρτσικα, χελέ τις 'ναίτζες!». «Δεσπότης εφεντή», είπεν τι ο παπάς, «οιλέ ισέ, εδó να νεγκώσουμε αν κούτι σου χωρού τα σοχάχα».

Πίρ μου δεβούν σο δεύτερο το σοχάχι, έβγκην μπρό τουνε αν ταζό νύφη τζαι είπεν τι κι: «Δεσπότης εφεντή τουρ χαλέ τουρ». Η 'ναίκα έμπην πέσου σην ασερώνα. Ο Δεσπότης μο τον παπά πόμειναν σ' ης στράτας τη μέση. Πεσλετίσκαν να νάρτει η νύφη να φέρει παχίσσι σο Δεσπότη.

Σα δυο τρία τακκέδες στέρου έβγκην η 'ναίκα τζαι είπεν τι: «Χάιτισι δεβάτε άμετε!». Ο Δεσπότης ρώτσεν τη 'ναίκα: «Τιτι μας κράτησες σ'ης στράτας τη μέση;» Είπεν τι τζαι η 'ναίκα: «Η πεθερά μου είπε με κι: 'Τζας δεβαίνει ο Δεσπότης, ερ να θέκεις τα βα σην κρουτσίστρα, το πουλία α βκουν 'υμνά τα γουργούρα τουν».

Γουτούρσεν ο παπάς, ση-κώθαν του γενού του τζαι του τσουφαλού του τα τσάρα. Ρώτσεν τη ναίκα: «Πού ένι η πεθερά σου αρέτζα;» Το τουβεκέλ η ναίκα δώτζην το τζεβάπι του: «Χάθην». Γαπάρσεν του παπά η χολή: «Σενί που ντουνιατά, γαΐνανανί τα ο ντουνιατά σικίμ*». Στέρου 'υρίστη σο Δεσπότης τζαι είπεν τι: «Δεσπότης Εφεντή, που γερέ πεν ντιλιμί τουταμάμ!»

Είπεν τι τζαι ο Δεσπότης κι: «Ασκ ολσούν, αφήνται σοι αι αμαρτία!»

Απιδού 'στέρου ο παπάς το στόμα του τζο κρατήγκεν da. Βρίσκη τζαι μο του Δεσπότης το ιζίνι.

* Αυτή η πρόταση δεν αποδίδεται κατά λέξη στην καθομιλουμένη.

Ερμηνεία

Ο Δεσπότης και η κλώσσα.

Στην πατρίδα μας (Καππαδοκία) οι παπάδες στα χωριά πολλά γράμματα δεν κατείχαν. Έψελναν και διάβαζαν το Ευαγγέλιο στα ελληνικά και στα τουρκικά (καραμανλίδικα). Μα μήτε τα ελληνικά καταλάβαιναν μήτε τα τουρκικά.

Όμως, σ' ένα χωριό ήταν ο παπά Νικόλας, πολύ διαβασμένος παπάς. Έβγαλε το μεγάλο σχολείο στο Ζιντζίτερε (Μονή Αγίου Προδρόμου στα Φλαβιανά). Αυτός ο παπά Νικόλας, και διάβαζε το Ευαγγέλιο σωστά και έβγαζε λόγο να καταλάβουν οι χωρικοί το νόημά του. Ήταν σπουδαγμένος με τη Βυζαντινή μουσική και η φωνή του έβγαине κελαρυστά σαν το νεράκι στο ρέμα. Όπου τον καλούσαν πήγαινε: στα άλλα χωριά που δεν είχαν παπά, στα ερείπια, όπου υπήρχαν τόποι παλαιών εκκλησιών. Μα ο παπά Νικόλας είχε ένα μικρό ελάττωμα. Όπου και να βρισκόταν στο ύπαιθρο ή στην εκκλησία μέσα, έβριζε άσκημα, κυρίως τις γυναίκες.

Αυτά τα τερτίπια του παπά Νικόλα, έφτασαν κάποτε στα αυτιά του Δεσπότη.

Μια και δυο, ο Δεσπότης κάποια Κυριακή ήλθε στο χωριό να δει με τα μάτια του και ν' ακούσει με τ' αφτιά του, τί τάχα θα έλεγε ο παπάς. Πήγε στην Εκκλησία και είδε πως ο παπάς έβγαλε τη λειτουργία τέλεια. Εξήγησε το Ευαγγέλιο, έδωκε τις ευλογίες του στο πλήρωμα της Εκκλησίας και στο ύστερο φίλησε το χέρι του Δεσπότη στο Ιερό μέσα.

Ο Δεσπότης του είπε: «Είδα πως φέλνεις Βυζαντινή Μουσική και εξήγησες το Ευαγγέλιο έτσι που ούτε κι εγώ θα μπορούσα να τα καταφέρω. Μα οι χωριανοί έχουν από σένα κάποιο παράπονο». «Ποιο είναι το παράπονο Δεσπότη Αφέντη;» ρώτησε ο παπάς. Ο Δεσπότης τον χάιδεψε φιλικά στον ώμο και του είπε: «Παπά μου, λένε πως βρίζεις τούρκικα πολύ άσκημα, ιδίως τις γυναίκες». «Δέσποτα Αφέντη», είπε ο παπάς, «αν είναι έτσι, έλα για λίγο να κάνουμε ένα γύρο στα σοκάκια του χωριού».

Πριν περάσουν στο δεύτερο σοκάκι βγήκε μπρος τους μια νιόπαντρη νύφη και είπε: «Δεσπότη Αφέντη, σταθείτε καλέ για λίγο».

Η γυναίκα μπήκε μέσα στην αχερώνα. Ο Δεσπότης με τον παπά απόμειναν στη μέση της στρατάς. Περίμεναν πως η νύφη θα φέρει κάτι μπαξίσι για το Δεσπότη.

Ύστερα από δυο τρία λεπτά, βγήκε η γυναίκα και είπε: «Άντε περάστε και πηγαίνατε!» Ο Δεσπότης ρώτησε τη γυναίκα: «Γιατί μας κράτησες στη μέση της στρατάς;» Η γυναίκα απάντησε με αφέλεια: «Μου είπε η πεθερά μου ότι, καθώς περνάει ο Δεσπότης, αν βάλεις τα αβγά στην κλώσσα, τα πουλάκια θα βγουν γυμνολαίμια».

Λύσσαξε ο παπάς, σηκώθηκαν οι τριχες από τα γένια και από την κεφαλή του. Ρώτησε τη γυναίκα: «Πού είναι τώρα η πεθερά σου;» Η γυναίκα απάντησε πως: «Πέθανε!» Άστραψε και βρόντηξε ο παπάς, και είπε στη γυναίκα: «Εσένα σ' αυτή τη ζήση και την πεθερά σου στον άλλο κόσμο να βατεύω».

Ύστερα γύρισε στο Δεσπότη και είπε:

«Δέσποτα Αφέντη, τέτοιες ώρες εγώ δεν μπορώ να κρατήσω τη γλώσσα μου!»

Είπε και ο Δεσπότης
«Με τις υγείες σου, συχωρε-
μένες οι αμαρτίες σου!»

Από δω κι ύστερα ο παπάς δεν κρατούσε πια τη γλώσσα του. Έβριζε τις γυναίκες και με την άδεια του Δεσπότη!

Αφηγητής: Η μητέρα μου Δέσποινα Παπαδοπούλου του Τσιαγμέν από το Σαπί Φαράσων. Ήλθε πριν από την Ανταλλαγή με δικιά της έξοδα το 1923. Στα Γρεβενά συνάντησε και παντρεύτηκε τον Βασίλειο Παπαδόπουλο του Παπά Μάρκου από το Σαπί. Συνέντευξη στο Πλατύ Ημαθίας, καλοκαίρι 1949.

4. Τους να πλερωθεί ο χρος.

(Σαττί)

Σο χωρίο ερχούσαντε οι Αϊτινούδες μο τα πρόβατα τζαι τα γίδε να βοστούσουν σο τσαϊρι. Δίγκαν σις χωρώτοι μαλλί, τυρί τζαι γάτου άλειμα τζαι παίρκαν κοτσι, κθάρι τζαι τζαχρί. Από τ' αλισφερίσι ινούτουσι τάμα την άνοιξη τζαι πομέγκαν οι Τσομπάνοι χως το Μαθόπωρο.

Ήτουν τζ' αν περισάν Γιουβάν σο χωρίο μας, ήσην τζ' αν τουβεκέλ κορτζόγκκο εννέ δέκα χρονών. Πήρην στ' εν τσομπάνο άλλειμα τζαι τυρί, με τζο δώκεν στη μερέ του κοτσι, κθάρι. Είπεν τι: «Να σα τα δώκω στ' άώνι τ' άβου τη βδομάδα».

Ήρτεν ο νομάτ τ' άβου τη βδομάδα, πάλι τσου 'σεν ντα δώσει.

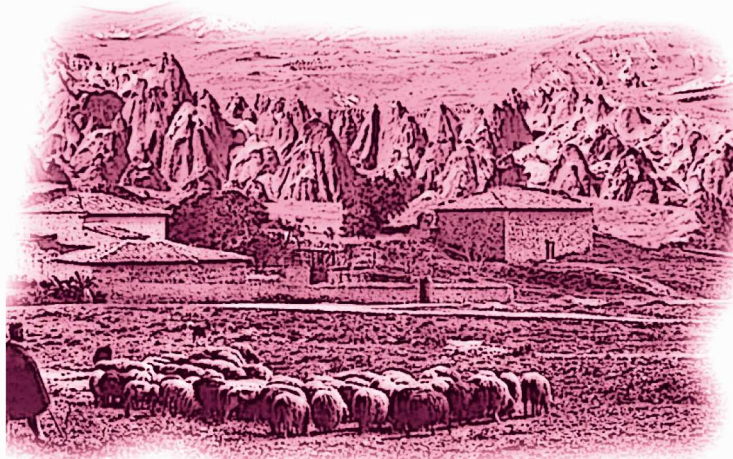
Ήρτεν σο τρίτο φορά. Ο περισάν Γιουβάν τσου 'τουνε σο σπίτι με έβγκην το κορτζόγκκο σο θύριν μπρο. Ρώτσεν τα ο νομάτ: «Πού ένι ο τατάς σου;» Είπεν δι το κορτζόγκκο σο νομάτ: «Ο τατά μου πην σο τσαϊρι, τσάπου χα δεβούν τα πρόβατα να καρφώσει παλούχα τζαι να δεβάσει γκαθώνα τέλι.

Τσας δεβαίνουν τα πρόβατα να τοχαντίσουν τα πόστα τουν σο γκαθώνα το τέλι, να πομείνει το μαλλί, να σωρέψει ο τατά μου, ντα πουλήσει τζαι να δώσει ση σένα το χρο του».

Χερχαλτέ το κορτζόγκκο ήτουν δασκαλεμένο στον τατά του.

Ο Νομάτ γιάσην μο του τουβεκέλ κορτζογκκού το κατζί.

Είπεν τι τζαι το κορτζόγκκο: «Αλισιήν γιοννεντί δε κιουλιόν!»

Ερμηνεία

Πώς να πληρωθεί το χρέος.

Στο χωριό έρχονταν οι Αϊτινούδες (Τσελιγκάτα από το Αϊδίνιο) με τα πρόβατα και τα γίδια να βοσκήσουν στα λιβάδια. Έδιναν στους χωρικούς μαλλί, τυρί και βούτυρο γάλακτος και έπαιρναν σιτάρι, κριθάρι και καλαμπόκι. Αυτές οι δοσοληψίες γίνονταν πάντα το καλοκαίρι. Οι Τσομπάνοι παρέμεναν ως το Φθινόπωρο.

Ήταν στο χωριό μας κι ένας ταλαίπωρος Γιάννης, είχε και ένα αγαθό κοριτσάκι εννιά δέκα χρονών. Πήρε από ένα τσομπάνο τυρί και βούτυρο, μα δεν έδωσε από τη μεριά του σιτάρι και κριθάρι. Του είπε: «Να σου τα δώσω στο αλώνι την άλλη εβδομάδα».

Ήλθε ο άνθρωπος την άλλη εβδομάδα, πάλι δεν είχε να του δώσει. Ήλθε για τρίτη φορά. Ο ταλαίπωρος Γιάννης δεν ήταν στο σπίτι, μα βγήκε μπροστά στην πόρτα το κοριτσάκι. Τη ρώτησε ο άνθρωπος: «Πού είναι ο πατέρας σου;» Είπε το κοριτσάκι με αφέλεια στον άνθρωπο: «Ο πατέρας μου πήγε στο λιβάδι από κει

που θα περάσουν τα πρόβατα να μπήξει παλούκια και να δέσει αγκαθωτό σύρμα. Καθώς περνούν τα πρόβατα θα σκαλώνουν οι προβιές στο αγκαθωτό σύρμα. Θα μείνει το μαλλί, να το μαζέψει ο πατέρας μου, να το πουλήσει και να δώσει σε σένα

το χρέος του».

Ασφαλώς το κοριτσάκι ήταν δασικαλεμένο από τον πατέρα του. Ο άνθρωπος γέλασε με την απάντηση του αγαθού κοριτσιού. Είπε τότε και το κορίτσι: «Σιγούρεφες πως θα πάρεις τα λεφτά σου και χαμογελάς ευτυχισμένος!»

Αφήγηση: Ανάστα του Τσιαγμέν, αδελφή της μάνας μου, σύζυγος του Σάββα Αλεκόζη. Από το Σαττί Φαράσων. Δύο παιδιά της, τον Αντώνη και Δημήτρη, τα πήρε στις Η Π Α ο αδελφός του πατέρα τους, το 1955.

5. Το μέλι σου Μίντο το τσανάχι.

Σ' ε χωρίος ήτουν α 'ναίκα τουλ γαρί. Είσην α γιος, λείκο τουβεκέλ, λέγκαν da 'Ρέστη.

Ατέ τη μία ήρταν δύο εργάτοι, ο Κωσταίνος τζαι ο Λεόντης να υπάνε σο χωράφι να νάσουν τεϊ. Το σήρο η 'ναίκα ήφαρην μπρό τουν μπαζλαμάδα, σ' εν τάσι γιαούρτι τζαι σ' ε χωμάτινο τσανάχι μέλι να φαν οι εργάτοι. Το φσόκκο, οχτώ, εννέ χρονών, παίσκην μο το στουλί του, το Μίντο, όζου σο χαβλού τουνε.

Οι εργάτοι έφαγαν το μέλι τζαι στρίγκσαν το 'Ρέστη να φέρει τσάβου μέλι 'πο πέσου. Η 'ναίκα ήτουν σην κουζίνα τζαι χαζιρλατίσκεν τη χρεία σ'ις εργάτοι. 'Ηρτεν το φσόκκο πήρεν το χωμάτινο τσανάχι τζαι πήν 'έμωσέν τα μέλι. 'Ηφαρην da τζαι έθατσέν da σ'ις εργάτοι μπρό.

Ο Λεόντης είδεν το τσανάχι γεμοσμένο μέλι, είπεν τι σον Ρέστη κι: «Έ φσόκκο ατέ το τσανάχι γέμωσές τα μέλι, ερ ντα ιδεί η μά σου α χολιεστεί». «Τιδέ σο τίπος να χολιεστεί», είπεν δι το φσόκκο, «σο μέλι πέσου ξείλσεν α ποντίτζι τζαι μεις τζο τρώμ' απ' από το μέλι».

Ο Κωσταίνος χέμεν πιρτέν πιρέ τάνσην το τσανάχι μο το μέλι κόνσεν da όζου σο χαβλού. Το φσόκκο σιτσιράτσεν τσίριζεν: «Ω νιμά! Ο Ταή μου ο Κωσταίνος κόνσην το τσανάχι του Μίντο σο χαβλού, ποίτσεν da τελέφι».

Μέρσεμ από το μέλι τζο θέκναν τα σου τρώγκαν ασεινά τα τάσα πέσου με θέκναν τα σου στουλού το τσανάχι, είχαν da άλει για τις μουσαφίρτοι. Οι εργάτοι χολιέσταν σηκώθαν έφραν δεχούς κατσία. Πόμεινεν το σήρο η 'ναίκα δεχούς εργάτοι.

Δεμέκ, σ'το τζανό τζαι σ'το δομένο μαθαίνεις το ληθότικο.

Ερμηνεία

Το μέλι στη γαβάθα του Μίντο.

Σ' ένα χωριό ήταν μια χήρα γυναίκα. Είχε ένα γιο λίγο αγαθό, τον έλεγαν Ορέστη.

Κάποτε ήλθαν δυο εργάτες, ο Κωνσταντίνος και ο Λεόντης για να πάνε στο χωράφι να οργώσουν. Η χήρα γυναίκα έφερε μπροστά τους ξεροτήγανα, σε ένα πιάτο γιαούρτι και σε μια πήλινη γαβάθα μέλι για να φάνε οι εργάτες. Το αγοράκι, οχτώ εννιά χρονών, έπαιζε έξω στην αυλή με το σκύλο του, το Μίντο.

Οι εργάτες έφαγαν το μέλι και κάλεσαν τον Ορέστη να φέρει και άλλο μέλι από μέσα. Η γυναίκα ήταν στην κουζίνα και ετοιμαζε τα χρειαζούμενα για τους εργάτες. Ήλθε το αγοράκι, πήρε την πήλινη γαβάθα και πήγε στο κελάρι, τη γέμισε ως απάνω μέλι. Έφερε τη γαβάθα και την έβαλε μπρος στους εργάτες.

Ο Λεόντης είδε τη γαβάθα γεμάτη μέλι και είπε στον Ορέστη: «Βρε παλικαράκι αυτή τη γαβάθα τη γέμισες μέλι, αν το δει η μάνα σου θα θυμώσει». «Για δες, γιατί να θυμώσει», είπε το αγόρι, «μέσα στο μέλι έπεσε ένας ποντικός και μεις δεν τρώμε από αυτό το μέλι».

Ο Κωνσταντίνος αμέσως με μιας, άρπαξε τη γαβάθα με το μέλι και την πέταξε έξω στην αυλή. Το αγοράκι τινάχτηκε, τσίριξε: «Μαμά! Ο μπάρμπα Κώστας πέταξε τη γαβάθα του Μίντο στην αυλή, την έκαμε θρύψαλα».

Έτσι, αυτό το μέλι δεν το έβαζαν μέσα στα πιάτα που έτρωγαν εκείνοι αλλά το έβαζαν στη γαβάθα του σκύλου μόνο για τους επισκέπτες. Οι εργάτες θύμωσαν και σηκώθηκαν έφυγαν αμίλητοι. Έμεινε η χήρα γυναίκα δίχως εργάτες. Έτσι, από μωρό κι από τρελό μαθαίνεις την αλήθεια.

Αφήγηση: Σάββας Παπαδόπουλος. Την ημέρα του γάμου του, αμέσως μετά τη στέψη τον συνέλαβαν οι τζανταρμάδες που περίμεναν έξω από την Εκκλησία. Επιστρατεύτηκε μαζί με τον παράνυφο (πατέρα μου) και κατετάγησαν στα τάγματα εργασίας (αμελέ ταπιρλαρί). Συνέντευξη στο Πλατύ Ημαθίας, 1955.

6. Η νύφη του τζο κρατήγκην τ' ώνεμα.

(Τασσι)

Σο μεμλεκέτι το ταζό η νύφη μπαίγκην σο σπίτι του γαμπρού τζαι απιδέ στέρου νούτουν ένα μο το χοροντά του πεθερού. Το σάσι του τζο πρέφτει να 'κουστεί στην πεθερά, στον πεθερό τζαι στα φσόγκα του σπιτού νε στα μιτσάικα. Άλει μο τ' ώνεμα μπορήγκην να ειπεί από του θέλει. Τζας βρίσκην τα ζόρε γιαναστέγκην σ' ε μιτσάικκο κορτζόγκκο τζαι γιαβάσα γιαβάσα λέγκην τα από του 'υρεύει, τζαι τζέινο πααίγκην ντα ειπεί σ'ην πεθερά για σ'ον πεθερό.

Με σε χωρίος ήτουν α νύφη, λέγκαν τα “ατσίκ τσενέ”. Η γώσσα του ήτουν “καλπατούνι”, τίπους τζο κρατήγκην μπέσου του. Για σην πεθερά, για σον πεθερό δίγκεν τάμμα λυκούσκα τζεβάπα. Κανείς τσο πορήγκην να τοχαντίσει σο μητέ του.

Α ημέρα, σ'η στοαίδη τζας ξυγανίσκαν τζαχρία, είπεν τι ο πεθερός τ'ς κι: «Ε' νύφη, σήμουρου ερ να κρατήσεις τ' ώνεμα χως τη βραδύ α σα πάρω α φιστάνι γουτνουνώνα».

Με ο πεθερός, η πεθερά τζ' οι συνυφάδες πασλάτσαν αν τετικοντού τσιπ του χωρού τα μασάλα. Η νύφη κρατήθη άλει α σαχάτι. Ποίτην σαπούρι με χέμεν τζιριζεν «σενίν αλατζαγηνήν γουτνουνούν ισινέ σιτσάριμ, τσατλατηρατσάξινις μπενί;»

Τζαι απιδέ στέρου τάμμα τσενέ ατσίκ σ' νύφ'.

Ερμηνεία

Η νύφη που δεν κρατούσε την αλαλία.

Στην πατρίδα η νεόνυμφη έμπαινε στο σπίτι του γαμπρού και από εκεί κι ύστερα γινόταν ένα με την οικογένεια του πεθερού. Η φωνή της δεν πρέπει να ακουστεί στην πεθερά, στον πεθερό και στα αγόρια του σπιτιού, ούτε στα πιο μικρά. Μόνο με νοήματα μπορούσε να πει αυτό που θέλει. Όταν έβρισκε τα ζόρια, πλησίαζε ένα μικρό κοριτσάκι και πολύ σιγά του έλεγε αυτό που θέλει, κι εκείνο πήγαινε να το πει στην πεθερά ή στον πεθερό.

Μα σ' ένα χωριό ήταν μια νύφη που την έλεγαν “ανοιχτό σαγόνι”. Η γλώσσα της ήταν “τανάλια”, δεν κρατούσε τίποτε μέσα της. Και στην πεθερά ή στον πεθερό έδινε πάντα “αλμυρές” απαντήσεις. Κανείς δεν μπορούσε να της χαλάσει τη διάθεση.

Μια μέρα, στη σιακά καθώς ξεφλούδιζαν καλαμπόκια, της λέει ο πεθερός της:

«Έ' νύφη, σήμερα αν κρατήσεις την αλαλία ως το βράδυ θα σου αγοράσω ένα φουστάνι μεταξωτό».

Μα ο πεθερός, η πεθερά κι οι συννυφάδες άρχισαν ένα κουτσομπολιό για όλου του χωριού τα ανέκδοτα. Η νύφη κρατήθηκε μόνο για λίγη ώρα. Έκαμε υπομονή, μα ξαφνικά ξέσπασε: «Να χ... μέσα στο μεταξωτό φόρεμα που θα μου πάρεις, θέλετε να με σιάστε εμένα;»

Και από δω κι ύστερα το στόμα της νύφης απύλωτο!

Διήγηση: Αβέργιος Καραμουρατίδης από τα Φάρασα. Χορευτής και χορογράφος. Το 1959 στο Πλατύ Ημαθίας οργανώσαμε χορευτική ομάδα και χορωδία. Με χορούς και τραγούδια πραγματοποιήσαμε τα Πρωτοχρονιάτικα δρώμενα των Φαράσων.

Σημείωση.

Η αλαλία, αλαγιά ή ώνεμα (νόημα) αποτελούσε θεσμό απαράβατο σε όλη την Ανατολία αδιακρίτως θρησκείας. Κατά μία παράδοση, προχωρούσε ένα караβάνι με καμήλες ανάμεσα σε δέντρα. Προηγείτο ο πεθερός και ακολουθούσε η νεόνυμφη με το μωρό στις φασκίες. Το μωρό με τις φασκίες σκάλωσε σε ένα κλαδί. Η μάνα του δεν μπόρεσε να ενημερώσει άμεσα τον πεθερό λόγω του θεσμού της αλαλίας. Όταν τα κατάφερε να πει τον πόνο της τραγουδώντας, και γύρισε ο πεθερός να βρει το μωρό, τα αρπακτικά πουλιά το είχαν κατασπαράξει! Ήταν γνωστό μάλιστα στα τουρκικά και ένα λυπητερό τραγούδι που εξέφραζε τον πόνο της μάνας.

Στην Αξό «Για πολύ χρονικό διάστημα, πέρα από χρόνο ή και δυο το στόμα της νύφης ήτο κι έπρεπε να μένει κλειστό, 'να κρύψ' νύφχότ'. Κανείς από τους σπιτικούς, χωρίς να εξαιρεθούν ούτε οι μικροί κουνιάδοι, δεν άκουγε ποτέ τη λαλιά της! Σεβασμού τάχα ένεκα».

Γεωργίου Π Μαυροχαλυβίδη, «Η Αξό Καππαδοκίας», Αθήνα 1990, τ. ΠΡΩΤΟΣ, σελ. 221.

Και στη Σύλλη Ικονίου: «Η πεθερά ήταν ο αδιαφιλονίκητος αφέντης, αποκτούσε το δικαίωμα να καπνίζει και να 'ρακοποιεί' και με την εθιμικά καθιερωμένη αλαγιά απαιτούσε απόλυτο σεβασμό από τη νύφη. Η νύφη απαγορευόταν ακόμα και να της απευθύνει το λόγο».

Τάκη Α Σαλκιτζόγλου, «Η Σύλλη του Ικονίου. Μία ελληνική κωμόπολη στην καρδιά της Μικράς Ασίας» Ι. Μ. Ε., Αθήνα 2005 σελ. 141.

Το έθιμο της αλαλίας το διατήρησαν εδώ στην Ελλάδα οι Φαρασιώτες τουλάχιστον ως τη δεκαετία του '50 κατά προσωπική μου εμπειρία.

Σε ένα χωριό της Κοζάνης επισκέφτηκα με τον πατέρα μου την αδελφή του, το 1951. Ήμουνα 21 ετών και τότε μόλις την πρωτογνώριζα. Η θεία είχε ένα γιο στρατιώτη και άλλα τρία τέσσερα παιδιά. Μας έστρωσε το τραπέζι στο χαγιάτι του ορόφου όπου καθίσαμε ο πατέρας μου και ο πεθερός της.

Η αδελφή του πατέρα μου με την πεθερά της κάτω στο τελευταίο σκαλί χαμηλά άρχισαν να σιγομουρμουρίζουν και να τρων. Βλέπαμε μόνο τα χείλη τους αλλά δεν ακούγαμε φωνή!

Και ένα άλλο περιστατικό πάλι σε χωριό της Κοζάνης το 1950 :

Ο πεθερός προσπαθούσε να καρφώσει ένα παλούκι στον τοίχο για να δέσει την κατσίκα. Από τη μέσα πλευρά του τοίχου ήταν η καπνοδόχος από το τζάκι και ο τοίχος ήταν μονό τούβλο και ευαίσθητο. Καθώς χτυπούσε από έξω με το σφυρί, έπεφταν τα τούβλα στο τζάκι. Ήμουν κοντά στον πεθερό (θείο μου) από την έξω μεριά. Θα μπορούσε να μιλήσει σ' εμένα η νύφη αλλά ήμουν εξάδελφος και κατά τρία χρόνια μεγαλύτερος από τον άντρα της. Άρα ίσχυε και για μένα τ' ώνεμα (νόημα).

Ώσπου να βρει ένα μικρό γειτονόπουλο να ενημερώσει τον πεθερό, γκρέμισε μεγάλο μέρος από τον τοίχο της καπνοδόχου.

Ρώτησα το θείο μου, γιατί δεν καταργεί αυτό το έθιμο της αλαλίας στην οικογένειά του. Μου λέει: «Στην οικογένεια βρίσκονται τρεις νυφάδες και με την πεθερά κάνουν τέσσερις γυναίκες. Φαντάζεσαι τί θα γίνει αν όλες έχουν το “δικαίωμα” να βγάζουν γλώσσα κάθε ώρα όλη μέρα;

Ας πάει λοιπόν και ο τοίχος χάρη στο έθιμο!»

7. Η νύφη του τσο τρώγειν κατιέν.

(Γασσιό)

Σο μεμλεκέτι οι 'ναίτζες τζο καθούσανται σο σοφρά μο τις άντρις τουνε ντάμα. Καθούσανται περέτζει τζαι το σάσι τουν μη κουστεί σις άντρες. Το ταζό η νύφη τρώγκην λέικο παρέτζει κοντά σην πεθερά του. Η νύφη του τρώγκην λέικο ήτουν καό νύφη

Έτουν τζαι α νύφη σο χωρίο μας, πολύ ναμουσλούς, χετς τζο τρώγκην μο τα πομεινά ντάμα!

Με σηκούτουν κετζέ γιαρισή, τζας πνόγκαν τα πομεινά, τζαι πα αίγκην σο μαχζέμι, θεκνήγκην αν τουρλού γεμέκα σο τεψί μπρό του τζαι φταίγκην α ζόρι φάγεμα.

Ο πεθερός τ'ς πήρεν χαμπάρι σ'νυφ' τη δαιβοσύνη τζαι α ημέρα πουσιέσε σο τουλάπι πέσου. Τσας θέτσεν η νύφη τον τεψί μο τα φαγέματα τζαι πην να φέρει νερό, ο πεθερός έβγκην τζ' έθατζεν τζάβου αν χούφτα γεμέκα σον τεψί πέσου.

Έρτεν η νύφη σο γαραννίχι, πασλάτσην να τρω με τζο πόρκην ντα φα τσιπ του ήσαντη σον τεψί πέσου. Πρήστην η τσοιλία του τζαι είπεν τι: «Παναΐα μου! Γω κάτα ημέρα τρώγκα τα ατέ το φαϊ.

Σήμουρου τζο πορώ ντα φάγω, η τζοιλία μου τζο χωρεί τα. Ντα φάγω, α κανιστεί η τζοιλία μου. Ντα φήκω ένει κουνάχι. Πα ποίκω αρέτσα; Γιόξαμι είμαι στανιέρι, για α σαντζιλαντίσω;»

Έβγκην ο πεθερός, πήρεν το ζωνάρι τζαι πασλάτσην ντα κοπανίζει σ'ην τσοιλία του: «Παστουρμάδες, σουτζούκα τζαι τυρία», είπεν τι, «εβγκάτε, μη κανιστεί σ' νυφ' η τσοιλία!»

Ερμηνεία

Η νύφη που δεν έτρωγε ποτέ.

Στην πατρίδα οι γυναίκες δεν κάθονταν στο τραπέζι μαζί με τους άντρες τους. Κάθονταν πιο πέρα, ώστε η φωνή τους να μην ακούγεται από τους άντρες. Η νέα νύφη έτρωγε λίγο παρέχει μαζί με την πεθερά. Η νύφη που ήταν λιτοδίαιτη, θεωρούνταν καλή νύφη.

Ήταν και μια νύφη στο χωριό μας πολύ σεμνή, δεν έτρωγε καθόλου μαζί με τους άλλους! Όμως σηκωνόταν τα μεσάνυχτα, καθώς κοιμόντουσαν οι άλλοι, και πήγαινε στο κελάρι, έβαζε μια ποικιλία φαγητά στο ταψί μπροστά της και έκαμνε ένα θαυμάσιο γεύμα.

Ο πεθερός της πήρε χαμπάρι τη διαβολιά της νύφης και μια μέρα κρύφτηκε στην ντουλάπα μέσα. Καθώς έβαλε η νύφη το ταψί με τα φαγητά και πήγε να φέρει νερό, ο πεθερός βγήκε κι έβαλε ακόμη μια χούφτα φαγητά στο ταψί μέσα.

Ήλθε η νύφη και άρχισε να τρώει στα σκοτεινά, μα δεν μπόρεσε να φάει όλα όσα ήταν μέσα στο ταψί. Πρήστηκε η κοιλιά της και άρχισε να μονολογεί: «Παναγία μου! Εγώ κάθε μέρα το έτρωγα αυτό το φαΐ. Σήμερα δεν μπορώ να το φάω, δεν το χωρεί το στομάχι μου. Αν το φάω θα σμιστεί η κοιλιά μου. Αν το αφήσω είναι αμαρτία. Τι θα κάνω τώρα; Μήπως είμαι άρρωστη ή θα αρρωστήσω;»

Βγήκε ο πεθερός, πήρε το ζωνάρι και άρχισε να την κοπανίζει στην κοιλιά λέγοντας:

«Παστουρμάδες, σουτζούκια, και τυριά βγήτε, μη σιάσει της νύφης η κοιλιά!»

Διήγηση: Κυριακή, αδελφή του πατέρα μου, κόρη του Παπά Μάρκου, σύζυγος του Ματθαίου Κοσμίδη. Πετρανά Κοζάνης. Καλοκαίρι 1951

8. Πόμεινεν ο παπούκα μου σο τουφάνι.

(Καρσαντί)

Σ'ο ρουσί Φκώσι ήτουν α ζόρι ορμάνι τσάπου πααίγκαν οι χωρώτοι να κόψουν ζύα.

Σο καρά κίσι, πην τζ'ο παπούκα μου να φέρει ζύα να κάψει σ' ην παρκαμίνα. Ατό τη ημέρα ξείλσην πολύ σόνι τζ' ενότουν τουφάνι σο ρουσί. Τζαι απιδού στην άκρα ο παππούκα μου τζο μπόρκην να 'υριστεί ξοπίσω. Η

επέ μου, σ' μα μου η μα, ήτουν στανιέρι τζαι α βτομάδα νε νεκρού-τουν, νε κατσέφκην νε τρώγκην.

Άλει πνόγκην σο μιντέρι κοντά σ' ην παρκαμίνα.

Ατέ τη μία, ήνοιξεν τα φτάλμα τ'ς τζαι είπεν τι σο γιο τ'ς, τον αμμή μου, σ' μά μου το δεφό,

«Βασίλη γιαβρού μ', ο τατά σου πόμεινε σο Φκώσι, στα σόνε τζο μπορεί νά'ρτεϊ. Έπαρ το βουρτόνι τζ' άμε φέρτα. Ένι του τσουφαλού μου η Παπαραπαρία. Γω α χαθώ τζο σώνω χώστου νά'ρτεϊ».

Αμμή μου ο Βασίλ' χετς τι τζο κρού σ'μα του την παράκληση. Λέτει κι, «Έσωσες έσωσες, σώσε τζ' όστου νάρτεϊ ο άντρας σου».

Η επέ μου τζο 'σωσε. Χάθην τζαι πην, πηρ μη τα ιδεί ο άντρας τ'ς αρό. Ο παπούκα μου ήρτε σο χωρίο τζας 'υρίστην ο κόσμος στα μνημόρε.

Απιδού στέρου κανείς τζο κατσεύκην σο σπίτι πέσου ατέ το μεσελέ. Αμμή μου ο Βασίλ, πόμεινεν σο τζαν σιχισί.

Ατέ του παππούκα μου το περισανλίκι νανόστεν da η μάμου α ημέρα του ξείλσην πολύ σόνι τζ' ενότουν τουφάνι σο καρά κίσι σο χωρίο μας.

Ερμηνεία

Έμεινε ο παππούς μου στη χιονοθύελλα.

Στο βουνό Φιώσι, υπήρχε ένα πυκνό δάσος. Πήγαιναν οι χωριανοί να κόψουν ξύλα.

Στο καταχείμωνο πήγε ο παππούς μου να φέρει ξύλα για το τζάκι. Όμως, αυτή τη μέρα έγινε χιονοθύελλα και έπεσε πολύ χιόνι στο βουνό. Γι' αυτό το λόγο, ο παππούς μου δεν μπόρεσε να γυρίσει πίσω. Η γιαγιά μου, η μάνα της μαμάς μου, ήταν άρρωστη και μια βδομάδα μήτε άκουγε, μήτε μιλούσε, μήτε έτρωγε. Μόνο κοιμόταν στο μιντέρι δίπλα στο τζάκι. Κάποια στιγμή άνοιξε τα μάτια της και είπε στο γιο της, τον θείο μου, τον αδελφό της μάνας μου: «Βασίλη μωρό μου ο πατέρας σου έμεινε στο Φιώσι και από τα χιόνια δεν μπορεί να έλθει. Πάρε το μουλάρι και πήγαινε να τον φέρεις. Είναι του μυαλού μου το παραλήρημα. Εγώ θα πεθάνω, θα τελειώσω ώσπου να έλθει».

Ο θείος Βασίλης, καθόλου δεν παίρνει στα σοβαρά την παράκληση της μάνας του. Της λέει απότομα: «Έζησες, επιβίωσες, ζήσε και ώσπου να έλθει ο άντρας σου».

Η γιαγιά μου δεν έσωσε. Χάθηκε και πήγε πριν την προλάβει ο άντρας της ζωντανή. Ο παππούς μου ήλθε στο χωριό όταν ο κόσμος γύριζε από τα μνήματα.

Από τότε κι ύστερα κανείς μέσα στο σπίτι δεν ανέφερε τίποτε γι' αυτό το περιστατικό. Ο θείος μου ο Βασίλης έπεσε σε μελαγχολία.

Αυτή την περιπέτεια του παππού μου τη θυμήθηκε η μάνα μου μια μέρα που έριξε πολύ χιόνι και έγινε χιονοθύελλα, ένα βαρύ χειμώνα στο χωριό μας.

Αφήγηση: η Ελένη Ανδρονίδου, η κόρη του Χατζαντώνη. Πλατύ Ημαθίας.

9. Του τατά μας το χουνέρι.

(Αφσάρι)

Σο χωρίο μας ήτουν α καμπά νταής πολύ αζγούνι νομάτ, λέγκαντα δελή Μποτός.

Δάμα σηκούτουν την εβίτσα μαργαώγκεν μο τη 'ναίκα του, κουπανίσκεν da μο το κανάβι τζαι τε στέρου πασλατίσκην μο τη 'ράδα να κοπανίζει τα τσοτσούχα του.

Α ημέρα πάγασην σο μύο μο το γαϊρίδι δύο ντάγια κοτσι να λέσει τεϊ. Πήρην ντάμα του τζαι τ' ένα του γιο, το Γιουβάννη. Ατζεί σο μύο ήσαντε πονά χωρώτοι τζαι στα πομεινά τα χωρία, βελετίσκαν την 'ράδα τουν να λέσουν το κοσι. Το μέτρον ο καμπά νταής έβγκην τε μπρο να λέσει τεϊ. Τα πομεινά οι χωρώτοι πήραν da σα σέρα, κουπάνσαν da πάτα κιούτα, πήκαν da τελέφι κόνσαν da σου μού τον δερέ.

Υρίστην ο νομάτ σο σπίτι πηρ μη 'λέσει το κοσι.

Η 'ναίκα του η Ποτοσού 'ρώτσεν το γιο τ' ς: «Γιουβάννη ογλούμ, τιτί τζο λέσιτι το κοσις;» «Ω νιμά», είπεν τι το φσάχι κι, «άλει μεις αδέ τρομάζουμε τζαι φοβούμεστε σ' τον daτά μας. Ατζεί σο μύο κανείς σο βιλί του τσο παίρει τα*.

Δώκαν τα α ζόρι ζοπάς, πήκαν da τελέφι τζαι κόνσαν da σου μού τον δερέ. Τε στέρου πίεςαν da δύο νομάτοι, ήφαράν da, κόνσαν da σο γαϊρίδι πάνου τζαι είπαν τι με, 'εσέογλου εσέκ, πάγαστα σ' η μάσου τον daτά σου', ιστέ ήφαρά τα!»

*Αυτή η πρόταση δεν μπορεί να αποδοθεί στην καθομιλουμένη.

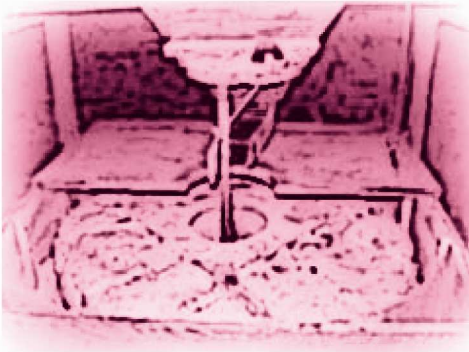
Ερμηνεία

Η περιπέτεια του πατέρα μας.

Στο χωριό μας ήταν ένας καμπά νταής πολύ κακός άνθρωπος, τον έλεγαν Τρελό Πρόδρομο.

Πάντα σηκωνόταν το πρωί, μάλωνε με τη γυναίκα του, την χτυπούσε με το καννάβι και ύστερα άρχιζε με τη σειρά να κοπανάει τα παιδιά του.

Μια μέρα πήγε με το γάιδαρο στο μύλο για να αλέσει δυο σακιά σιτάρι. Πήρε μαζί του και ένα του παιδί, το Γιάννη. Εκεί στο

μύλο ήταν πολλοί χωρικοί και από τα γειτονικά χωριά που περιέμεναν τη σειρά τους να αλέσουν το σιτάρι. Ο δικός μας ο φευτοπαλικαράς πήγε μπροστά για να αλέσει πρώτος. Οι άλλοι χωρικοί τον περιέλαβαν, τον έδειραν, πάνω χέρι κάτω χέρι και τον έριξαν στο ρέμα του μύλου λιώμα.

Γύρισε ο άνθρωπος στο σπίτι πριν αλέσει το σιτάρι. Η γυναίκα, η Προδρομίνια, ρώτησε το γιο της: «Αγόρι μου Γιαννάκη, γιατί δεν αλέστημε το σιτάρι;» «Μανούλα μου», είπε το αγόρι, «τον πατέρα μας μόνο εμείς τον φοβόμαστε και τρομάζουμε. Εκεί στο μύλο κανείς δεν τον λογαριάζει. Του έδωσαν ένα βρωμόξυλο, τον λάνισαν και τον πέταξαν στο ρέμα του μύλου. Πιο ύστερα, τον έπιασαν δυο άνθρωποι, τον έφεραν, τον πέταξαν πάνω στο γάιδαρο και μου είπαν: 'γαϊδουρογάιδαρε, πήγαινε τον πατέρα σου στη μάνα σου', ιδού τον έφερα!»

Αφηγητής: Λευτέρης Σκεντερίδης από το Αφσάρι. Οι γονείς του ήλθαν από την Καισάρεια, καταγόμενοι από την Αλεξανδρέττα. Συνέντευξη, Πλατύ 1953.

10. Ευρώπαγια γέτμιεν εσέκ.

(Καρσαντί)

Σο μεμλεκέτι ήτουν α ζόρη Δεσπότη πολύ δεβασμένο, του πήν τζαι σ'ην Ευρώπη να σπουδάσει σο μέγα το μεκτέπι, να νεγκώσει τζαι να “νοίξει τα φτάλμε του” τεϊ.

Απηδού στέρου τζας 'υρίσκει σπουδαγμένο, τσάπου να βρισκούτουν, τζας τα στριγκάγκαν σα χωρία, σις ορτάδες, σις γάμοι τζαι σα παναῦρια, τάμα λεγκην τι κι: «Ευρώπαγια γέτμιεν εσέκ».

Ατέ το κατζί τζας τα λεγκην, φερίγκην σις χωρώτου μέγο τζαν σιχισί, με κανείς τζο σηκούτουν σο Δεσπότη γνέντα να δώσει το τζεβάπι που του πρέφτει.

Ατο τη μία, σ' ε χωρίος ήτουν αν ασίκ τσενέ ακ σαχαλλούς κεχαγιάς. Τζας ήξην το Δεσπότη να λέτει κι: «Ευρωπαγια γέτμιεν εσέκ», ρώτησεν da: «Δεσπότη Εφεντή, άφ εδέρσιν του σα ρωτώ, με το σον ο τατάς χετς πην σ'ην Ευρώπη;» «Γιοκ τζανήμ», είπεν di ο Δεσπότη'. «Οϊλέ ισέ», είπεν τι τζ' ο κεχαγιάς, «προστουνώ την αγιοσύνη σου Δέσποτα, με συ παλί είσαι εσέογλου εσέκ, ματέμ κι ο τατάς σου χετς τζο πην σην Ευρώπη».

Το μεντζιλίσι τζο πορήγκην να κρατήσει το γιάσιμο.

Απιδού στέρου ο Δεσπότη' σαχίνσεν τζαι άβου για Ευρώπη κατζί τζο πήκεν.

Ερμηνεία

Όποιος δεν πήγε στην Ευρώπη είναι γάιδαρος.

Στην πατρίδα ήταν ένας σπουδαίος Δεσπότης που πήγε και στην Ευρώπη για περιοδεία και για να σπουδάσει στα μεγάλα σχολεία “να ανοίξει τα μάτια του”, καθώς έλεγε.

Από τότε και ύστερα, όταν γύρισε σπουδαγμένος, όπου και να βρισκόταν, σε περιοδεία στα χωριά, σε γάμους και πανηγύρια, πάντα έλεγε πως: «Όποιος δεν πήγε στην Ευρώπη είναι γάιδαρος».

Αυτός ο λόγος, καθώς τον έλεγε, έφερνε στους χωρικούς μεγάλη στενοχώρια, μα κανείς δε σηκωνόταν αντικρύ στο Δεσπότη να του δώσει την απάντηση που του πρέπει.

Κάποτε σε ένα χωριό ήταν ένας άρχοντας με άσπρα γένια και στόμα απύλωτο. Καθώς άκουσε το Δεσπότη να λέει «Όποιος δεν πήγε στην Ευρώπη είναι γάιδαρος», τον ρώτησε:

«Δέσποτα αφέντη, με το συμπάθιο που σε ρωτώ, μα ο δικός σου πατέρας πήγε ποτέ στην Ευρώπη;» «Όχι ψυχή μου», είπε ο Δεσπότης, «Αν είναι έτσι», είπε ο κεχαγιάς, «προσκυνώ την αγιοσύνη σου Δέσποτα, μα αφού ο δικός σου πατέρας δεν πήγε ποτέ στην Ευρώπη, κι εσύ λοιπόν είσαι τότε γαϊδουρογάιδαρος».

Η συνάθροιση δεν μπορούσε να συγκρατήσει τα γέλια.

Από τότε κι ύστερα ο Δεσπότης σιιάχτηρε και δεν ξανάκανε λόγο για Ευρώπη.

11. Τούς μαθαίγκαν γράμματα σο Σαττί. (Σαττί)

Ένας διάλογος με τον πατέρα μου.

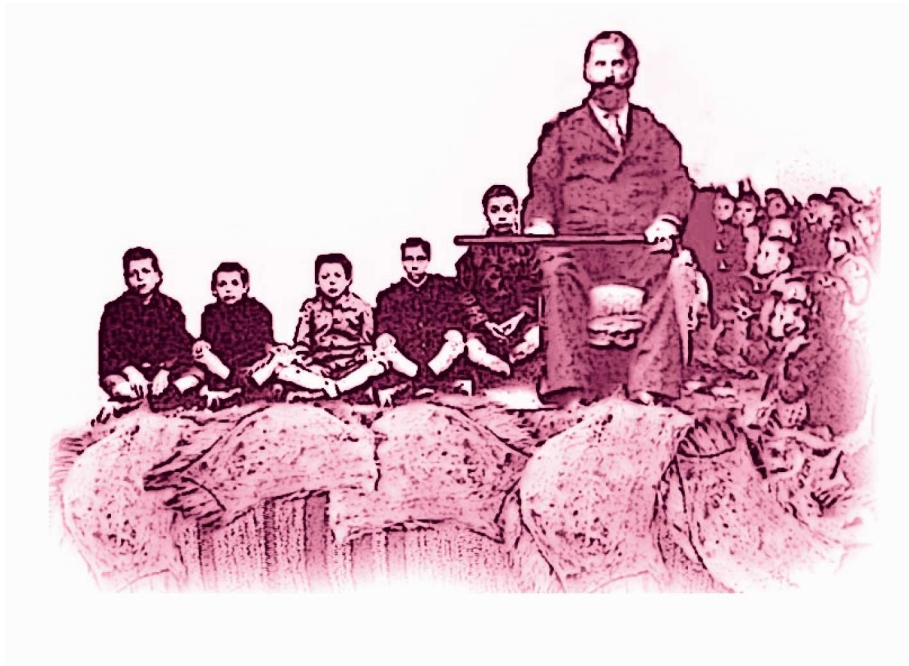
- Τούς ήτουν το σκολείο σας σο χωρίο;
- Σο Σαττί σκολείος τζούχαμε.

Ο Δάσκαλος φταίγκην μάθημα σον οδά 'νος σπιτού. Τα τσοτσούχα μαθαίγκαν λέικα κολουβογράμματα. Του σκολείου τα τσοτσούχα είχαν κοντύλι τζαι πλάκα τζαι αν πόστι. Καθούσανται σο πόστι πάνω σο πάτωμα. Τεμέκ νε πάτωμα. Χώμα πατημένο τζαι α χασίρι για αν παλό ζηού.

Μαθαίνκαμι το ψαλτήρι τζαι το οχτόηχο να ψάλλουμι στην εκκλεσία. Το 'μον ο τατάς ήτουν παπάς τζαι γω κοντά του ήμουν ψάλτης.

Είχαμι α δάσκαλος σαχαλλούς του ήρητην σ 'το Μοναστήρι Ζιντζίδερέ. Τάιμα κουπανίσκην μες μο το ραβδί. Α ημέρα χολιέστην τζαι πασλάτζην πάλι να μας κουπανίζει. Είμεστε δέκα δώδεκα χρονώ παλικαρόκκα. Σηκόθαμ' τζαι πιρτέν πιρέ μο τα πόστα πάτα κιούτα δώκαμ da σο τζουφάλι του.

Ατζείνου ο δάσκαλος πήρην το ραβδί του χύτσεν έφον τζαι πασχά δάσκαλος τζούρητην σο χωρίο μας.

Ερμηνεία

Πώς μάθαιναν γράμματα στο Σαττί.

- Πώς ήταν το σχολείο σας στο χωριό;
- Στο Σαττί δεν είχαμε διδασκλήριο.

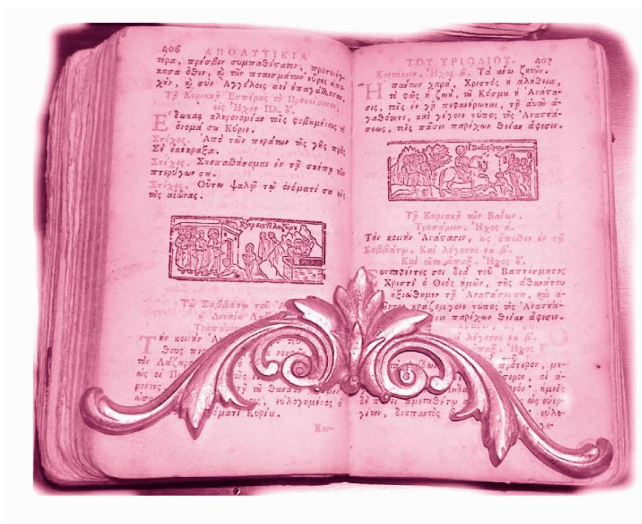
Ο δάσκαλος έκαμνε μάθημα σε ένα δωμάτιο ενός σπιτιού. Μάθαιναν τα παιδιά λίγα κολλυβογράμματα. Οι μαθητές είχαν κοντύλι και πλάκα και μια προβιά. Καθότανε σταυροπόδι πάνω στην προβιά στο "πάτωμα". Δηλαδή τί πάτωμα. Χώμα πατημένο που είχε στρωμένη μια ψάθα ή στην καλλίτερη περίπτωση μια κουρελού.

Μαθαίναμε το φαλτήρι και το οχτοήχι, να ψέλνουμε στην εκκλησία. Ο πατέρας μου ήταν παπάς κι εγώ κοντά του ήμουν ψάλτης.

Είχαμε ένα δάσκαλο με γένια, που ήλθε από το Μοναστήρι του Ζιντζιτερέ (σ. σ. Μονή Αγίου Προδρόμου Φλαβιανών). Πάντα μας έδερνε με το ραβδί. Μια μέρα θύμωσε και άρχισε να μας χτυπάει. Ήμασταν δέκα δώδεκα χρονών παλκιαράκια. Σηκωθήκαμε και με μιας με τις προβιές πάτα κιούτα του δώσαμε στο κεφάλι.

Εκείνος ο δάσκαλος πήρε το ραβδί του έφυγε τρέχοντας και άλλος δάσκαλος δεν ήλθε στο χωριό μας.

Πληροφορία: Ο πατέρας μου, Βασ. Παπαδόπουλος, Πλατύ, 1950.

12. Τούς παραδόθη η νύφη σο δεφό του σεμαδεμένου του. (Σαττί)

Στα Φάρασα τη γλώσσα που μιλούσαν (ιδίωμα της καππαδοκικής) την έλεγαν “ρωμάκα” ή “το μέτρο η γώσσα”. Παρουσιάζω ένα διάλογο εγγονού με τη γιαγιά:

- Εβέ , από το μέτρο, τούς γώσσα ένι, νέ τούρτζικα νέ τα ελληνικά.
- Τα ρωμάκα ογλούμ, ένι του Χριστού η γώσσα.
- Ο Χριστός ήτουν Γιαχουτής, τούς τα κατέσκην τα ρωμάκα;
- Ο Χριστός τζαι οι Απόστολοι, κατέχκαν τσιπ τις γώσσεις ογλούμ.
- Σκολείου είχατι σο Σαττί;
- Είχαμι αν ασερώνα, καθούμεστι σου προβάτου τα πόστα. Γω πιάγα πεντέξι μήνες τζαι 'στέρου ο δάσκαλους χάθην.
- Άβου δάσκαλους τζού 'ρτην;
- Στα δύο χρόνοι στέρου γω σεμαδεύτα τζαι πόμεινα.
- Τούς μαθαίνκητι τα γράμματα;
- Πι αλφα πα, νι αλφα να, γάμα γιώτα γι, άλφα. . Πι-να-γί-α Θε-ο-τό-κος.
Ατζεί Συλλαβίσκαμη
- Το Ευαγγέλιο τούς τα λέγκης;
- Από τζο πορώ ντα συλαβίσου.
- Οι άντροι σας, του ήσαντι μακρά, σ' οποίο τη γώσσα γράφκαν;
- Ατζείνα γράφκαν τούρτζικα μο το ελληνικό αλφαβήτα. Ά 'φορά το μόν ο γιός ο Κοσμάς, πήν σην Αμέρικα τζαι πήταξην α μεκτούπι. Σ'ην άκρα του έγγραφην τζαι α 'ράδα σα ρωμάκα: «έχουμι τζαι πέντα ημέρες του έβκαμι στο βαπόρι». Σωρεύταν τσιπ του σπιτού οι άντροι, τζο πόρκαν να γροικίσουν πώς υρεύει να ειπεί σα τούρτζικα. Η πεθερά μου η μακαρισμένησα, τούρτζικα τζο κατέσκη, με τσαπούς ήξην το που δεβάζουν, γροίκσεν da τζαι είπεν: «ε φσόκκα! πώς εν το ζόρι σας; Δέβαν πέντα ημέρες του έβκαν στο βαπόρι. Απι τζεί στέρου έγγραφην το μεκτούπι!».
- Εβέ μου, πόσα χρονώ παραδώθης;
- Κατέχουτα γουζί μου; Σα δώδεκα σεμαδεύτα σον Κοσμά. Δέβαν πεντέξι μήνες, στέρου ο σεμαδεμένος μου σκοτώθην σο ρουσί. Στρέρου παραδώθα σο δερφό του το Μάρκο του ενότουν παπάς τζαι σον πρώτο μας γιο δώκαμι το όνομα Κοσμάς.
- Σεμαδεύτης τό 'ινα τζαι στέρου παραδώθης σ' άβου τον αδεφό;
- Τσάπους ήμουν σα πεθερικά μου ενόμουν ένα μετ' ετζείνους. Στέρου κανείς τζο μα παίρκειν! Τούς χα να 'υριστώ σο σπίτι μου;

Ερμηνεία***Πως παντρεύτηκε η νύφη με τον αδελφό
του αρραβωνιαστικού της.***

- Γιαγιά, αυτή η δική μας γλώσσα, τί γλώσσα είναι, ούτε τούρκικα ούτε ελληνικά.
- Τα ρωμάκια γιόκα μου, είναι του Χριστού η γλώσσα.
- Ο Χριστός ήταν Εβραίος, πώς και κατείχε τα ρωμάκια;
- Ο Χριστός και οι Απόστολοι, κατείχαν όλες τις γλώσσες* μωρό μου.
- Σχολείο είχατε στο Σαττί;
- Είχαμε μια αχερώνα, καθόμασταν στις προβιές. Εγώ πήγα πέντε έξι μήνες και ύστερα πέθανε ο Δάσκαλος.
- Άλλος δάσκαλος δεν ήλθε;
- Ύστερα από δυο χρόνια εγώ αρραβωνιάστηκα και απόμεινα.
- Πώς μαθαίνατε τα γράμματα;
- Πι άλφα πα, νι άλφα να, γάμα γιώτα γι, άλφα. . . Πα-να-γι-α Θε-ο-τό-νο. Συλλαβίζαμε.
- Το Ευαγγέλιο πώς το έλεγες;
- Αυτό δεν μπορώ να το συλλαβίσω (!).
- Οι άντρες σας που ήταν μακριά σε ποια γλώσσα έγραφαν;
- Εκείνοι έγραφαν τουρκικά με ελληνικό αλφάβητο. Μια φορά ο γιος μου Κοσμάς, πήγε στην Αμερική και έστειλε γράμμα. Στο τέλος έγραψε και μια αράδα στα ρωμάκια: «έχουμε και πέντε ημέρες που βγήκαμε από το βαπόρι». Μαζεύτηκαν όλοι οι άντρες του σπιτιού, δεν μπόρεσαν να καταλάβουν το τί θέλει να πει στα τουρκικά. Η πεθερά μου η μακαρίτισσα, τουρκικά δεν κατείχε, όμως καθώς άκουσε αυτό που διαβάζουν, κατάλαβε και είπε. «Βρε παιδιά ποιο είναι το ζόρι σας; Πέρασαν πέντε ημέρες που βγήκαν από το βαπόρι. Από εκεί κι ύστερα έγραφαν το γράμμα!»
- Γιαγιά μου πόσα χρονών παντρεύτηκες;
- Μήπως ξέρω μωρό μου; Στα δώδεκα αρραβωνιάστηκα με τον Κοσμά. Πέρασαν πέντε έξι μήνες, ύστερα ο αρραβωνιαστικός μου σιοτώθηκε στο βουνό. Ύστερα παντρεύτηκα με τον αδελφό του τον Μάρκο που έγινε Παπάς, τον πρώτο μας γιο είπαμε Κοσμάς.

- Αρραβωνιάστηκες με τον ένα και ύστερα παντρεύτηκες με τον αδελφό του;
- Καθώς ήμουν στα πεθερικά μου, έγινα ένα με εκείνους Ύστερα κανείς δε θα με έπαιρνε. Πώς θα γύριζα στο σπίτι ;

* «και ήρξαντο λαλείν εταίραις γλώσσαις... ήκουον εις έκαστος τη ιδία διαλέκτω λαλούντων». Πράξεις Β, 6

Από το διάλογο προκύπτουν ορισμένα συμπεράσματα:

1. Οι Φαρασιώτες είχαν συνείδηση του γεγονότος πως η γλώσσα που μιλούσαν είναι "η γλώσσα του Χριστού" των ελληνιστικών χρόνων, κάτι ξεχωριστό από τα νέα ελληνικά.
2. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, στο Σαττί πήγαιναν στο σχολείο, έστω και για λίγο χρόνο, και τα κορίτσια!
3. Η διδασκαλία ακολουθούσε τη μέθοδο του "συλλαβισμού".
4. Αρραβώνιζαν, "σεμαδευαν", τα κορίτσια από 12 χρονών. Πιθανόν παλιά να στιγματίζουν την αρραβωνιασμένη στο μέτωπο με ένα σημάδι και έκτοτε την έλεγαν "σεμαδεμένη".
5. Η "σεμαδεμένη" πήγαινε και έμενε στην οικογένεια του μέλλοντος άντρα της πριν από το γάμο.

Σε περίπτωση που "χανόταν" (με οποιοδήποτε τρόπο) ο αρραβωνιαστικός, τη σεμαδεμένη την "χρεωνόταν" άλλος αρσενικός της οικογένειας, εφ' όσον υπήρχε "διαθέσιμος".

Ο Διάλογος είναι αυθεντικός. Η γιαγιά μου Ευλαμπία (παπαδιά του Παπά Μάρκου Παπαδόπουλου από το Σαττί) ήταν 60 ετών περίπου και ο εγγονός 8 ετών. Αφήγηση: στο Πλατύ Ημαθίας, το 1938.

Η Ευλαμπία σε 9 γέννες έκανε 12 παιδιά και απέκτησε 40 εγγόνια και χάρηκε αρκετά δισέγγονα.

Μέχρι το θάνατό της (Φάρασα 1880; - Πλατύ 1955) έπλεκε, ύφαινε χαλί στον κάθετο αργαλειό (σιέρι) και έλεγε παραμύθια στα εγγόνια της.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΦΑΡΑΣΙΩΤΙΚΟ

Αναφέρονται οι Φαρασιώτικες λέξεις που περιέχονται στα κείμενα και όσες είναι παραλλαγμένες ελληνικές, ή Τουρκικές. Σημειώνονται και περσικές (περσ.), αραβικές (αραβ.), εβραϊκές (εβρ.) και άλλες λέξεις που ενδεχομένως πέρασαν στην Καππαδοκική πριν από την τουρκική κατάκτηση. Τα Φάρασα, που βρίσκονται στο Ανατολικό μέρος της Καππαδοκίας, ήλθαν σε επαφή με Πέρσες και Άραβες πριν από τους Σελτζούκους Τούρκους..

Οι Αραβικές και Περσικές περιέχονται στην «καραμανλίδικη» της οποίας το λεξιλόγιο διαφέρει κατά μεγάλο μέρος από τη σύγχρονη τουρκική.

Όπου δεν αναφέρεται προέλευση, είναι Καππαδοκική λέξη.

Επίσης καταγράφονται και λέξεις που προέρχονται από την αρχαία ελληνική (αρχ.) ή βυζαντινή (βυζ.).

Υπάρχουν σημαντικές διαφορές στο λεξιλόγιο ανάμεσα στη Φαρασιώτικη και στις διαλέκτους των άλλων οικισμών της Καππαδοκίας, που παρατίθενται στο παράρτημα. Ο προσεκτικός αναγνώστης θα διαπιστώσει σημαντικές διαφορές και στα αντίστοιχα κείμενα.

Προφορά των τουρκικών γραμμάτων:

Ο Κεμάλ, όταν εδραιώθηκε η τουρκική Δημοκρατία, διόρισε μια επιτροπή Ευρωπαίων και Οθωμανών Τουρκολόγων για να “αποκαθάρει” τη γλώσσα από τα Περσικά και Αραβικά κατάλοιπα. Αποφάσισε να καταργήσει το παλιό αλφάβητο (το αραβικό) και να χρησιμοποιήσει νέο προσαρμοσμένο στα ευρωπαϊκά δεδομένα. Μια σκέψη να χρησιμοποιηθεί το ελληνικό αλφάβητο, με το οποίο ήταν ήδη εξοικειωμένοι οι Τούρκοι από τα Καραμανλίδικα, δεν πέρασε για λόγους προφανείς. Προτιμήθηκε το λατινικό αλφάβητο προσαρμοσμένο στους τουρκικούς φθόγγους. Το λεξιλόγιο της σημερινής τουρκικής είναι ζήτημα να περιλαμβάνει το 1/3 των παλαιών λέξεων. Η επιτροπή άλλαξε τη λέξη mektep (σχολείο), πήρε το γαλλικό ecole και δημιούργησε τη νέα τουρκική λέξη ocul (!) Άλλαξε τη λέξη horanta (οικογένεια) και έπλασε τη λέξη aile. Αυτή η διαδικασία συνεχίζεται μέχρι και σήμερα.

Το λατινικό αλφάβητο συμπληρώθηκε με νέα γράμματα τα οποία αποδίδουν κατά το δυνατό τους τουρκικούς φθόγγους: ö, ü, ç, ş, ğ, ı. Ενδιάμεσοι φθόγγοι αποδίδονται με τα γράμματα: û, ê, î, â. Στα νεότερα λεξικά, γίνεται όλο και περιορισμένη χρήση αυτών των τελευταίων γραμμάτων.

C, c = τζ, Ç, ç = τσ, Ö, ö = οε, Ü, ü = u γαλλ, Ğ, ğ = γ, G, g = γγ,

Y, y = γ λεπτό, Ş, ş = σ παχύ, I, i = i παχύ, İ, i = i,

û, ê, î, â προφέρονται λεπτά.

Από τα Φαρασιώτικα κείμενα, περίπου δέκα δώδεκα σελίδων, ξεχώρισα γύρω στις 350 λέξεις, οι οποίες θεωρώ πως θα είναι “άγνωστες” στο μη ειδικό αναγνώστη. Από αυτές είναι περίπου: 30% παραλλαγμένες ελληνικές, 30% τουρκικές, 8,5% αραβικές, 9% περσικές, 1 εβραϊκή, 3 λατινικές και 21% “καππαδοκικές”, που δεν μπόρεσα άλλως να “ετυμολογήσω”. Όσες ελληνικές λέξεις είναι “αναγνωρίσιμες” δεν περιλαμβάνονται στον πίνακα.

A

α = ένας / μία / ένα (κοινό για τα τρία γένη. Το άρθρο διατηρείται: ο, η, το)

αβγάτ'ς = αναβάτης / ιππέας / καβαλάρης.

άβου, άβο = άλλο

άβουγο, άβγο, το = άλογο

αβούτζι, αούτζι = έτσι

αβτζής / -ίδες = κυνηγός / κυνηγοί > τ. av-ci, av = κυνήγι

αβτζιλίκι, το = περιοχή κυνηγίου / θήρα > τ. avcılık

αγζί = το στόμα του > τ. ağız = στόμα

αγός, ο = λαγός

αζγούνι = εξερεθισμένος, νευρικός > τ. azgın

αίτζής, ο = αρκουδιάρης > τ. ayı-ci, ayı = αρκούδα

άλεϊ = μόνο > τ. aleyh = εναντίον

ακ σαχαλλούς, ο = άσπρο - γένης > τ. ak sakal-lı, μεταφ. γέρων

αμναίνουμε = οργώνουμε (λαμναίνω = οργώνω)

αναμβρό = προηγουμένως > ανά + εμπρός

αντό = μερικά

απιδέ σέρου = από αυτό κι' ύστερα

απιδού = απ' εδώ

απός, ο = αωπός > αλεπού

αρέτσα, χαρέτσα, χ'αρε = τώρα δα

αρός = γερός / ζωντανός

ασκ ολσούν = εύγε > αραβ. aşk αγάπη, olsun, να γίνει, p. olmak

ασλανίχι, το = αστεϊσμός

ασλάνος, ο = λιοντάρι > τ. a(r)slan

άσλη = σημασία / βασικώς > αραβ. asl / asil θεμέλιο

ασότρα, η = υδρορρόα / αυλάκι νερού

ατέ = με τη μία / με μιας / αμέσως

ατόνε = κάποιος

ατσίκ τσενέ = πολυλογάς > περσ. aşık, ανοιχτό, çene, σαγόνι

άυνι = όμοια > τ. ayı

αυτέν = αυθέντης / κύριος

άφ εδέρσιν = με συγχωρείς > af edersin. [αραβ. af]

αχίλι, το = νους / μυαλό > αραβ. akıl

αχιλλούς = μυαλωμένος > αραβ. akıl-lı

αχτούνε = κλωτσούν > λακτίζω < λακτώ < αχτώ

αώνι, το = αλώνι

B

βο, το = αυγό, πληθ. βα

βουρκανίζω = ουρλιάζω

βουρτόνι, το = βουρδών / βορδώνιο, μουλάρι / ημίονος

βυνατό = δυνατός (για τα τρία γένη)

Γ

γαϊρίδι, το = γαϊδούρι / γαϊδαρος

γαλάς, ο = κάστρο > τ. kale

γαραννίχι, το = σκοτάδι > τ. karanlık

γεμέκι, το = φαγητό > τ. yemek = τρώγω, φαί

γιαβάσα = σιγανά > τ. yavaş

γιαναστεύω = πλησιάζω > τ. yanaşmak

γιок = όχι > τ. yok

γιόξαμ = μήπως, ειδ' άλλως > τ. yoksa

γιουμπρούχι, το = γροθιά > τ. yumruk

γκέτμιεν = που δεν πηγαίνει > τ. gitmek «πηγαίνω»

γκιορέ = ως προς / αναλόγως > τ. göre

γνέντα = έναντι / απέναντι < αγνάντια

γουβάλι, το = βουβάλι
 γουί, το = γουβί < γούβα / λάκκος > αρχ. γύπη ίσως < λατ. guba
 γουργούρι, το = λαιμός < γούργουρας < βυζ. «γουργουρισμός»
 γουτζαχλατίζω = αγκαλιάζω > τ. kucaklamak
 γουτνί, το = μεταξωτό ύφασμα
 γροικάγκαν = γνώριζαν > βυζ. αγρ(ο)ικώ = καταλαβαίνω / ακούω
 γρουκάτα, η = αγριόγατα

Δ

Δαιβοσύνη, η = διαβολιά / πονηριά
 δεβαίνκε = διάβαινε / περνούσε, ρ, δεβαίνω
 δεβάσκαν = διάβαζαν (διαβάζω < δεβάζω)
 δεχούς = δίχως
 δομένο, ο, η, το = δαιμόνιο / δαιμονισμένος / τρελός
 δοτσεν = έδωσε / χτύπησε (αόριστ. του κρούω, όχι του δίδω)
 δρα = αδρά / μεγάλα

Ε

ε = ένα
 εδό = έλα, προστ. του έρχομαι, εδό αδέ: έλα εδώ
 έκουασε = έκλασε ρ. κουάνω «κλάνω»
 ελμάς = διαμάντι > αραβ. elmas
 ένι = είναι
 εννά = γεννά
 έντσεν = γέννησε ρ. εννάω «γεννώ»
 εσόεγλου εσέκ = γαϊδουρογαϊδαρος > τ. eşek-oğlu eşek
 έφκωσε = άπλωσε (φκώνω = απλώνω)

Ζ

ζαναχέπ = ζαναχεύω / κοροϊδεύω
 ζαπίτ'ς = αξιωματικός > αραβ. Zâbit = αρχηγός
 ζελμόνσεν = ξέχασε, ρ. ζελμονώ
 ζιντζί, το = αλυσίδα > περσ. zencir > τ. zincir
 Ζιντζίτερε = τα Φλαβιανά. (Σε απόσταση δυο ώρες δρόμο από την Καισάρεια ήταν η Μονή Ιωάννου Προδρόμου Εκεί η έδρα του Μητροπολίτη Καισαρείας και τα Εκπαιδευτήρια: Ιερατική (ισότιμο με τα εν Ελλάδα Γυμνάσια), Διδασκαλείο Θηλέων, Ορφανοτροφεία Αρρένων και Θηλέων)

ζόρι = δυνατό, δυσκολία > περσ. zor

Η

ήγρεψε = κοίταξε, γρεύω = κοιτάζω

Θ

θάλι, το = λίθος, πέτρα
 θέκνω = θέτω, τοποθετώ

Ι

ιζίνι, το = άδεια, διαταγή > αραβ. izin
 'ινούτουν = γινόταν, 'ίνουμαι, γίνομαι, ωριμάζω
 ινσάνι, το = άνθρωπος / νοήμων > αραβ. insan
 ιτσινέ = μέσα > τ. içi-ne, iç

Κ

Καβάρη κάτζι, το = Καβάρη βράχος, τοπωνύμιο στα Φάρασα
 κάκα, τα = περιπτώματα
 καλπατούνι, το = τανάλια > αραβ. kelpeten
 κάμα, τα = άσκημα > τ. gam = καημός, θλίψη
 καμπά νταής, ο = παλικαράς, τραμπούκος > τ. kaba-dayi (μπάρμπα)
 κανάβι, το = σκοινί
 κανίζω = σκίζω / σπάζω
 καπατίστη = έκλεισε (καπατίζω «καλύπτω») > τ. karatak
 καπλάνι, το = τίγρης > τ. karlan

καρά κίσι, το = καταχείμωνο > τ. kara-kis (μαύρος χειμώνας)
 καργάς, ο = κάργια / κόρακας > τ. karga
 κατάρ = όσο > τ. kadar
 κατέχκανε = κατέχανε / γνώριζαν, (ρ. κατέχω, γνωρίζω την αλήθεια)
 κατζέφκην = μιλούσε, κατζεύω = ομιλώ > κατζί = λόγος, ποντ. καλατζεύω
 κάτζι, το = βράχος > τ. kaya
 κατιέν = ουδέποτε / καθόλου > τ. katiyen
 καφέσι, το = κλουβί > τ. kafes
 κερράνι, το = περιδέραιο / καδένα > περσ. gerdanlik > gerdan «λαιμός»
 κέσκε = είθε / μακάρι > τ. keške
 κετζέ γιαρισή = μεσάνυχτα > τ. kece-yarisi
 κεσίμι, το = το ζην / βίος > τ. geçim
 κεσιντίσετε = ζήσετε, ρ. κεσιντάω > τ. geçinmek, βιοπορίζομαι
 κιλαλάτζι, το = σκατουλάκι σε σβόλο
 κλουτζίστρα, η = κλώσσα, (κλωσάστρα)
 κοζλούχα, τα = ματογυάλια / διόπτρες > τ. göz-lük (göz, μάτι)
 κομπώσει = ξεγελάσει, ρ. κομπώνω / ξεγελώ / απατώ
 κόνσεν = πέταξε, ρ. κοντάω > ακοντίζω;
 κοσί, το = σιτάρι
 κουβαλάτσεν = κυνήγησε / κατατρόπωσε, ρ. κουβαλατώ
 κουγιουμτζής, ο = κοσμηματοπώλης > τ. kuym-cu, kuym, κοσμήματα
 κουμάσι, το = χοιροστάσιο / κοτέτσι
 κουμουσώνα = ασημένια > τ. günyüş, άργυρος
 κουνάχι, το = αμαρτία > περσ. günah
 κούρβα, η = πόρνη > λατ. curva «κυρτή, καμπύλη»
 κούτι = κομμάτι / λίγο (χρόνο) / λίγα λεπτά
 κόφα, η = κόρφος / άνοιγμα ποδιάς
 κως, ο = πισινός

Λ

λαχτόρι, το = αλέκτωρ / κόκορας
 λέικο = λίγο
 λια = λίγα

Μ

μαδέμ = αφού > τ. madem
 μαθόπωρο, το = φθινόπωρο
 μαργκάωσεν = μάλωσε, ρ. μαργκαώνω
 μασάλι, το = παραμύθι > αραβ. masal
 μασία, η = όρκος / ορκωμοσία > αρχ. ρ. όμνυμι < ομνύω
 ματεμ = αφού / εφόσον > τ. madem
 μαχζένι, το = κελάρι > αραβ. mahsen
 μαχσούλι, το = βλαστάρι / μωρό / καρπός > αραβ. mahsul
 μέγκενε, η = παγίδα (για λύκους κλπ) / σφιγκτήρας > τ. mengene > μάγγανον
 μείντάνι, το = πλατεία / ξέφωτο > τ. meydan
 μεμλεκέτι, το = πατρίδα / χώρα > τ. memleket
 μεντζιλίσι, το = σύναξη / συμβούλιο > αραβ. meclis
 μέρσεμ = αληθώς / φάνηκε πως > τ. meşer, meşerse
 μεσελές, ο = υπόθεση / πρόβλημα > τ. mesele
 μεχτάρης, ο = πρόεδρος κοινότητας > αραβ. muhtar
 μιδέε, ο = στομάχι > αραβ. mide
 μιτσίκκο, το = μικρούτσικο
 μούντος, ο = μούντζα < βυζ. μούντα < μουντός, (άλειφαν στο πρόσωπο με ανοιχτή
 παλάμη γεμάτη καπνιά αυτούς που διαπόμπευαν)
 μουράτε, τα = επιθυμία / σκοπός > τ. murat
 μουχαρεπές, ο = πόλεμος > αραβ. muharebe,
 μπαλζαμάς, ο = ξεροτήγανο > τ. bazlama

μπάς = κεφαλή, αρχή > τ. baş = κεφαλή, başım = κεφαλή μου,
 μπενί = εμένα > τ. beni, ben = εγώ
 μπίλενε = διακριτά / αναγνωρίζω / διακρίνω > τ. bilmek = γνωρίζω
 μπόρκεν = μπόρεσε, πορώ, μπορώ
 μπρο = προηγούμενος, παλιός
 μυριολογίσκι = λέει μύρια, μυριολογάει, ρ. μυριολογώ

N

Ναμουσλούς = αξιοπρεπής / νομοταγής > αραβ. namuslu > ελλ. νόμος
 νανόστε = διαλογίστηκε / σκέφτηκε > αρχ. ανανοούμαι < διανοούμαι
 νάσουν = οργώσουν, ρ. νάζω
 νε = ούτε / τι / ό,τι > τ. ne
 νεγκώσουμε = να τριγυρίσουμε ρ. νεγκώθω = περιφέρομαι
 νεκρούτου = άκουγε, ακροώμαι / ακούω με προσοχή
 νομάτης, ο = άτομο / άνθρωπος, ονομάτης > από τον πληθ. «ονομάτων»
 ντάγι, το = τσουβάλι
 ντάιμα = πάντα > τ. daima
 ντερβίσης, ο = δερβίσης > περσ. derviş, Μουσουλμάνος πλανόδιος μοναχός
 ντερέ, δερέ = ρέμα, ρυάκι > τ. dere
 ντιλπέρτσα, η = καλλονή / νεράιδα > τ. dilber
 ντόστης, ο = φίλος > περσ. dost
 ντουλγκέρ, ο = ξυλουργός > περσ. dülgər
 ντουρ = περίμενε / στάσου > τ. dur προστ. του durmak

Ξ

ξιά = πέφτει, ξείλσε, (ε)ξείλτσε / έπεσε
 ξυγανίζω = ξεφλουδίζω (ρόκες καλαμποκιού)

O

οϊλέ ισέ = αν είναι έτσι / επομένως > τ. öyle ise
 οράνι, το = ερείπιο / χάλασμα > τ. ören
 ορμάνι, το = δάσος / ρουμάνι > τ. orman
 ούμμα = ναι
 ουσουνέ = επί πλέον > τ. üstüne (πάνω του)

Π

πα = πάλι / τι / πώς
 παγάνι, το = ρέμα, χαράδρα
 παϊντζεν = λιποθύμησε ρ. παϊντώ > τ. bayılmak
 παλί = λοιπόν
 παρκαμίνα, η = παρά-κάμινος / καπνοδόχος / τζάκι
 παρτσαλατίζει = κατασπαράζει, ρ. παρτσαλατίζω > τ. parçalanmak
 πασαρέμεις = καταφέρεις, ρ. πασαρεύω > τ. başarmak
 πασκά = άλλο > τ. başka
 πασλατίσκην = άρχιζε > τ. başlamak
 πάτα κιούτα = πάνω χέρι - κάτω χέρι > τ. patak «ξύλο / δαρμός»
 πέγος, ο = άρχοντας, μπέης > τ. Bey
 πεκλετίζω = περιμένω > τ. beklemek
 πέλκι = ίσως > τ. belki
 πενεντάβου = μεταξύ τους
 περισάν = ταλαίπωρος / αξιολύπητος > περσ. perişan
 πην = πήγε
 πητάξω = στέλνω, ρ. πητάζω
 πίρ μη = προτού
 πιρτέν μπιρέ = με μιας / ξαφνικά > ένα κι ένα > τ. birden bire
 πίσι = βρώμικο > τ. pis (για τα τρία γένη)
 πιτίχι, το = γυναικεία απόκρυφα
 ποίκουμε, κάνουμε (αόριστος του ποιώ), ποίκα = έκαμα
 πομεινά = εναπομείναντα / άλλα / επόμενα

πομένω = απομένω / παραμένω
 πόρκεν = μπόρεσε, ρ. πορώ, μπορώ
 ποσάλτσεν = απόλυσε, ρ. ποσαλτίζω > τ. boşalmak
 πόστι, το = προβιά / δέρμα > rost [πόσθη, το δέρμα που περιβάλλει το πέος]
 πός; πο; = τί;
 που γερέ = σε τέτοια θέση > τ. bu yere
 πουά = πολλά (για τα τρία γένη)
 πουλπούλι, το = αηδόνι > περσ. bülbül
 πουρτσούχος, ο = ασβός > τ. porsuk
 πουσμάνι = μετανιωμένος > τ. rişman olmak
 πουσιέγω = λουφάζω / κρύβομαι > τ. rusmak = σιγώ
 πρακανάς, ο = σκαθάρι
 προμπήσει = πρωτομπεί, πρώτο έρθει, ρ. προ μπαίνω

P

ράδα, η = αράδα, σειρά,
 ράστα, η = συναπάντημα / τυχαίο > τ. rast
 ρκούδι, το = αρκούδι / αρκούδα
 ρνίθι, το = όρνιθα / κότα
 ρουσί, το = όρος / βουνό

Σ

Σαγιάς, ο = προστασία / φήμη > τ. şayia
 σαπούρι, το = υπομονή / κουράγιο > τ. sabir
 σάσι, το = φωνή / ήχος > τ. ses
 σατσμάς, ο = διασκόρπιση, μεταφ. σκάγι κυνηγίου > τ. saçma
 σαχίνσεν = σκιάχτηκε
 σειμός, ο = χειμώνας > αρχ. χειμών
 σελάμι, το = χαιρετισμός > εβραϊκά selem, αραβ. Selâm aleykûm: ειρήνη υμίν, και η απάντηση: ve aleykûm es selâm
 σεραχάτι, το = σαφήνεια / πραγματικότητα > τ. serahat
 σερμπέσα = ελεύθερα / αμέριμνα > τ. serbest
 σεφίλι = άθλιος > τ. sefil, sefil-lik = αθλιότητα
 σήρο 'ναίκα = χήρα γυναίκα
 σιτζιράτσεν = πετάχτηκε / αναπήδησε > τ. sıçramak
 σιτσάριμ = χέζω > τ. sıçmak.
 σκούντε = σκούζουν, ουρλιάζουν
 σκρόφα, η = λεχώνα γουρούνα > λατ., scrofa, μεταφ. βρομοθήλικο
 σοιρίδι, το = χοιρίδιο / γουρουνόπουλο / γουρούνι
 σολούχι, το = πνοή / αναπνοή > τ. soluk
 σουράτ, το = πρόσωπο > αραβ. surat
 σοφράς, ο = χαμηλό τραπέζι > αραβ. sofrā
 σοχάχι, το = σοκάκι / δρομάκι > αραβ. sokak
 στσάιτι, η = σκιά > σκιάδειο
 στανιέρη, ο,η,το = ασθενής / ασθενιάρης / αστεινάρης / στανιέρης
 στριγκάγκαν = καλούσαν, ρ. στριγκάω = προσκαλώ
 στσυλλιά, τα = σκυλιά
 συραίνω = πυροβολώ, τουφεκίζω
 σωρεύω = μαζεύω > σωρός

T

Ταζό, ο,η,το = νέο / νεαρά > περσ. taze
 ταϊ, η = τροφή για οικόσιτα ζώα > ταγή > αραβ. tayin
 τάιμα, δάιμα = πάντα, πάντοτε > τ. daima
 ταμάμ = πλήρης / εντάξει > αραβ. tamam
 τανίζω = τεντώνω / τανύομαι
 τανισευτούμε = συμβουλευτούμε > τ. tanişmak > περσ. tanimak
 τάνσην = άρπαξε, ρ. ταντίζω = αρπάζω

ταρός, ο = καιρός
 τάσι, το = πιάτο > περσ. tas
 τε = μόριο επιτακικό, τε μπρό = προηγουμένως, τε στέρου πιο ύστερα
 τεϊ = ομιλία > τ. deyi, demek
 τεκκέδες, οι = λεπτά της ώρας > τ. takika
 τελέφι, το = τελευτή / θάνατος / καταστροφή > τ. telef
 τελλάλης ο = διαλαλητής / δημόσιος κήρυκας / μεσίτης, κ. τελάλης > tellal
 τεμέκ = δηλαδή / τότε / να πούμε > τ. demek
 τεμίσης, ο = καύσωνας, κάψα του καλοκαιριού
 τένσαν = ακούμπησαν / στήριξαν, ρ. τεντάω
 τέρκεν = λέγοντας > τ. demek
 τερπιελής, ο, η = ευάγωγος / κόσμιος > αραβ. terbiye-li, terbiye = ανατροφή
 τερτίπι, το = συνήθεια / τρόπος > τ. tertip
 τετικοντού = κουτσομπολιό > τ. dedikodu
 τζα = εκεί
 τζάβου = ακόμη (τζαι άβου, και άλλο)
 τζαν σιχισί, ο, το = στενοχώρια > περσ. can sikisi «σφίξιμο ψυχής»
 τζαναβάρι, το = θεριό > περσ. canavar
 τζανήμ = ψυχή μου > τ. canim, περσ. can = ψυχή
 τζάπου = όπου
 τζας = όπως / καθώς
 τζαχρί, το = καλαμπόκι
 τζεβάπι, το = απάντηση > αραβ. cevap
 τζελέ, η = κουτσουλιά / βρωμιά
 τζιζμέδε, τα = σπιρούνια / μπότες ιππέα > τ. cizme
 Τζερετζή, η = Κυριακή
 τζιράχτες, οι = δούλες / υπηρέτριες > περσ. cizak
 τζο = όχι, δεν / τζό 'νι = δεν είναι
 τζογάπην, τζεβάπι, το = απάντηση > αραβ. cevap,
 τζούνεται = τζο ίνεται / δε γίνεται
 τζυνογάρ, ο = κυνηγάρης / αετός
 την εβή, την ευίσα = αύριο την αυγή
 τι τσο κρους = δεν με προσέχεις > δεν τείνεις ους (ω-τί-ον / αυτί)
 τιδέ = ιδού
 τιπκε = ολόιδιο > τ. tirki
 τίπος = τίποτε / σο τίπος / γιατί
 τόστι, ο = φίλος > περσ. dost
 του = που / άρθρο γεν. του
 τουβεκέλ, ο, η = αγαθός / χαζούλης / “σεμνός”
 τουκάνι, το = > βυζ. δοκάνο (τάβλα με τσακμακόπετρες για αλώνισμα) > δοκός
 τουλ γαρί = χήρα γυναίκα > τ. dul kari
 τουρ χελέ = στάσου λίγο > τ. dur hele
 τουρλού = διαφορετικά > τ. turlu (το φαί “διάφορα”; πατάτες, μελιτζάνες κλπ)
 τους = πώς
 τουταμάμ > δεν μπορώ να κρατήσω > τ. tutmak = κρατώ
 τουφάνι, το = ανεμοθύελλα > τ. tufan, Tufan = ο Κατακλυσμός του Νόε
 τσαγίρι, το = βοσκότοπος / λιβάδι > τ. cayiri
 τσάκσην = τσάκισε, ρ. τσακώνω = σπάζω
 τσαλούς, ο = τσαλιά / φρύγανα / φροκάλι > τ. çali / θάμνος
 τσανάχι, το = τσανάκι / γαβάθα > τ. çanak
 τσάπου = όπου
 τσαρές, ο = τρόπος / λύση / διέξοδος > περσ. çare
 τσάρι, το = τρίχα
 τσατλατηρατσάν = θα με σκάσεις > τ. çatlamak > πλαντάζω
 τσενές, ο = σαγώνι > περσ. çene

τσίκκι, το = τόξο

τσιπ = όλοι, όλα

τσιράχος, ο = υπηρέτης / δούλος > περσ. ζιrak

τσιρμαλάτσεν = γρατζούνισε, ρ. τσιρμαλατίζω > τ. tirmalamak

τσιρπαλατίζω = σφαδιάζω > τ. çirpilmek = τινάζομαι

τσιφτές, ο = ζεύγος, μεταφ. δίκαννο > περσ. çifte, çift «διπλός»

τσοτσούχι, το = παιδί > τ. çocuk

τσούνκι = διότι / επειδή > περσ. çünkü / çünkü

τσούς τα = κάψε το / τσουρούφλισε, ρ. τσούζω

τσουφαλάς, ο = (κεφαλής) επικεφαλής

τσύλσανε = κύλισαν, ρ. τσυλίζω

Φ

φροκαλίζω = σκουπίζω με φροκάλι «σκούπα» > βυζ. φροκαλώ > φλοκαλώ > αρχ. φιλοκαλώ «διακοσμή – αγαπώ το ωραίο»

φσόκκο, φσάχι, το = αγόρι / υπηρέτης > τ. uşak

φουακιάρ, ο, η = φύλακας

Χ

χα = να / θα

χαβατίσι, το = νέο / είδηση > αραβ. havadis

χαβλούς, ο = αυλή

χάιρ = όχι > τ. hayir, και αραβ. hayir αγαθοεργία

χάϊτζι, το = λαγκάδι / κοιλάδα

χάιπιστι = άντε λοιπόν

χαλέ = ακόμη > τ. hele

χαραή, η = (χαραγή) πρόσωπο

χαρέτσα = τώρα αμέσως

χαχανάσα, η = μονοκέρατη γίδα μεταφ. χαζή γυναίκα

χαχλούς, ο, η = δίκαιος / θεμιτός > αραβ. hak-li, hak = δίκαιο

χαχσούζης, ο, η = άδικος > τ. hak-siz

χέμεν = αμέσως > περσ. hemen

χερκές = καθείς > περσ. herkes

χετς = καθόλου > περσ. hiç

χολιέζομαι = θυμώνω / χολώνομαι > αρχ. χολώ

χοραντάς, ο = οικογένεια > αραβ. - περσ. horanta

χορλατίζω = ροχαλίζω > τ. horlamak

χουζούρι, το = ησυχία / άνεση > αραβ. huzur

χούι, το = ελάττωμα / ιδιορρυθμία > περσ. huý

χρεία, η = χρειαζόμενα (προσφάγι για εργάτη που πάει στο χωράφι)

χρος, ο = χρέος

χύτσεν = έτρεξε, ρ. χυτάω

χως = έως

Ψ

ψεό, ο,η,το = ψηλός

Ω

ώνεμα, το = νόημα / νεύμα

Ω νιμά = Ω μητέρα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

ΣΥΛΛΗΣ, ΑΡΑΒΑΝ

& ΓΟΥΡΔΟΥΝΟΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:**Παραμύθια από την Καππαδοκία του καθηγητή Richard M. Dawkins.**

Ο Richard M. Dawkins (1871-1955) Καθηγητής Γλωσσολογίας στο Πανεπιστήμιο Cambridge και διευθυντής στο British School Athens, υπηρέτησε την ελληνική φιλολογική επιστήμη σε διάφορους τομείς, αλλά κυρίως ασχολήθηκε με τη γλωσσολογία και ιδιαίτερα με τις διαλέκτους των Ρωμιών.

Επισκέφτηκε τις επαρχίες της Ανατολής τέσσερις φορές στο διάστημα 1909-1914, με πολύ δύσκολες συνθήκες τις οποίες επέτειναν τα προβλήματα του Α΄ παγκοσμίου πολέμου. Μελέτησε τις ελληνικές διαλέκτους των Ρωμιών της Μικράς Ασίας. Το πλούσιο υλικό που συγκέντρωσε περιλαμβάνεται σε δεκάδες μελετήματα και άρθρα. Η «σοδειά» του σχετικά με τις διαλέκτους είναι συγκεντρωμένη στο μνημειώδες έργο του (700 πυκνογραμμένες σελίδες) «Modern Greek in Asia Minor. . .», Cambridge, 1916.

Κατέγραψε από το στόμα του λαού από Σύλλη και Καππαδοκία 95 παραμύθια: Σύλλη (7), Τελμησό (3), Φερτέκι (1), Αραβάν (3), Γούρδουνος (4), Ούλαγατς (12), Μιστί (1), Αξό (7), Μαλακοπή (1), Φλοϊτά (8), Σίλατα (5), Ποτάμια (Ντερέκιόι) (2), Φάρασα (32), Τσουχούρι (4) Κίσκα (1), Αφσάρι (4). Επιλογή από τα παραμύθια που αποθησαύρισε ο Dawkins περιλαμβάνονται στην παρούσα έκδοση. Δύο από τα Φάρασα που αναφέρθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, ένα από τη Σύλλη, δύο από το Αραβάν και ένα από το Γούρδουνος, παρατίθενται στα επόμενα. Παραθέτω και ξεχωριστό λεξιλόγιο για αυτά τα κείμενα, που διαφέρει σημαντικά από το Φαρασιώτικο λεξιλόγιο.

Η Σύλλη (Sille). Βρίσκεται γεωγραφικά, εκτός της Καππαδοκίας, στην κεντρική Μ. Ασία κοντά στο Ικόνιο. Όμως, από άποψη γλώσσας, ηθών και εθίμων κατατάσσεται στην ομάδα των ελληνικών κοινοτήτων της Καππαδοκίας. Η Σύλλη ήταν η μόνη ελληνόφωνη κοινότητα στη Λυκαονία κατά την Ανταλλαγή. Όμως, ο Καισαρείας Παΐσιος Β΄ σε μια περιοδεία του στα μέσα του 19ου αι. εντόπισε στην επαρχία 23 ελληνόφωνες κοινότητες σε σύνολο 43 (Τ. Α. Σαλκιτζόγλου “Η Σύλλη”, Ι Μ Ε 2005, σ. 160)

Απέχει 10 χλμ. ΒΔ του Ικονίου, στις υπώρειες του Γκεβελή Νταγ, σε υψόμετρο 1115 m. Λίγα χρόνια πριν την Ανταλλαγή θα είχε περίπου 3000 ελληνόφωνους Χριστιανούς και διπλάσιους Τούρκους. Εδώ έφτασαν με την Ανταλλαγή μόλις 1518 ψυχές (Κ. Μ. Σ. “Η ΕΞΟΔΟΣ Β”” σελ. 350). Ήταν Μουδουρλίκι που υπαγόταν στο Βαλελίκι Ικονίου. Εκκλησιαστικά ανήκε στη Μητρόπολη Ικονίου.

Το Αραβάν. Βρίσκεται 110 χλμ. ΝΔ της Καισαρείας και 31 χλμ. της Νίγδης. Ήταν Μουχταρλίκι που υπαγόταν στο μουτσαριφλίκι Νίγδης και στο Βαλελίκι Ικονίου. Εκκλησιαστικά ανήκε στη Μητρόπολη Ικονίου. Με την Ανταλλαγή έφτασαν εδώ 78 οικογένειες ελληνόφωνοι, 245 ψυχές (Κ. Μ. Σ. “ΕΞΟΔΟΣ Β””, σελ. 214).

Το Γούρδουνος. Βρίσκεται 109 χλμ. ΝΔ της Καισαρείας και μόλις 2,5 χλμ. της Νίγδης. Με την Ανταλλαγή έφτασαν εδώ 67 οικογένειες – 213 ψυχές. Η Γλώσσα ήταν ελληνική (διάλεκτος της καππαδοκικής). Ήταν Μουχταρλίκι που υπαγόταν στο μουτσαριφλίκι Νίγδης και στο Βαλελίκι Ικονίου. Εκκλησιαστικά ανήκε στη Μητρόπολη Ικονίου.

1. Του Πατισάχου η κόρη
του παρεδόθη τον Σταχτητή.
(Dawkins σελ. 284)
Σύλλη.

Ήτουν εἷς Πατισάχης, εἶσι μινιά μαναχε' κόρη. Πολ'ὐ χοσάσσα ἦτουν χέμκι πολ'ὐ αγαλούσσα ἦτουν. Τούση κόρη ἔμασι πολλές γλώσσες. Βαβάς φης μινιά μέρα παγαίνν'ει να ρω-
φήση του μάνδι ὄφι, «Να ριούμ,»
κόρη μου ζίνα σε πάρη;

Μάνδης κι λαεὶ του ὄφι, «Κό-
σου κόρη σε πάρη του σταχτητή.»

Πατισάχης κι - πιάνν'ει του
χολ'ή. Έρσιτι σπίζιν δου. Πάιρει
φην γόρην δου, παγαίνν'ει φη' ς
τένα βεράν'ι τόπου, κι σέκνει φη.

Υρίζιτι να φέρη πολλά ξύλα,
ὄφι να νάφει, να σκοτώσει φην
γόρην δου, κι σταχτητής μη φημ
βάρη. Κόρη του βαβάν'ης βλέπει

του, ως που να νάρτη. Βαβάς φης μι τα ξύλα έρσιτι. Απ' φην ιρέαν δου dadí
ζηρμουρννά τα. Κόρη ποτινγιαν τα σωρεί, γροικά τα. Αμμά ζο να ποίση, ρεν
da ξέρει.

Βαβάς φης φην γόρη σέκν'ει φη 'ς τα ξύλα ανάμεσα, να φη νάφει.
Τρανά, σωρεί ὄφι dadí ζηρμόνησιν da. Αψουρικανάς υρίζιτι να φέρη dadí.
Αμμά ως που να νάρτη, κόρη χαλάνν'ει του οιάφε. Φέβγει, παγαίνν'ει πολ'ὐ
μακρά 'ς τένα χουριό. Βαβάς φης έρσιτι, νάφει τα ξύλα οπ' φην ιρέαν ὄφι
κόρη απέσ' τουν ένι δεγί. Ύστεριάς έρσιτι σπίζιν του, ενίσκιτι πολ'ὐ ισμάνης.

Κόρη πηγαίνν'ει δογρού σταχτητή 'ς του σπίζι. Βραδύ σταχτητής έρσιτι
οπ' φην ζουλιάν δου. Τρανά, σωρεί ὄφι φη σύραν δου αμβρός ένι μινιά
χοσάσσα κόρη. Ρωτά φη, «Νάφ ήρτις ρώ;» Κόρη κι λαεὶ του φονγιάν έφκι οπ'
κεφάλ'ιν φης. Κι τότε σταχτητής λαεὶ ὄφι, «Συ έγερ να μ βάρης, γω σένα
φυλαττου σου.» Κι τότε κόρη παίρει του σταχτητή. Εν'ίσκιτι γάριϋ ενάικα
του.

Γεννά γυο τέκνα. Τουτονών τα ονόματα σέκν'ει τα, τέναν δου,
«Ταττιρόδέ Γιαζιλάν,» κιτινού «Τεπιτλάδέ Γυζιλμάς.»

Ρω τα τέκνα συν'ίσκουνδι, εν'ίσκουνδι οπ' τριώ χρονώ. Μνιά ημέρα
μάνα τους αφτά τα τέκνα βέμβει τα 'ς τ' αμβέλια να φέρουσι μικρά ξύλα,
ριπί. Ρω τα τέκνα ως τα σωρόβγουσι, σωρούσι έναν άρτουπου. Τούτους
άρτουπους ινγιάν δου ζαννό λαειννόηισκι μυριολόγια.

Τούτους ποτινγιάν γιουκούν'νει
ρω τ' τέκνων τα ονόματα, βιριάτι τα
κονδά του, να μάση τουτονών όνομα
καλά.

Ποτινγιάν γιουκούν'νει όσι,
«Γραπτό σου ζονγιάν ένι ρεμ βουζου-
λάδ», κι τότε εν'ίσκιτι πολύ πεζιάν'ης:
«Κέσζε ζην κόρη μου μή ζη σκοτίσα, κι
να ζημ βάρη σταχτηής». Τούτους
παρακαλά τα παιριά να του υπάγουσι
σπίειν τους, να ρηή μνιά ζη μάναν τους
κι του βαβάν τους.

Παγαίνουσι μι τα τέκνα του σπείειν τους. Μάνα τους ποτινγιάν του
σωρεί, γροικά τα όσι τούτους τουφεινής βαβάς 'ι. Αμμά φοβίσκει να τα ειπή
του βαβάν ης οπ' ζην ιρέαν όσι μη ζη σκοτώση.

Υστεριάς βαβάς ης ποτινγιάν πικρά πικρά μυριολογίισκι, τότε κόρη
είπειν da 'ς του βαβάν ης όσι τούτουνο κόρη νε. Βαβάς ης τότε φοζακλαδά
ζη κι φιλά ζη. Έρσιτι,
«Γήμαρτον, όσι Σεγός ζονγιάν
σέλ'η, άρτουπος ρε πουρεί να
τα χαλάση.» Κι τότε παίρει
ζην κόρην δου, τα τέκνα ης,
του γαμβρούν δου, παγαίννει
του σπείειν δου. Φζάννουσι ένα
ζαινούρη γάμου του σταχτηή,
κι σέκνει του τονν δόπουν
δου.

Εν'ίσκιτι εις πατισάχης.
Να χαρίση κι εσένα κι μένα
ευτυχία.

Ερμηνεία

Η Βασιλοπούλα που παντρεύτηκε τον σταχτητζή.

Ήταν ένας Βασιλιάς που είχε μόνο μια κόρη. Ήταν πολύ όμορφη και πολύ μυαλωμένη. Αυτή η κόρη έμαθε πολλές γλώσσες. Ο πατέρας της μια μέρα πηγαίνει να ρωτήσει τον Μάντη «Να δούμε η κόρη μου ποιόν θα παντρευτεί»;

Ο Μάντης του λέει πως: «Η κόρη σου θα πάρει τον σταχτητζή» (ασχολούμενος με στάχτη, καθαρίζει καπνοδόχους). Ο Βασιλιάς χολώθηκε πολύ. Έρχεται σπίτι του, παίρνει την κόρη του και πηγαίνει σε ένα έρημο τόπο και την αφήνει εκεί.

Γυρίζει να φέρει πολλά ξύλα να κάψει, να σκοτώσει την κόρη του, για να μην την πάρει ο σταχτητζής. Η κόρη του βλέπει τον πατέρα της καθώς έρχεται με τα ξύλα, αλλά λησμόνησε να πάρει δαδί. Η κόρη, που είδε τις κινήσεις του πατέρα της, καταλαβαίνει τις προθέσεις του, αλλά δεν ξέρει πώς να αντιδράσει. Ο πατέρας βάζει την κόρη του ανάμεσα στα ξύλα, να τη κάψει. Κοιτάζει βλέπει πως λησμόνησε να πάρει δαδί. Γρήγορα γυρίζει να φέρει δαδί. Όμως, ώσπου να έλθει ο πατέρας, η κόρη χαλάει την εστία. Φεύγει μόνη της και πηγαίνει πολύ μακριά σ' ένα χωριό. Ο πατέρας της έρχεται, ανάβει τα ξύλα με την ιδέα πως η κόρη είναι μέσα. Ύστερα έρχεται στο σπίτι του και μετανιώνει πικρά.

Η κόρη πηγαίνει κατ' ευθεία στο σπίτι του σταχτητζή. Το βράδυ ο σταχτητζής έρχεται από τη δουλειά του και αμέσως βλέπει πως μπροστά στην πόρτα του είναι μια πεντάμορφη κόρη. Τη ρωτάει: «Γιατί ήλθες εδώ;» Η κόρη του περιγράφει ό,τι συνέβη. Και τότε ο σταχτητζής της λέει ότι: «Αν εσύ με παντρευτείς, εγώ θα σε φυλάγω». Και η κόρη παίρνει τον σταχτητζή. Γίνεται πλέον γυναίκα του. Γεννάει δυο παιδιά. Βάζει αυτών τα ονόματα: το ένα «Δεμένος με το γραπτό σου» και του άλλου «Βρίσκεται στην τύχη».

Εδώ τα παιδιά μεγαλώνουν, γίνονται από τριών χρονών.

Μια μέρα η μάνα τους στέλνει τα παιδιά στ' αμπέλια να φέρουν μικρά ξύλα για προσάνναμμα. Εκεί τα παιδιά καθώς μαζεύουν, βλέπουν έναν άνθρωπο.

Αυτός ο άνθρωπος σαν τρελός παραμιλάει μύρια λόγια, και μόλις ακούει εδώ τα ονόματα των παιδιών, τους καλεί κοντά του, για να μάθει καλά τα ονόματά τους. Οπότε καταλαβαίνει πως: «Το γραπτό σου ό,τι κι αν είναι δεν ξεγράφει». Και τότε μετανιώνει πολύ και σκέφτεται: «Μακάρι να μην σκότωνα την κόρη μου και να την έπαιρνε ο σταχτητζής». Ο γέροντας παρακαλεί τα παιδιά να τον πάνε στο σπίτι τους, να γνωρίσει τη μάνα τους και τον πατέρα τους.

Πηγαίνει με τα παιδιά στο σπίτι τους. Η μάνα τους μόλις τον βλέπει, αναγνωρίζει πως αυτός είναι ο πατέρας της. Όμως φοβάται να το πει του πατέρα της με την υπόνοια πως μπορεί να τη σκοτώσει. Ύστερα, κι όταν ο πατέρας της μυριολογούσε πάλι πικρά-πικρά, τότε η κόρη ομολόγησε πως είναι κόρη του. Ο πατέρας αμέσως την αγκαλιάζει και τη γλυκοφιλάει. Ο γέροντας Βασιλιάς σκέφτεται: «Ημαρτον, ό,τι κι αν θέλει ο Θεός, άνθρωπος δεν μπορεί να το χαλάσει». Παίρνει μαζί του την κόρη του, τα παιδιά της και τον γαμπρό του. Πηγαίνουν στο παλάτι. Φτιάχνουν ένα καινούργιο γάμο για τον σταχτητζή και τον βάνει στη θέση του.

Ο σταχτητζής γίνεται βασιλιάς.

Να χαρίσει ευτυχία σε εσένα και σε εμένα.

2. Ένα πατισάχος τζαι ιρνιό κορίτσια.

(R. DAWKINS σελ. 334)

Αραβάν

Ιρνιά ένα πατισάχος είχε ιρνό κορίτσια.

Ένα μέρα τόνα τ το κορίξ πήγε σο βουνό Εκεί είρε ένα ναίκα. Και ναίκα κ' είπε «Ιρνιά φξείρσε με.» Φξείρσεν do. Σόνγρα κ' είπε, «Ας κοιμερώ λίγο, και όνδεν ερξ το γερμιζί το λερό, γονώσε με». Ήρτε το γερμιζί το λερό, και έγνωσέν do, βατίρσεν do σο λερό μέσα, και έννε γεπ – γερμιζί. Και απεκεί σόνγρα πήγε σο σπίρι δου.

Τότε πατισάχος σάλσε και τ' άλο το κορίξ, να το ποικ γερμιζί δεγί. Σόνγρα πήγε σο βουνί, είρε το ναίκα. Και ναίκα κ' είπε «Φξείρσε με». Κ' εκείνο φξείρσεν do. Ναίκα κ' είπε, «Ας κοιμερώ λίγο, και γνώσε με, όνδε έρξ το μάβρο το λερό». Και έγνωσέν

do, βατίρσεν do σο μάβρο το λερό, και έπκεν do μαξ – μάβρο. Και πήγε σο σπίρι δου. Πατισάχος κ' είπε, «Χίς σ' έπκε μάβρο;» Εκείνο κ' είπε, «Πήγα σο βουνί, είρα ένα ναίκα 'Φξείρσε με', είπε, 'και όνδεν έρξ το μάβρο το λερό, γνώσε με' είπε. Και ήρτε το μάβρο το λερό και έγνωσά το, βατίρσε με σο μάβρο σο λερό και έννα μαξ – μάβρο».

Εκείνο ναίκα σόνγρα έννε δίλεντήης. Ήρτε και πατισαχιού το σπιξ, και ήγρεψε λισκο ψωμί. Και το κορίξ κ' είπε, «Ετά μ' έπκε μάβρο». Και έμβασέν do σο χάπις. Εκείνο ζύρπισέν do και έφυγε. Απεκεί σόνγρα πάλ' τ' έμβασε πατισάχος σο χάπις. Εκείνο ζύρπισέν do και έφυγε.

Ερμηνεία

Ένας βασιλιάς και δυο κορίτσια.

Κάποτε ένας βασιλιάς είχε δυο κόρες.

Μια μέρα το ένα κορίτσι πήγε στο βουνό. Εκεί βρήκε μια γυναίκα. Και η γυναίκα είπε: «Ελα να με ξεψειρίσεις». Την ξεψείρισε. Ύστερα η γυναίκα είπε: «Ας κοιμηθώ λίγο, και όταν έρθει το κόκκινο νερό, να μου το πεις». Ήρθε το κόκκινο νερό και την ενημέρωσε. Η γυναίκα βούτηξε μέσα στο νερό την κόρη και την έκανε κατάκοκκινη. Και ύστερα το κορίτσι πήγε στο σπίτι της.

Τότε ο βασιλιάς έστειλε και το άλλο το κορίτσι, να το κάμει λέει κόκκινο. Το κορίτσι πήγε στο βουνό. Βρήκε τη γυναίκα και η γυναίκα είπε: «Να με ξεψειρίσεις». Κι εκείνη την ξεψείρισε. Η γυναίκα είπε: «Ας κοιμηθώ λίγο, και όταν έρθει το μαύρο το νερό να μου το πεις». Όταν ήλθε το μαύρο το νερό την ενημέρωσε και εκείνη βούτηξε την κόρη στο μαύρο το νερό και την έκαμε κατάμαυρη. Όταν το κορίτσι πήγε στο σπίτι, τη ρώτησε ο βασιλιάς: «Ποιος σε έκαμε μαύρη;» Εκείνη είπε: «Πήγα στο βουνό, βρήκα μια γυναίκα: 'Να με ξεψειρίσεις', μου είπε, 'και όταν έλθει το μαύρο το νερό, να με ενημερώσεις'!

Και ήρθε το μαύρο το νερό και την ενημέρωσα. Με βούτηξε στο μαύρο το νερό και έγινα κατάμαυρη».

Εκείνη η γυναίκα ύστερα παρουσιάστηκε σαν ζητιάνα. Ήλθε και στο παλάτι του βασιλιά και ζήτησε λίγο ψωμί. Και το κορίτσι είπε στον πατέρα της: «Αυτή με έκαμε μαύρη». Έβαλαν τη γυναίκα στη φυλακή. Εκείνη όμως τρύπησε και έφυγε. Από εκεί ύστερα πάλι την έβαλε ο βασιλιάς στη φυλακή.

Πάλι τρύπησε και χάθηκε.

3. Ο άνδρα, τ' οφίρι και διλκί.

(R. DAWKINS σελ 334)

Αραβάν

Ιμά ήτουν ένα ναίκα και ένα άνδρα. Ετό άνδρα πήγε σο βουνί να σωρόφη ζόπια να τ' άφουν δεϊ. Ως τα σωρόφ και στέκεται, ήβρεν ένα γουτί. Ήνοιξέν δο, και σο γουτί απέσω ήβρε ένα οφίρ. Το οφίρ ς'είπε σο χερίφωνα, «Να σε φάω.» Και άρωπος, ς' είπε, «Απερά άς περάσουν τρία χαιβάνια, και τα τρία αμ πουν 'φά με', και σόνα εκτότε φά με.»

Αναμυρό πέρνασε ένα καμήλ. Τ' οφίρ ς είπε σο καμήλ, «Εγώ ερά σο γουτί μέσα ήμουν, ετό χερίφος ήνοιξέ με. Ας το φάγω; μή το φάγω;» Το καμήλ ςι λέχ, «Εγ' ωζ ήμουν δελίγανου, αφέννης μου φορτώνισκε με με τα γουμάρια, με τα γανδάρια. Φά το, και ας πάιχ.»

Σόνγρα πέρνασε τς' ένα βαλ. Τ' οφίρ ςι λέχ σο βαλ, «Εγώ ερά σο γουτί μέσα

Σόνγρα πέρνασε τς' ένα βαλ. Τ' οφίρ ςι λέχ σο βαλ, «Εγώ ερά σο γουτί μέσα ήμουν, ετό άρωπος εμέ ήνοιξέ με. Ας το φάγω μ; μή το φάγω μ;» Το βαλ ςι λέχ, «Σο άρωπονα γιαραδε'ς ειλικ μ; εγ' ωζ ήμουν δελίγανου, το αφέννηζ μου γαζαντέρζα το παρέα. Φα το, και ας πάιχ.»

Δεριά ήρτε το ήζινηϊ χαιβάν διλκίς. Το διλκίς όνδεν ήρτε εκεί, δείχνει τα τρία τ' da δαχρύλια, και χερίφος ανηλάφε τρία ορνία. Και χερίφος έδειξε τα δέκα τ' τα δαχρύλια τ', δεμέκ δέκα ορνία. Τ' οφίρ ςι λέχ σο διλκίς, «Εγώ ερά σο γουτί μέσα ήμουν, ετό χερίφος ήνοιξέ με. Ας το φάγω μ; μη

το φάγω μ;» Και το διλκίς λέχ, «Εσύ αού σο γουτί μέσα δεν βορείς να χωρέης.»

Και τ' οφίρ γουβράνσε, έμβη σο γουτί μέσα. Και το διλκίς είπε σο χερίφωνα, «Ζαπάξε γουτιού το γαπάχ». Κ' εκείνο γαπάξεν da. Τ οφίρ άλο δεμ βόρσε να βγή.

Και χερίφος πήγε να φερ τα ορνία. Πήγε σο αβλή τουν. Τα ορνία ουσουρδουζεν da και στεκότουν. Ετό ναίκα τ'ς είπε, «Τ' ορνία ρι τα ουσουρουόεις και στέκεσαι;» Κ' εκείνο ούλα τα ένδαν είπεν da. Και το ναίκα τ'ς είπε, «Τό να παρπάς τέκα ορνία και διλκίς το να τα φάη, γιούμου ένα ρουβάλ σκιιλιά, και ετιά τα σκιιλιά ας φαν εκείνο».

Και ετό χερίφος γιούμωσε 'ς ενα ρουβάλ σκιιλιά, και πηρηγήεν da σο διλκίς. Χερίφος ρι λέχ σο διλκίς, «Έλα και φα τα». Και το διλκίς ρι λέχ, «Σάλδα τα, και εγώ τρώγω τα». Και χερίφος σάλσεν da, και τα σκιιλιά τράνσαν 'ς αδιμερί τουν, και είραν το διλκίς. Έτρεξαν κατόφα τ'.

Το διλκίς έφρυγε, και τα σκιιλιά δεν βόρσαν να το πιάσουν.

Διλκίς πήγε ενα μέρος, και εκεί διισίνδιζε ρι τάβρησε.

Αφήγηση: Θεοχάρης Ν. Περσίδης

Ερμηνεία

Ο άντρας, το φίδι κι η αλεπού.

Κάποτε ήταν μια γυναίκα και ένας άντρας. Αυτός ο άντρας πήγε στο βουνό να μαζέψει ξύλα για άναμμα. Καθώς τα μάζευε βρήκε ένα κουτί. Το άνοιξε και μέσα από το κουτί βγήκε ένα φίδι. Το φίδι είπε στον άνθρωπο: «Θα σε φάω». Και ο άνθρωπος είπε, «Από εδώ θα περάσουν τρία ζώα, αν και τα τρία πουν να με φας, τότε κι εσύ φάε με».

Πρώτα πέρασε μια καμήλα. Το φίδι είπε στην καμήλα: «Εγώ ήμουν εδώ στο κουτί, αυτός ο άνθρωπος μου άνοιξε και βγήκα. Να τον φάω ή να μην τον φάω;» Η καμήλα λέει: «Όταν ήμουν νέα ο αφέντης μου με φόρτωνε με τα γομάρια και με τα καντάρια. Φάε τον να χαθεί».

Ύστερα πέρασε ένα βουβάλι. Το φίδι λέει στο βουβάλι: «Εγώ ήμουν εδώ στο κουτί μέσα, αυτός ο άνθρωπος μου άνοιξε και βγήκα. Να τον φάω, ή να μην τον φάω;» Το βουβάλι λέει: «Σε άνθρωπο θα κάνεις καλοσύνη; όταν εγώ ήμουν νέος, το αφεντικό μου κέρδιζε παράδες σε βάρος μου. Φάε τον να χαθεί».

Ύστερα έρχεται το τρίτο ζώο, η αλεπού. Όταν ήλθε εκεί η αλεπού δείχνει τα τρία της δάχτυλα κι' ο άνθρωπος κατάλαβε ότι θέλει τρία κοτόπουλα. Ο άνθρωπος έδειξε δέκα δάχτυλα, δηλαδή δίνει δέκα κοτόπουλα. Λέει το φίδι στην αλεπού: «Εγώ ήμουν εδώ μέσα στο κουτί, αυτός ο άνθρωπος με έβγαλε. Να τον φάω ή να μην τον φάω;» Και η αλεπού λέει: «Εσύ δεν μπορείς να χωρέσεις μέσα σ' αυτό το κουτί».

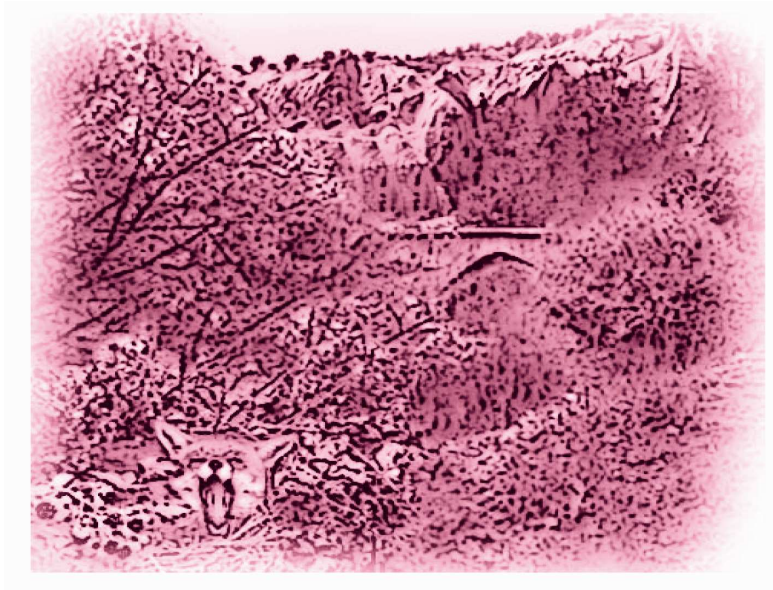

Το φίδι κουλουριάστηκε μπήκε μέσα στο κουτί και η αλεπού λέει στον άνθρωπο: «Σκέπασε το καπάκι του κουτιού». Εκείνος το καπάκωσε και το φίδι δεν μπόρεσε να ξαναβγεί.

Ο άνθρωπος ήλθε στο σπίτι του να φέρει τα κοτόπουλα. Πήγε στην αυλή του και άρχισε να κυνηγάει τις κότες που πετάριζαν. Η γυναίκα του βγήκε και τον ρώτησε: «Γιατί κυνηγάς τα κοτόπουλα;» Εκείνος είπε όλα όσα του συνέβησαν και η γυναίκα του λέει: «Τώρα θα πάρεις δέκα κοτόπουλα να τα πας να τα φάει η αλεπού; Γέμισε ένα τσουβάλι σκυλιά και πήγαινε αυτά να τη φαν εκείνη».

Τότε ο άνθρωπος γέμισε σ' ένα τσουβάλι σκυλιά και τα πήγε στην αλεπού. Λέει ο άνθρωπος στην αλεπού: «Έλα και φάε τα». Και η πονηρή αλεπού λέει: «Αμόλα τα κι εγώ θα τα φάω». Ο άνθρωπος τα αμόλησε. Τα σκυλιά παρατήρησαν γύρω τους και είδαν την αλεπού. Όρμησαν πάνω της.

Η αλεπού έφυγε τρέχοντα και τα σκυλιά δεν μπόρεσαν να την πιάσουν. Η αλεπού πήγε σε ένα μέρος μακριά και εκεί συλλογιζόταν την ατυχία που τη βρήκε.

4. *Ιρνό παιριά τζ' ένα φίνικα.*

(R. DAWKINS σελ. 338)

Γούρδουνος

Ήτον ένα φίνικα. Ήσαν ιρνό παιριά κ' ένα μητέρα κ' ένα πατέρα. Ένα μέρα πήρε ένα жіέρ. Έφραέν do το πισίκα. Μητέρα έκοψε το βυζί τ, και το έπιασε. Πατέρα είπε, «Ζί καλά ήταν, ας πάρουμε ένα κ' άς το φάμ». Μητέρα λέγει, «Εγώ έκοψα το βυζί μ, και ζί καλά ήταν λες. Αν βοίκουμι ένα φσάχ, με το ζί να το διλέψουμ;» Πατέρα λέχ, «Εσύ κόψε το κορίς κ' [εγώ να κόψω] το παιρί».

Φίνικος αγλάδισε. Πήγε, είπε σα φσάγια, «Δώσσετ με λίγο ψωμί και λίγο καράκ, α σας πω ένα λόγος». Τα φσάγια έδωκάν da. Κ' εκείνο είπεν, «Μητέρα ς να φάξη το κορίς και πατέρα το παιρί». Τα φσάγια σάκωσαν τα λαϋνια και το ράμμα έδεκάν do επάνω σο σκυλί. Το σκυλί πήγε τα φσάγια. Όν παίνισκαν το παιρί γάνωνε. Ήβρε ένα λερό, επάνω τ' ήσαν γαιχιού πράγια. Το παιρί, «Ας πιούμ», είπε. και έπιε. Έννε γαΐχ. Πήγαν ήβραν ένα γαβάχ.

Το κορίς νανέβη σο γαβάχ. Πατισαχιού το παιρί πήγε να ποζίς τ' αλόγατα.

Τ' αλόγα δεν έπιε. Ήτουν ένα σκιάρης. Τράνσε επάνω, σο γαβάχ ήτουν ένα κορίς. «Κατέβα,» είπε. Και δεν κατέβη. Τότε πιάσαν βουδαχγήρε να κόψουν το γαβάχ. Κόφτουν το γαβάχ. Δεν πλερούται. Πλεμνίσκει λιγόζικο. Το παλτά σακούται. Τότε πιάνουν ένα jadé γαρά. Έδωκαν do ένα πολά σταφίρες να τα πλύν. Τα καλά επέτανέν da, και τα κῶτία βαήνεν da. Το κορίς λέχ το, «Ψί ζάεις; τα καλά πετάνεις τα, και τα

κῶτία στέγγουν;» «Ψί να ποίκω; Δε χωρώ». Σόνγρα πιάνουν ένα βασκά jadé γαρά, τζαι δίνουν do, να ζυμώς ζυμάρ. Ζύμωνέν do με το πράι τ. «Ψί ζάεις», λέχ το κορίς. «Με το πράχ ζυμούται ζυμάρ μι;» λέχ. Τότε το κορίς κατέβη και ζύμωσέν do. Σόνγρα νανέβη. Δεν do βάκε. Πιέσεν da ας τα μαλιά τ. Τότε ήρτε πατισαχιού το παιρί, πήρην do. Και σεράνδα μέρες έπκαν γάμος.

Ερμηνεία**Δύο παιδιά κι ένα κουτάβι.**

Μια γυναίκα και ένας άντρας είχαν δυο παιδιά, ένα κορίτσι και ένα αγόρι. Είχαν και ένα κουτάβι. Μια μέρα πήραν ένα σικότι. Το έφαγε η γάτα. Η γυναίκα έκοψε το βυζί της και το έβαλε στη θέση του. Ο πατέρας είπε: «Τί καλά που ήταν, ας πάρουμε ακόμη ένα να το φάμε». Η μητέρα λέει: «Εγώ έκοψα το βυζί μ, κι εσύ λες τί καλά ήταν. Αν κάνουμε ένα παιδί με τί θα το θρέψουμε;» Ο πατέρας λέει: «Εσύ κόψε το κορίτσι, κι' εγώ να κόψω το αγόρι».

Το κουτάβι που άκουσε, κατάλαβε. Πήγε και είπε στα παιδιά: «Δώστε μου λίγο ψωμί και λίγο κρέας, θα σας δώσω μια πληροφορία». Τα παιδιά του έδωσαν. Κι εκείνο είπε: «Η μητέρα σας θα σφάζει το κορίτσι και ο πατέρας σας το αγόρι». Τα παιδιά σήκωσαν τα λαγίνα [από το καρότσι] και έδεσαν το ράμμα πάνω στο σκυλί. Το σκυλί οδήγησε τα παιδιά μακριά.

Καθώς πήγαιναν, το αγόρι πάγωνε. Βρήκαν λασπόνερα. Πάνω υπήρχαν χνάρια από πατούσες ελαφιού. Το παιδί είπε: «Άς πιούμε λίγο νερό». Ήπιε και έγινε ελάφι.

Πήγαν πιο πέρα και βρήκαν μια λεύκα. Το κορίτσι ανέβηκε στη λεύκα. Το Βασιλόπουλο πήγε να ποτίσει το άλογό του. Τ' άλογο δεν έπινε, το τρόμαζε μια σιαά. Το αγόρι του βασιλιά παρατήρησε πως πάνω στη λεύκα ήταν ένα κορίτσι. Κατέβα της λέει, δέν κατέβηκε.

Τότε πήρε μπαλτατσίδες να κόψουν τη λέφκα. Κόβουν τη λεύκα, μα δεν τελειώνει. Μένει λίγο υπόλοιπο. Σπάζει το τσεικούρι. Τότε πιάνουν μια γριά χαζή. Της έδωσαν πολλά σταφύλια να τα πλύνει. Τα καλά τα πετούσε και τα σάπια τα έβαζε στο καλάθι. Το κορίτσι λέει: «Τί κάνεις εκεί; τα καλά πετάς και τα κακά τα κρατάς;» «Τί να κάνω η δόλια; δεν βλέπω». Υστερα πιάνουν μιαν άλλη γριά χαζή, και της δίνουν αλεύρι να ζυμώσει. Ζυμώνει με τα πόδια της. «Τί κάνεις», λέει το κορίτσι. «Με τα πόδια ζυμώνουν το ζυμάρι;»

Το κορίτσι κατέβηκε και ζύμωσε. Υστερα πήγε να ανέβει, δεν τα κατάφερε. Την έπιασαν από τα μαλλιά. Τότε ήλθε το παλικάρι του βασιλιά, την πήρε. Ο αδελφός του κοριτσιού που έγινε ελάφι, ήπιε ξανά νερό και έγινε πάλι παιδί.

Πήγαν στο παλάτι και έκαναν γάμο που κράτησε σαράντα μέρες.

Λεξιλόγιο Σύλλης, Αραβάν & Γούρδουνος.

Το Κ. Μ. Σ. εντόπισε 83 ελληνικές κοινότητες στην Καππαδοκία και μελέτησε τις 81. Οι μισές περίπου ήταν ελληνόφωνες ή δίγλωσσες και οι λοιπές τουρκόφωνες. Τα ελληνικά (Καππαδοκικά) που μιλούσαν οι Ρωμιοί διέφεραν από κοινότητα σε κοινότητα και οπωσδήποτε σε μεγάλο βαθμό από τα ελληνικά της Πόλης και των κοινοτήτων της Ιωνίας (Σμύρνης, Κυδωνιών, κλπ). Όσο μακρύτερα ήταν οι ελληνικές κοινότητες από τα μεγάλα αστικά κέντρα, όπου πλεόναζαν οι Τούρκοι, τόσο λιγότερη ήταν η επίδραση της τουρκικής γλώσσας. Τα Φάρασα ήταν απομονωμένα, μακριά από αστικά κέντρα (ελληνικά και τουρκικά) και γι αυτό το λόγο η Φαρασιώτικη διάλεκτος, σε σύνταξη και λεξιλόγιο είχε τις λιγότερες προσμίξεις και ήταν πιο κοντά στη νέα ελληνική. Δεν είχαν ούτε Τούρκους, ούτε τουρκόφωνους Ρωμιούς στα Φάρασα και στις αποικίες τους. Παραθέτουμε το λεξιλόγιο από τα κείμενα που προέρχονται από τις κοινότητες Σήλλης, Αραβάν και Γούρδουνος. Δίνουμε την ερμηνεία των λέξεων οι οποίες θεωρούμε πως θα είναι άγνωστες στο μη ειδικό αναγνώστη. Για λόγους τεχνικούς, στον ίδιο πίνακα περιλαμβάνονται λέξεις από διαφορετικά ιδιώματα.

Η Προφορά των επιπλέον γραμμάτων, πέραν του λατινικού αλφαβήτου, που χρησιμοποιούνται στις τουρκικές λέξεις είναι:

C , c = τζ, Ç , ç = τσ, Ö , ö = οε, Ü , ü = u γαλλ, Ğ , ğ = γ, G , g = γγ
Y , y = γ λεπτό, Ş , ş = σ παχύ, I , i = ι παχύ, û , ê , î , â προφέρονται λεπτά

B

βάρης = πάρεις, παίρνω (άντρα)

baská = άλλο > τ. baška, ξεχωριστός

βατίρσεν = βύθισε > τ. batırlmak

βοίκουμ = κάνουμε > ποιώ

boudaxıre = κλαδευτής, ξυλοκόποι > τ. butak-cı, butak = κλάδος δέντρου

bouzuıldá = χαλάει / ξεγράφει > τ. bozulmak

Ç

çαννό = μωρό / ανόητος

çη = τη

çημ = την

çi = γιατί, τί, της

çirás = φως, δαδί, λυχνάρι > περσ. çıra,

çirπί, το = προσάναμμα / σπίρτο > αραβ. kibrit

çıs = τις, ποιος

ço = τί

çongıán = ό,τι κι αν

çóπια, τα = ξυλάκια / σκουπίδια > περσ. çöp

çúρπισεν = προσπάθησε > τ. çirpimak = σφαδάζω, συσπώμαι

D

düšündüze = διαλογίζεται > τ. düşünmek, σκέφτομαι

dadı, το = δαδί

daχχύλια, τα = δάχτυλα

deγί, deĩ = να πούμε / δηλαδή, τάχα > τ. demek = λέγω

deλήqανους = νεαρός > τ. deli-ganlı, deli / τρελός, παλαβός, gan / αίμα

deμέκ = να πούμε / δηλαδή > τ. demek = ομιλώ

den = δεν

deριά = ύστερα

dilenzής = ζητιάνος > τ. dilenci

dilēpoum = θρέψουμε > τ. dilenmek = επαιτώ / ψωμοζώ

dilkis, o = αλεπού > τ. dilki

dogrou = ευθεία > τ. dogru

dōpoun, to = τόπος

G

gūzūlmās = δεν γράφει > τ. yazilma, αναγραφή

gaixiōu = ελαφιού > τ. gejik = ελάφι, το

gonōsse = γνώρισε / ενημέρωσε

gōr, gōrē, ē = κόρη

J

jadē, ē = χαζή > τ. zade = παιδί, μωρό

jēs = της

jiēr, to = συκώτι, σπλάχνο > περσ. ciğer

Q

qabāx, to = καβάκι / λεύκα > τ. kavanak

qazandērzā = αποφέρω / κερδίζω > τ. kazandırmaq

qandāri, to = ζυγαριά, στατήρας (40 οκάδες) > αραβ. kantar

qapācēn = καπάκωσε > τ. karaklanmaq

qapāx, to = καπάκι > τ. karak

qarā, ē = γυναίκα > τ. kari, γριά

qep-qermizi = κατακόκκινο > αραβ. kir-kirmizi

qermizi, o, ē, to = κόκκινο > αραβ. kirmizi = ερυθρός

qojakladā = αγκαλιάζει > τ. kucaklamak

qoubrānšen = κουλουριάζομαι > τ. yunvarlaklaşmaq

qouti, to = κουτί, κιβώτιο (κύτος)

Ü

üçünjü = τρίτος > τ. üçüncü

A

asās, o, ē = εκείνος, αυτός

asōu = αυτού

adē = αυτός - η - ο

adimeri = ολόγουρα

aqalūsasa, ē = μυαλωμένη > αραβ. akil-li, akil = μυαλό, λογική.

amma = όμως > τ. amma

anglāce, anglādise = κατάλαβε > τ. anlamak = καταλαβαίνω

anambrō = ανά εμπρός / προηγούμενος

apera = από εδώ

apēs' = από μέσα

arwpos, o = άνθρωπος

afusikanās = κάπως γρήγορα, αψά, γρήγορα

as = να

āψoun = ανάψουν

B

babās = πατέρας

bahnen = (τα) έβαζε

bakē, anēbēke, bainō

bal = βουβάλι,

bēmbēi = πέμπει / στέλνει

berān'i = ερείπιο / χάλασμα > περσ. viran

biriatī = φωνάζει, βιριάζω = φωνάζω, (προσ)καλώ

Γ

γαϊρϋ = πλέον > αραβ. gayri (αποδεκτό)
 γιαζιλάν = γραπτό / πεπρωμένο > τ. yazılı
 γιαραδές = ωφελείς > τ. yaramak
 γιουκούν'ει = ακούει
 γουμάρι = γαϊδούρι / ένα φόρτωμα (όσο σηκώνει ο γαϊδαρος)
 γροικά = καταλαβαίνει / γνωρίζει / (α)γροικώ
 γυο = δυο

Ε

ε, εν = αν
 έδεκαν = έθεσαν / έβαλαν > βυζ. θέτω > αρχ. τίθημι
 έγνωσα = ενημέρωσα, γνώρισα
 έγερ = αν > τ. eğer
 είλικ = καλοσύνη > τ. iyilik
 είρε = είδε
 έμασι = έμαθε
 ένδαν = έγιναν
 ενίσκιπι = γίνεται
 ενίσκουντι = γίνονται
 εννά = γεννά
 έννε = έγινε
 έπιασε = έπιασε τόπο / έβαλε στη θέση του
 έπκαν = εποίησαν / έκαμαν
 έπκε = εποίησε, έκανε
 έπκεν = ήπιε
 έρς = έρθει
 ερά = εδώ
 ετά = αυτή
 ετιά = ετούτα, αυτά
 ετός = αυτός
 έφκι = έφτασε / έγινε

Ζ

ζάεις = κάνεις
 ζηρμουρνά = λησμονεί
 ζουλιά = δουλειά

Η

ήνγρεψε = γύρεψε

Θ

θωρώ = βλέπω, θεωρώ

Ι

ι' = είναι
 ιμνιά = μία / κάποια, κάποτε
 ινγιάν = αν και, γιατί, οσάν
 ιρέα = ιδέα / μνημονικό
 ιρνιό = δύο
 ισμάνι = μετανιωμένος, πισμάνι > περσ. pişman

Κ

κότηα = κακά / χαλασμένα > τ. kötü, κακός
 καράκ = κρέας
 κατόψα = κατά όψη, κατεπάνω
 κέσγε = μακάρι, είθε > τ. keşke
 κό = δικό (του)
 κοιμερώ = κοιμηθώ
 κορίς = κορίτσι

Λ

λαεί = λέει

λαειννόησκι = λέει ακατανόητα / παραμιλάει, ελεεινολογεί

λαϋνία = λαγίνια / στάμνες

λερό = νερό

λεχ = λέει

λίσκο = λίγο (λιγούτσικο)

Μ

μυριολογίσκι = λέει μύρια / μυριολογάει

μας – μαύρο = κατάμαυρο, μας / επιτατικό μόριο

Ν

νάς = να / πώς / γιατί

'νε = είναι

'ναίκα = γυναίκα

νάφτει = ανάβει

Ο

όσι = ότι

οιάαε = τζάκι / σωρός ξύλα για άναμα > τ. oşak

όν = όπου

όνδε(ν) = όταν

ορνία = όρνεα / όρνια / κοτόπουλα

ουσουρδουζεν = πετώ / πεταρίζω > τ. uçuşmak

οφίρ = όφισ / φίδι, οφίρκι = φιδάκι

Π

παιριά = παιδιά

πάιχ = πάει (στον αγύριστο)

παλτά = τσεκούρι > τ. balta

παραπάς = μεταφέρεις, παρά πας

παρέα = παράδες > περσ. para (το 1/40 του τουρκικού νομίσματος)

παρεδόθη = παραδόθηκε σε άντρα / παντρεύτηκε (η γυναίκα)

πατισάχς = σουλτάνος / βασιλιάς > περσ. Padişah

πεζμάν'ης = μετανιωμένος, ισμάνι, πισμάνι > περσ. rizişman

πηρπήγην = πήρε πήγε

πισίκα = γάτα

πλεμνίσκει = πλέον μένει

πλερούται = τελειώνει, πληρούται

ποζίς = ποτίζει

ποικ = έκανε, άοριστος του ποιώ, ποίκα

ποιίση = ποιήσει / κάνει,

ποτινριαν = όποτε κι αν

πράγια = ποδάρια

πράχ = πόδι

Ρ

ρε, ρεμ, ρεν = δεν

ριή = να δει

ριούμ = δούμε

ρω = εδώ

ρω = ρωτά

Σ

σακούται = τσακίζεται, σπάζει

σάλσε = έστειλε, στείλε > τ. salmak εξαπολύω, ελευθερώνω

σάλτα = αμόλα, σαλτάρω

σε = θα

Σεγός = Θεός

σέκν'ει = θέτει / τοποθετεί

σιν'ίσκουνδι = γίνονται / οριμάζουν

σκιάρης = σκιά, σκιάδιο

σόνγρα = ύστερα > τ. sonra

σπίσιν = σπίτι

σταχτητήης = πουλάει / καθαρίζει τις στάχτες / καθαρίζει καπνοδόχους

στέγγουν = στέκονται

σύρα = θύρα / πόρτα

σωρεί = θωρεί / βλέπει

σωρόβγουσι = σωρεύουσι / μαζεύουν,

σωρούσι = θωρούσι / βλέπουν

σωρόφ = μαζεύει

Τ

τατιρδέ = στο πεπρωμένο > αραβ. takdir, μοίρα

τάβρισε = τράβηξε

τέκα = δέκα

τεπιλδέ = στη δικαιοσύνη, τ. tebtıl ανατροφή στο δίκαιο, tebdil μεταμφίεση

τούτσι = αυτή

τουτουνών = αυτών

τρανά = κοιτάζει / βλέπει, τηρεί

τράνσαν = παρατήρησαν

Φ

φζάνουσι = φτιάνουσι / φτιάνουν

φζείρισε = φθείρισε / ξεψείρισε

φάξει = σφάζει

φίνικα, φύνικα = κυνάριο / κουτάβι > αρχ. κύων < κυνικός

φσάχ = αγόρι, παιδί > τ. uşak = υπηρέτης

Χ

χαιβάνι = ζώο οικόσιτο (υποζύγιο) > αραβ. hayvan

χάπις = φυλακή > αραβ. hapıs

χέμκι = αλλά και > περσ. hem

χέριφος = άνθρωπος > αραβ. herif

χιωρώ = θεωρώ / βλέπω

χοσάσσα = συμπαθητική / όμορφη > περσ. hoş

Ω

ωζ = ως, όσο

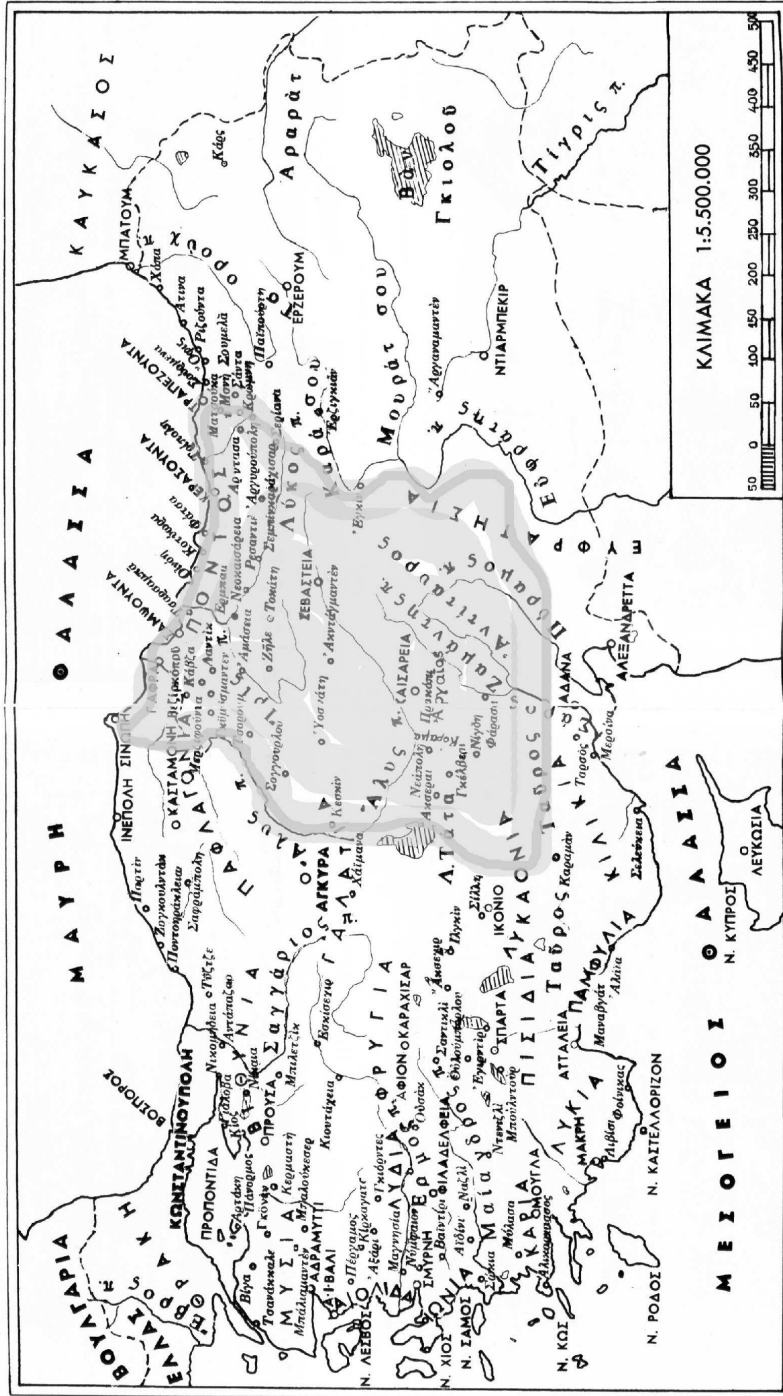
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αλέξης Αλεξανδρής, «Η απόπειρα δημιουργίας τουρκορθόδοξης Εκκλησίας στην Καππαδοκία, 1921 – 1923» Κ. Μ. Σ. ΔΕΛΤΙΟ τ. 4(1983) σελ. 159 - 210).
2. Ηλίας Αναγνωστάκης - Ευαγγελία Μπαλά, «Η Καππαδοκία "ΖΩΝΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ", ΠΟΡΕΙΑ, ΑΘΗΝΑ, 1990.
3. Βασ. Κ. Αναστασιάδης, "Η ΣΥΝΤΑΞΗ ΣΤΟ ΦΑΡΑΣΙΩΤΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΗΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ". Διατριβή επί Διδακτορίας, Θεσσαλονίκη, 1976.
4. Βασ. Κ. Αναστασιάδης, "Μύθοι και παραδόσεις από το Τσουχούρι». "ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ" της Ένωσης Σμυρναίων. 1995 τ. 19^{ος} σελ. 263-275.
5. Δημ. Πετρόπουλος - Ερμ. Ανδρεάδης, "Η Θρησκευτική Ζωή στην περιφέρεια Ακσεράϊ – Γκέλβερι», Κ. Μ. Σ. ΑΘΗΝΑ, 1971.
6. Ν. Π. Ανδριώτης, "Το Γλωσσικό Ιδίωμα των Φαράσων", Collection de l' Institut Français d' Athens. Athens, 1948
7. Σταύρος Ανεστίδης, «Αμερικανοί ιεραπόστολοι στη Μικρά Ασία» Κ. Μ. Σ ΔΕΛΤΙΟ, Αθήνα, 11 (1995 –1996).
8. Θεόδωρος Θεοδωρίδης, "Φαρασιώτικες παραδόσεις, μύθοι και παραμύθια», «Λαογραφία» τόμος ΚΑ' (XXI) 1964 ΑΘΗΝΑ, σελ. 269-336.
9. Θεόδωρος Θεοδωρίδης, "Τοπωνύμια και Λαογραφικά των Φαράσων της Καππαδοκίας» «ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ" 13(1967) σελ. 185-250, 14 (1970) σελ.118-166, 15 (1972) σελ.191-222.
10. Ιωάννης Η. Κάλφογλου, "Ιωάννης Πρόδρομος Μοναστηρη Γιαχοδ Μονή Φλαβιανών», Αλέξανδρος Νομισματίδης Σταμπολ, 1898.
11. Π. Καρολίδης, "Γλωσσάριον συγκριτικόν ελληνοκαππαδοκικών λέξεων, ήτοι η εν Καππαδοκία λαλουμένη ελληνική διάλεκτος και τα εν αυτή σωζόμενα ίχνη της αρχαίας Καππαδοκικής γλώσσης" Εν Σμύρνη 1885.
12. Ι. Ι. Κεσίσογλου, "Το Γλωσσικό Ιδίωμα του Ουλαγάτς" Κ. Μ. Σ. ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑ 2, 1951.
13. Θανάσης Π. Κωστάκης, "Η ΑΝΑΚΟΥ", Πρόλογος Μέλπω Merlié, Κ. Μ. Σ. ΑΘΗΝΑ, 1963.
14. Θανάσης Π. Κωστάκης, "ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΗΣ ΣΥΛΛΗΣ" Κ. Μ. Σ. ΑΘΗΝΑ, 1968
15. Μέλπω Λογοθέτη – Merlié "Οι Ελληνικές Κοινότητες στη σύγχρονη Καππαδοκία" Κ.Μ.Σ ΔΕΛΤΙΟ, τ. 1^{ος} σελ. 29-74.
16. Μέλπω Merlié - Λογοθέτη. "Ο τελευταίος Ελληνισμός της Μικράς Ασίας» Κ. Μ. Σ. ΑΘΗΝΑ, 1974.
17. Δ. Λουκόπουλος – Δ. Πετρόπουλος, "Η Λαϊκή Λατρεία των Φαράσων", Κ. Μ. Σ, ΑΘΗΝΕΣ 1949.
18. Δ. Λουκόπουλος – Δ. Πετρόπουλος, "Παροιμίες των Φαράσων" Κ.Μ.Σ, 1951.
19. Μέλπω Merlié «Το Αρχείο της Μικρασιατικής Λαογραφίας» Κ.Μ.Σ. ΑΘΗΝΕΣ 1948.
20. Γ. Μαυροχαλυβίδης – Ι. Ι. Κεσίσογλου, "Το Γλωσσικό Ιδίωμα της Αξού" Κ. Μ. Σ. 1960.
21. Γεώργιος Μαυροχαλυβίδης, "Η Αξό Καππαδοκίας", 2 τόμοι ΑΘΗΝΑ 1990.
22. Τάκης Σαλκιτζόγλου, "η Σύλλη του Ικονίου. Μία ελληνική κωμόπολη στην καρδιά της Μικράς Ασίας" ΙΔΡΥΜΑ ΜΕΙΖΟΝΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ, ΑΘΗΝΑ 2005
23. Στράβων, Γεωγραφικά, "ΤΑ ΠΕΡΙ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ". Ερμηνευτικά Π. Καρολιδη, Τυπογρ. Περή, Αθηνά 1889.
24. Γιάννης Σταματιάδης, «ΒΡΑΧΟΚΚΛΗΣΙΕΣ ΚΑΙ ΠΕΤΡΟΜΟΝΑΣΤΗΡΑ ΤΗΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ». Έκδοση ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. 2009.
25. Βασίλειος Τατάκης, "Η Συμβολή της Καππαδοκίας στη Χριστιανική σκέψη», Κ. Μ. Σ., ΑΘΗΝΑ, 1989.
26. Εμμανουήλ Τσαλικογλου, "Ελληνικά Εκπαιδευτήρια και Ελληνορθόδοξοι κοινότητες της περιφέρειας Καισαρείας», Κ.Μ.Σ. ΑΘΗΝΑΙ 1976.
27. Μάξιμος Χαρακόπουλος, "Ρωμιοί της Καππαδοκίας" ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΑΘΗΝΑ 2003.
28. R. M. Dawkins , "Modern greek in Asia Minor", Cambridge: at the University Press 1916.

ΛΕΞΙΚΑ

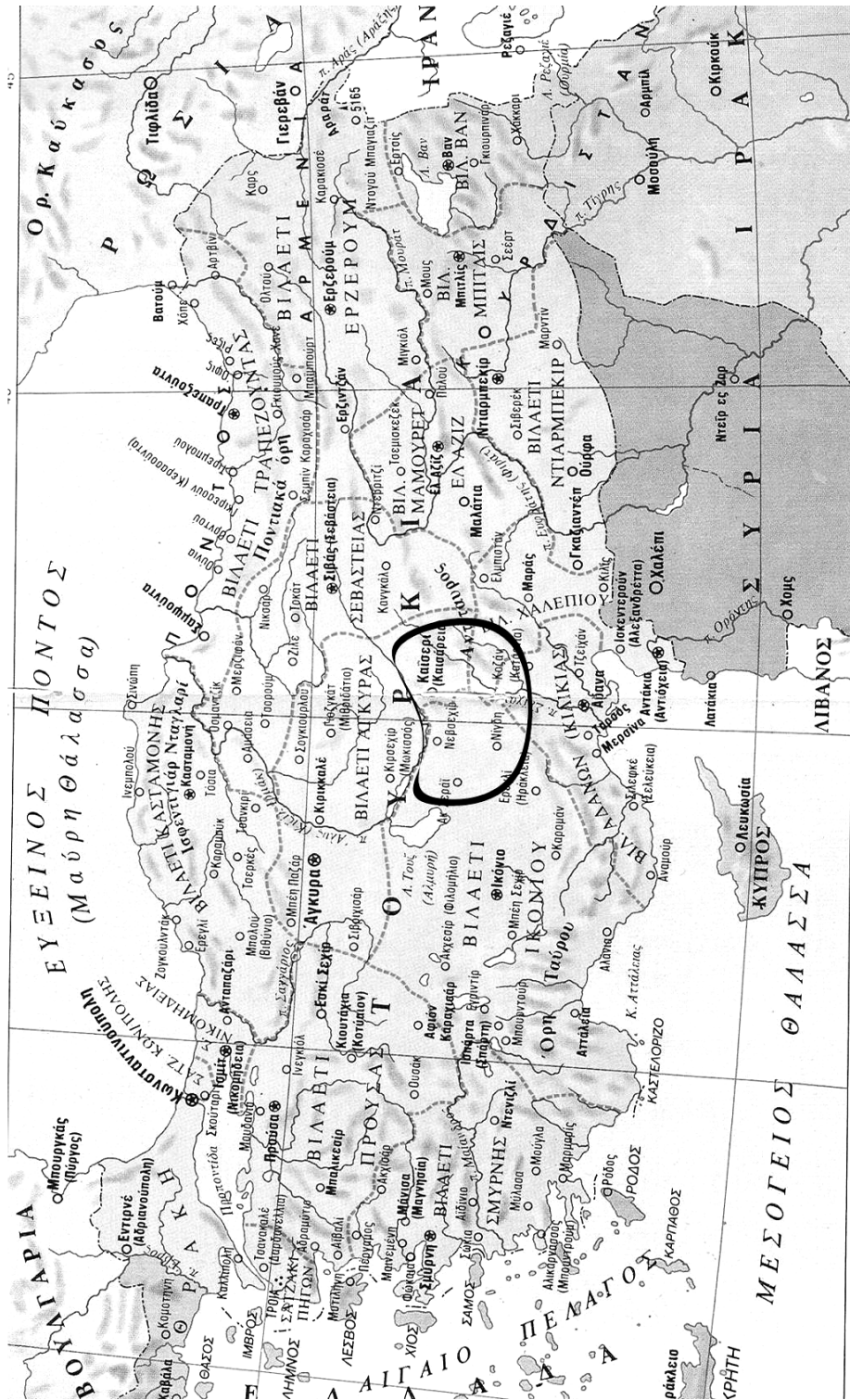
1. Μενέλαου Δημητριάδου, «Λεξικόν Ελληνο-τουρκικόν, Τουρκο-ελληνικόν», Εκδόσεις Κακουλίδη 1984.
2. Κωνστ. Κουκκίδη, «Λεξιλόγιον Ελληνικών λέξεων παραγομένων εκ της τουρκικής γλώσσης» 1959.
3. Α. Δ. Φαρδής, «Λεξικόν Ελληνοτουρκικόν» Εν Κωνσταντινουπόλει, 1860.
4. Αντ. Β. Θεοφυλακτίδου, «Λεξικόν Τουρκο-ελληνικόν» NUR Basımavı, Beyođlu, 1960.
5. Ν. Π. Ανδριώτη, «Το Ιδίωμα του Λιβισίου της Λυκίας» Κ.Μ.Σ. ΑΘΗΝΑ 1961.
6. Μ. Ι. Μουσαίου, «Λεξιλόγιον της Λειβισιανής Διαλέκτου», Εν Αθήναις, 1884.
7. Faruk Tuncay – Λεωνίδας Καρατζάς, «Τουρκοελληνικό Λεξικό» Αθήνα 2000.
8. Abdullah Yeđin, YENI LÜGAT islami-ilmi-edebi-felsefi. Yeni Asya Yayınları, 1975.
9. İsmet Zeki Eyubođlu, TÜRK DİLİNİN ETİMOLOJİ SÖZLÜĞÜ SOSIAL YAYINLAR, 1991.
10. Γ. Μπαμπινιώτη, «ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ».
11. Γ. Μπαμπινιώτη, «ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ».

Η ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ ΜΕ ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΠΑΡΧΙΩΝ

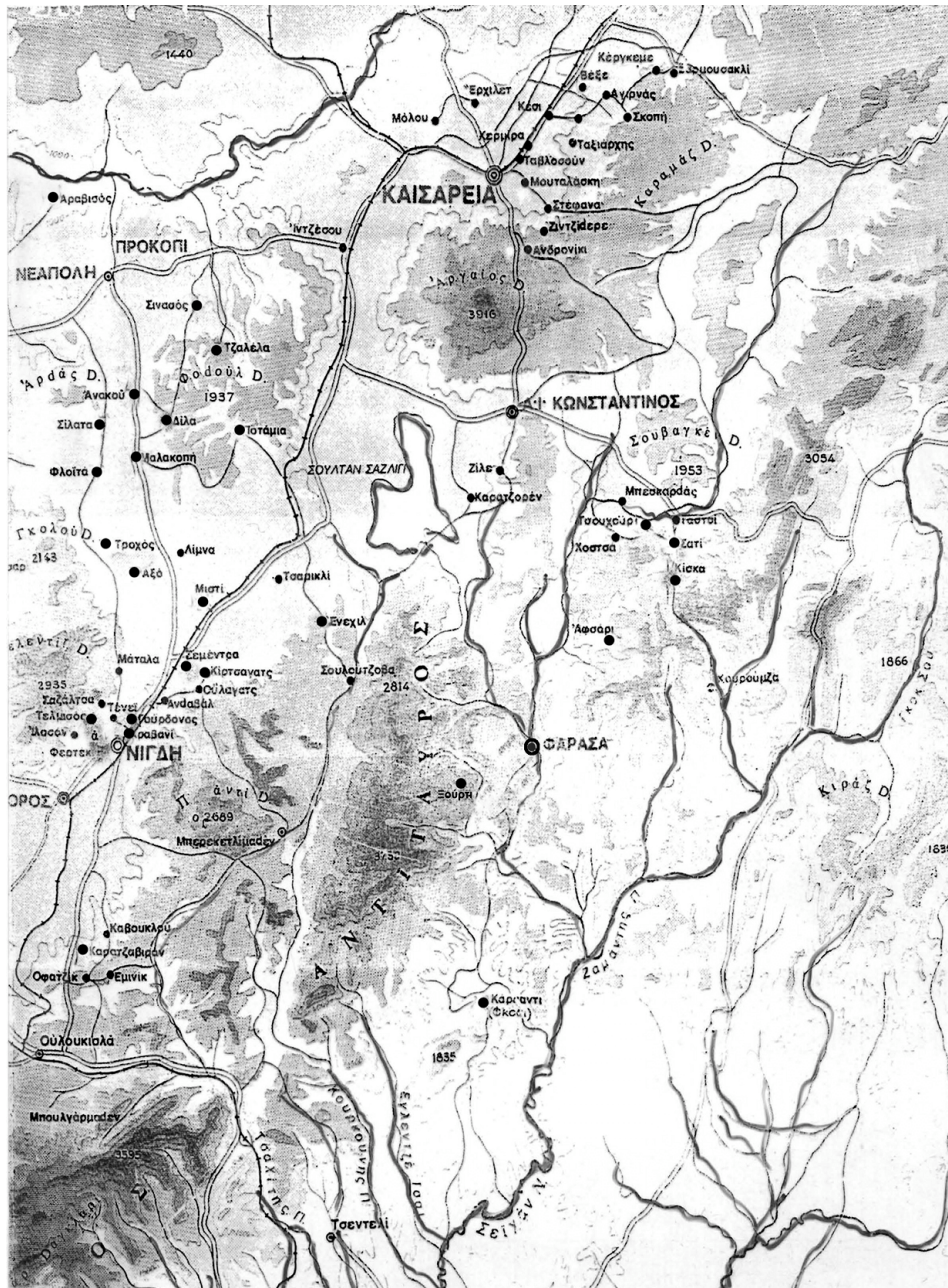

Εστι δ' ύπερ χερρονήσου μεγάλης ισθμός ούτος σφηνόμομος θαλάττιος διώστης τῆ τε του Ισθμοῦ κόλπου μέχρι της τραχείας Κιλικίας και τη του Ευξείνου μεταξὺ Σινώπης τε και της των Τιβερωνών περαλίας. Εντός δε του ισθμοῦ λέγομεν χερρόνησον την περσεσι-έριον τοῖς Καππ-π-άδοξιν ἄπ-σσαν ην Ηρόδοτος μεν εντός Άλως καλεῖ. (Στράβων, Γεωγραφικῶν ΙΒ 1,3)

Καππαδοκία: Εκτεταμένη χώρα της Μ. Ασίας μεταξύ του Άλως, του Ταύρου, του Ευφράτου και του Ευξείνου πόντου. Είναι η υψηλότερα χώρα της Μ. Ασίας με υψόμετρον π-ολαχού άνω των 2.300 μέτρων. (ΝΕΑ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΜΟΡΦΩΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ Τ. 17-18)

Χάρτης Μικράς Ασίας. Στο περίγραμμα η περιοχή των Ελληνόφωνων χωριών.

Γεωφυσικός χάρτης της προαναφερόμενης περιοχής της Καππαδοκίας.

Φωτογραφίες

Σπίτι του Εποικισμού που παραχώρησε στους πρόσφυγες το 1928 η “Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων”. Οι Φαρασιώτες εγκαταστάθηκαν στο Σ. Σ. Πλατέος το 1924 με την Ανταλλαγή. Πλατύ, Αύγουστος 2001. ΦΩΤΟ Στάθης Σκεντερίδης.

Ιερός Ναός Γεννήσεως της Θεοτόκου, που χτίστηκε τη δεκαετία του '30. Σε δεύτερο πλάνο ο νέος Ναός που χτίστηκε μεταπολεμικά με τις φροντίδες του Παπά Θόδωρου Χαντζίδη. Κατά την πρώτη εγκατάσταση λειτούργησαν σε παράπηγμα. ΦΩΤΟ Στάθης Σκεντερίδης, Αύγουστος 2001.

Αναβίωση Πρωτοχρονιάτικων εθίμων των Φαράσων στο Πλατύ Ημαθίας. Ο Πρύτανης Α.Π.Θ. Νικ. Ανδριώτης υπογράμμισε την ελληνικότητα των Καππαδοκικών εθίμων και τη διατήρηση του ελληνισμού στην Ανατολή 3000 χρόνια. Στη φωτ. Από αρ. Στην πρώτη σειρά: ο Πρόεδρος Πλατέος Αν. Γαβριηλίδης, ο Παπά Θόδωρος Χαντζίδης, ο βουλευτής Βερροίας Γιάννης Γιαμάς, ο Πρύτανης Ν. Ανδριώτης, η σύζ. Δημάρχου Γιδά, η κ. Αικ. Γιαμά και ο Δήμαρχος Γιδά (Αλεξανδρείας) Παπαποστόλου. Παρακολουθούν τον καθηγητή Ι. Παπαδόπουλο που ερμηνεύει το νόημα των τραγουδιών και των χορών.
ΦΩΤΟ Γ. Χριστοφορίδης, Πλατύ, 2-1-1962.

Χορεύτριες με Φαρασιώτικες στολές. Από αριστερά ο Σταύρος Δ. με το ακορτεόν, ο Χορογράφος Αβέργιος Καραμουρατίδης και δεξιά τα βιολιά Παντελής Φουρτουνίδης και Δημ. Γουλάς.
ΦΩΤΟ Γ. Χριστοφορίδης, Πρωτοχρονιά 1962, Πλατύ Ημαθίας.

Ο κορυφαίος Αβέργιος Καραμουρατίδης οδηγεί την ομάδα στην πορεία του *"Εξ Βασίλη το σπήλο"* (μια ώρα δρόμο από το Βαρασό τα μεσάνυχτα της παραμονής) με το τραγούδι *"Χιτάτε να υπάμε σόν Εξ Βασίλη"*. ΦΩΤΟ Γ. Χριστοφορίδης, Πλατύ, 2-1-1962.

"Ζ' αγλέχας ο χορός" (ο χορός της μαντίλας, όχι των μαντιλιών) που χορεύονταν μόνο στα Φάρασα. Ο χορευτής και Χορογράφος Αβέργιος Καραμουρατίδης με νεάνιδες στο Πλατύ. Πρωτοχρονιά 1962. ΦΩΤΟ Γ. Χριστοφορίδης.

Η Μέλπω Μερλιέ, ιδρύτρια του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών (Κ.Μ.Σ.) και ισόβιος Πρόεδρος, εν μέσω δυο Φαρασιωτών Θεοδώρων Ιερέων: εκ δεξιών Θ. Παπαθεοδώρου και εξ ευωνύμων Θ. Θεοδωρίδης.

Ο Παπά Μάρκος Παπαδόπουλος (Σαττί 1870 – Πετρανά 1927). Λειτουργός στο Σαττί στον ιερό Ναό Αγίων Αναργύρων Κοσμά και Δαμιανού. Στα Πετρανά για δυο χρόνια. Ευλαμπία (Σαττί 1871 – Πλατύ 1955) η γιαγιά μου εκ πατρός.

Πλατύ, Καλοκαίρι 1958. Η αναχώρηση του Λευτέρη Σκεντερίδη για την Αυστραλία. Στο κέντρο ο Πατέρας του και πίσω από την (άσπρη) τραγιάσκα ο Λευτέρης. Δεξιά όρθια τρίτη, η γυναίκα του Δέσποινα.

Το Ζιντζίτερε (Τα Φλαβιανά) και στο βάθος το Δίδυμο Όρος (πρόβουνο του Αργαίου), όπου υπήρχε στη μία κορυφή, “Τ’ Αϊ Βασίλη το ρουσί”, ξωκλήσι του Αγίου Βασιλείου, όπου πήγαιναν την Πεντηκοστή προσκυνητές (δυο ώρες δρόμο) για λειτουργία. Στην άλλη κορυφή είχαν Τέμενος Μουσουλμάνων.
ΦΩΤΟ, Αρχείο Κ. Μ. Σ.

Στο δρόμο για το Βαρασό (2-7-2001), Σπηλιά στο βράχο. Αριστερά ο Σουλεϊμάν (οι γονείς του ήταν ελληνόφωνοι Μουσουλμάνοι Ανταλλάξιμοι από την Κυρακαλή Γρεβενών), δεξιά ο Ιορδάνης Π.

Τασσί, Φαράσων Καππαδοκίας. Επίσκεψη, 2-7-2001

Οι άντρες από αριστερά: Ο Ιορδάνης Π, ο Cemal Doğan, γιος μιας Ρωμιάς, της Μαρίας από το Τασσί. Την έδωσαν στον Τούρκο Mehmet, που ήταν υπηρέτης στο σπίτι της. Ο γάμος έγινε για να προστατεύσουν το χωριό από τους τσέτες, αφού θα υπήρχε Τούρκος γαμπρός. Το εγχείρημα πέτυχε. Η Μαρία, ως Sultan, έμεινε εκεί κατά την Ανταλλαγή. Δεξιά ένας Τούρκος που παντρεύτηκε μια Ελληνίδα εργάτρια στη Γερμανία και έγινε Μουσουλμάνο.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ.

1. *«1923 – 2003: Νέα Ιωνία, 80 χρόνια»*. Λεύκωμα, 2004, σελίδες: 204.
 2. Πρακτικά 1^{ου} Συμποσίου: *«Ο Ελληνισμός της Μικράς Ασίας από την αρχαιότητα ως τη Μεγάλη Έξοδο»*. 2005, σελίδες: 256.
 3. *«Στέλιος Καζαντζίδης»*. Στ. Ουκτέρου – Π. Αμελίδη – Ευστ. Τσεσμελή. 2005, σελίδες: 78.
 4. Πρακτικά 2^{ου} Συμποσίου: *«Παιδεία – Εκπαίδευση στις αλησμόνητες πατρίδες της Ανατολής»*. 2006, σελίδες: 330.
 5. *«Μικρασιατικός Γλωσσικός Πλούτος»*. Νίτσας Παραρά – Ευτυχίδου. Α' έκδοση 2006, σελίδες: 272. Β' έκδοση 2008, σελίδες: 272.
 6. *«Τα πρώτα σχολεία των προσφύγων στη Νέα Ιωνία»*. Χάρη Σαπουντζάκη – Μάκη Λυκούδη. Α' έκδοση 2007, σελίδες: 252. Β' έκδοση 2008, σελίδες: 252.
 7. Πρακτικά 3^{ου} Συμποσίου: *«Τρεις χιλιετίες Μικρασιατικού Πολιτισμού (Επιστήμες – Γράμματα - Τέχνες) »*. 2008, σελίδες: 270.
 8. *«Εκκλησιαστικά κειμήλια των πατριδών της καθ' ημάς Ανατολής στους ναούς της Νέας Ιωνίας»*. Λεύκωμα, 2009, σελίδες: 230. Χορηγία της Νομαρχίας Αθηνών.
 9. *«Βραχοκίλησιές και πετρομονάστηρα της Καππαδοκίας»*. Γιάννη Θ. Σταματιάδη. 2009, σελίδες: 250.
 10. Πρακτικά 4^{ου} Συμποσίου: *«Πολιτικοί, Κοινωνικοί, Οικονομικοί Θεσμοί, των Ελλήνων της Μικράς Ασίας κατά τους Νεότερους Χρόνους»*. 2010, σελίδες 340.
 11. *«Τα Ελληνικά Κωνσταντινουπολίτικα περιοδικά για παιδιά και νέους»*. Ζαχαρούλας Καραβά. 2010, σελίδες: 367.
 12. *«Τσεσμές. Πολιτισμός και καθημερινή ζωή»*. Κορίνας Ανδριώτου – Μπούρχα. 2010, σελίδες: 244.
 13. *«Καππαδοκικά παραμύθια και λαϊκές παραδόσεις»*. Ιορδάνη Παπαδόπουλου. Α' Έκδοση 2011, σελίδες: 134. Β' Έκδοση 2012, σελίδες: 134.
- ◆ Περιοδικό ΚΕ.ΜΙ.ΠΟ. : Τεύχη 1 – 16.
 - ◆ Ειδικές εκδόσεις: *« Ακριτικά Έπη», «Το θέατρο σκιών», «Τα μέσα μαζικής μεταφοράς», «Δήμος Νέας Ιωνίας, 75 χρόνια»*.
 - ◆ Παραγωγή 2 επιμορφωτικών D. V. D. Με θέματα: *«Το Χαλί»* και *«Τα μέσα μαζικής μεταφοράς»*.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	Σελ. 5
Εισαγωγή	Σελ. 7
ΦΑΡΑΣΙΩΤΙΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ	
Των τζαναβαρίων το μεντζιλίσι.	Σελ. 17
Το σοιρίδι τζ' ο ασλάνος	Σελ. 21
Αωπός τζαι το λαχτόρι	Σελ. 25
Αωπός τζαι το λαχτόρι. Β'	Σελ. 29
Του Βασιλό τα φσάχα τζ' οι Νπιλπέρτσες	Σελ. 31
Δουλγέρ, Κουγιουμτζής, Τερζής τζαι τ' ένα καό Θεού νομάτ	Σελ. 39
Ο τζυνογάρ, ο 'αγός τζ' ο πρακανάς	Σελ. 43
Αβτζής τζαι το πουλπούλι	Σελ. 45
Ο Πόνος του καργά	Σελ. 47
Ο Ναστρανήν Χότζας τζαι το μέγο χαριένι	Σελ. 49
ΛΑΪΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ	
Η Χαχανάσα	Σελ. 53
Ο Αϊτζής	Σελ. 57
Ο Δεσπότη τζαι η κλουσιίστρα	Σελ. 61
Τους να πλερωθεί ο χρος	Σελ. 65
Το μέλι σου Μίντο το τσανάχι	Σελ. 67
Η νύφη του τζο κρατήγκην τ' ώνεμα	Σελ. 69
Η νύφη του τσο τρωγκεν κατιέν	Σελ. 73
Πόμεινεν ο παπούκα μου σο τουφάνι	Σελ. 75
Του τατά μας το χουνέρι	Σελ. 77
Ευρώπαγια κέτμιεν εσσέκ	Σελ. 79
Τούς μαθαίγκαν γράμματα σο Σατί	Σελ. 81
Τούς παραδόθη η νύφη σο δεφό του σεμαδεμένου του	Σελ. 83
ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΦΑΡΑΣΩΝ	Σελ. 87
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.	
ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΑΠΟ ΣΥΛΛΗ, ΑΡΑΒΑΝ & ΓΟΥΡΔΟΥΝΟ	
Του Πατισάχου η κόρη του παρεδόθη τον Σταχτητή. Σύλλη	Σελ. 99
Ένα πατισάχος τζαι ιρνιό κορίτσια. Αραβάν	Σελ. 103
Ο άνδρα, τ' οφίρκι τζαι διλκί. Αραβάν	Σελ. 105
Ιρνό παιριά τζ' ένα φίνικ. Γούρδουνο.	Σελ. 109
ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΣΥΛΛΗΣ, ΑΡΑΒΑΝ & ΓΟΥΡΔΟΥΝΟΣ	Σελ. 113
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	Σελ. 119
ΛΕΞΙΚΑ	Σελ. 120
ΧΑΡΤΕΣ	Σελ. 121
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ	Σελ. 125